PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

PANNONTÜKÖR KULTURÁLIS FOLYÓIRAT 2024|3

www.pannontukor.hu

2024|3

PANNON TÜKÖR
KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

29. évfolyam 3. szám 2024. május-június

Egymondatok

Tóth László: Egymondatosok – március 3
Kiss László: 2024. április – egymondatok 9

Szépirodalom

Csabai László: Az alumínium virágcserép 13
Szabó Imola Julianna: Ienni; fogadni; megfogadni 24
Gerencsér Anna: Füstfelhők; Levágjuk a nyulat 29
Turi Tímea: Pomádé 34
Jász Attila: Részletek egy fáradt angyal önéletrajzából 35
Bérczes László: Csengő, Két egér 37
Ady Edina: Elbukott királynő; Erózió 42
Fancsali Kinga: mégsem költözünk el apámtól; rossz csillag alatt 43
Vörös István: Gépies gondolatok; Levél 45
Oláh András: kontraszt nélkül; próbaterem; túszok vagyunk 48
Izer Janka: Az elkerülhetetlen halogatása 50
Székely Szabolcs: Petőfi Sándor a Tiszánál; Játék két legófigurával; Válasz egy év végi körkérdésre 53
Takács Nándor: Szonárok; Álomfejtés; Esti ima; A piros Suzuki; Historia domus; Varázslatos dolgok 55

Szombathelyi sorok

Horváth Florencia: Saját tüzükben; Kezek 58
Fehér Renátó: Derkovits Gyula bal keze 61
Vincze Bence: nyugalom 63
Kustos Júlia: Könnyed séta (Alanyiság III.); Ó, mennyire...; A játék sora 64
Bödecs László: Féligazság; Olajág 69
Szabó T. Anna: Versek a Lyukaskő-díjhoz 72
Deczki Sarolta: A határ tapasztalata Agota Kristof műveiben 79
Tóth Kinga: Karakterbeszédek 95

Helytörténet

Erős Krisztina: Tájoló színházak Zalaegerszegen – Színházi élet a szocializmus évtizedeiben 96

Társművészetek

Turbuly Lilla: Mondjam vagy mutassam? – A Mesebolt Bábszínház *ABC – BetűJáték* című előadásáról 117
Nadrai Róbert: Képeslapod jött, a Don-kanyarból – Weöres Sándor Színház *Gyévuska* című előadásáról 122
Kollár Bálint: A jövő ott van.... – Az ELTE BDPK Vizuális Művészeti Tanszékének munkájáról 132
Salamon Júlia: Kapocs – Szabó Eszter Ágnes *A csoda* című kiállítása és búcsúztatója 138
Bordács Andrea: Hajnali álom – *Nyilas Márta* kiállítása a Weöres Sándor Színházban 146
Salamon Júlia: Derkovits-éhség mint kulturális tartalék – a Szombathelyi Képtár *Derkovits 130 – Kényszerű különállás* című kiállításáról 152

Pannon Tükör-díj 2023

„Még mindig túl sok minden érdekel egyszerre” – Nagygéci Kovács József interjúja a Pannon Tükör-díjas Pánczél Petrával 160

Lábjegyzetek

Sárközi Richárd: Levezetés a szépirodalomba 168
Szekrényes Miklós: Meseszag 4. 169
Hírek 171
Szerzőink 172

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Csébi Géza (Keszthely)
Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Juhász Tibor - szerkesztő
Molnár András - szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
Szálinger Balázs – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu
Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József
Szerkesztő: Regős Mátyás

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.

Nemzeti Kulturális Alap
Magyar Művészeti Akadémia
Petőfi Kulturális Ügynökség
Emberi Erőforrások Minisztériuma

Szerkesztőségi cím:
Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
Tel:06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:
Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail:info@gocsejnyomda.hu

Lapszámunkat Derkovits Gyula , Nyilas Márta és Szabó Eszter Ágnes képzőművészek munkáival illusztráltuk.

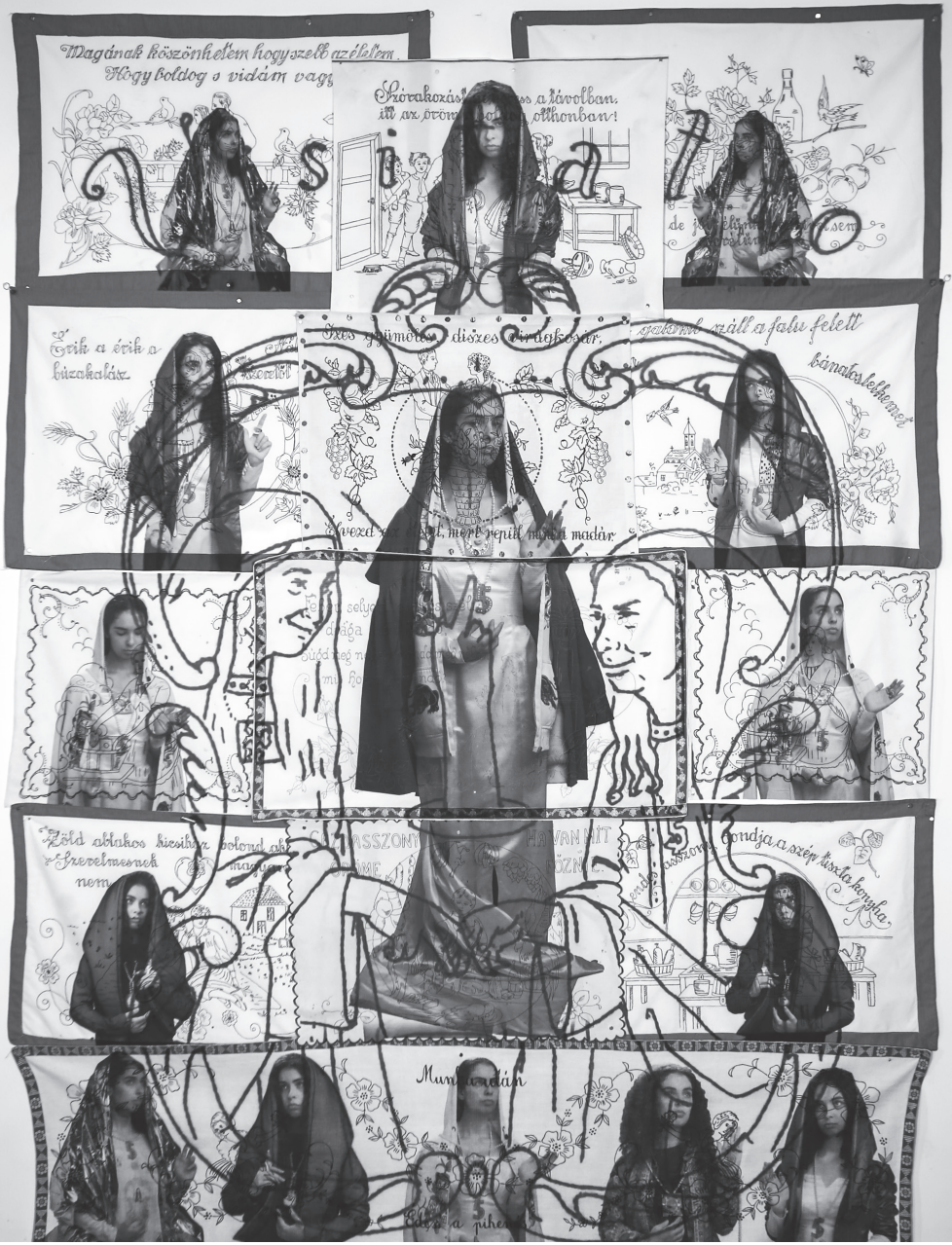

Kocsi Olga-Szabó Eszter Ágnes: Irma5second – A leesett falatok védőszentje – 2024
Vizitáció falvédő montázs, ready made

Tóth László

Egymondatosok – március

1.
Addig-addig nézdelődtem, tökölődtem az idei év-váltás után, hogy szinte észre sem vettem: már a harmadik hónap is itt – az aktuálisaim felől nézve eleddig minden kézzelfogható eredmény nélkül, bár ki tudja, így, a hetvenötödikben, mi, melyik látható vagy láthatatlan teendője az időszerű az embernek, hiszen ebben az életkorban már minden a legfőbb idejében lehet még a számára…

2.
Lehet-e egyetlen mondatot két napig egyfolytában írni? – kérdezem magamtól, s úgy tűnik, mivel ezt a mostanit még tegnap 23:59-kor kezdtem el és ma, 0:02-kor fejeztem be: lehet…

3.
Ez még egy múlt hónapi történet (egy mai mondatban), amikor is hazafelé tartván napi sétámból, a művház előtti téren, a kisvárosban s a kisországban, ahol élek, kisebb gyülekezetbe ütköztem, akik a(z új) Fico-kormány ellen tüntettek – kb. háromtucatnyian ha lehettek –, mert hogy lopnak, bár miután jobban szemügyre vettem őket, főleg azok, akik e mostani kormány alatt nem igazán fognak tudni kedvük szerint lopni (ez ugyan így, nyelvileg kissé tekenyakart, de pontos), mivel az ő napjuk az előző kormány eltűnésével leáldozott (felfüggesztődött?), és most a demokrácia védelme jegyében türelmetlenül ágálnak azért, hogy mielőbb újból felvirradhasson…

4.
„Este van, este van: kiki nyúgalomba!…” – csak az nem világos, engem mi tart éb(e)ren számítógépem képernyője előtt, ahol a kurzor (helyőr) ideges rángatózása újabb és újabb mondatokat

ráncigál elő belőlem is, mintha épp ezektől áll(hat)na helyre éjszakára a világ körös-körül megbomlott rendje…

5.
Bla. Bla-bla. Bla-bla-bla… → ∞

6.
Mielőtt végleg elfelejtenék mindent, jó lenne lejegyeznem mindazt, amit már elfeledtem.

7.
Verset nem azért ír az ember, hogy megéljen belőle, sokkal inkább azért, hogy megértsen és túléljen valamit, hiszen ha megélni nem is lehet a versből, a hiányába azért bőven belepusztulhat, azaz nem pénzt lehet keresni vele, hanem utat: az útkeresés eszköze, hogy eligazodjunk abban az átláthatatlan (misztikus) bozótosban, a különböző „megfejthetetlen hieroglifák" erdejében, melybe születésünkkel – illetve életünk egy-egy helyzetében, egyik-másik pillanatában – jutottunk, eszköz ahhoz, hogy alkalmasint, ha időre-órára is, kitaláljunk onnan.

8.
Amiről nem lehet beszélni, azt hagyjuk magát beszélni.

9.
Néhány napon belül a Kabaré a Vígben, a Mefistó a komáromi Jókaiban: ugyanaz a rendező – két arc… ott a játékra, a cselekményre, a mozgalmasságra figyel, itt a szövegre, morális mondandóra, eszmei üzenetre… nos, az eredmény felemás: ott jött is a katarzis, itt viszont épp az maradt el: a szöveg ui. nem igazán hagyta beszélni a színházat, ill. a drámát magát…

10.
Baráth Feri grafikus és tipográfus barát(h)om sorra rakja fel egykori zseniális színházi plakátjait az FB-oldalára – ma például a Bayer-aszpirinét, Tolnai Ottó monodrámáját, melyet anno, még 1982-ben volt szerencsém látni Kecskeméten Ladik Katival, Jancsó Miklós rendezésében, Banovich Tamás színpadán, s ez így, együtt, istenemre, a magyar színháztörténet egyik nagy eseménye volt… bár ha a magyar színháztörténet mára már mit sem tudna erről… hát vessen magára!

11.
Halottról jót vagy semmit? – úgy látszik, X kritikusnak ez már semmit nem jelent, hiszen most, Y halálakor, miként a múltkor Z esetében is, nekrológjában megint beleköpött úgymond az elhunyt koporsójába, jóformán meg sem várva, amíg, úgymond, kihűl a teste… úgy látszik, ahogy mifelénk mondták anno, nem ismer se istent, se embert…csak saját magát… különben… megint csak falunk szájáról véve a szót… legalább addig várt volna az istentelen, míg eltemetik a megboldogultat…

12.
A nagy író még a semmit is oly erővel és lendülettel mondja, hogy már ez is jelentősnek tűnik tőle – de, félreértés ne essék: nem az amit, hanem az ahogy.

13.
A hosszú út titka: ha bizalommal nézel magad elé, és gyanakodva tekintesz önmagadra.

14.
A tudás nem véd meg bennünket a tévedéstől. Meggátol viszont abban, hogy tudálékosak legyünk…

15.
Öreg (értsd, itt: régi) barátomnak, aki két-három írónak is elegendő életművel maga mögött, hetvennégy éves korára most kapott József Attila-díjat: „…örülök, hogy végre-valahára megtalált, ami azt bizonyítja, hogy ha nem múlunk el előbb, azért néha képes nem múlni el, ami késik…”

16.
Március 14., Kassa, Az ember tragédiája mostani, Thália Színház-beli bemutatójához: „…az emberi természet soha nem tagadta meg magát, és Ádám a teremtés óta folyvást csak más és más alakban jelenik meg, de alapjában véve mindig ugyanazon gyarló féreg marad a még gyarlóbb Évával oldalán” (Madách utólagos megjegyzése Szontágh Pálhoz írt, P. barátomhoz c. verses levele alatt).

17.
Száraz Miklós György új novelláinak kulcsát nem is a történetük adja, hanem a mondatai: a mondatai történnek meg ugyanis – ami s ahogy azok-

ban végbemegy, ahogy a mondatai cselekménye elindul, ahogy kanyarognak, ahogy váratlan kitérőket tesznek, ahogy föllebbennek és aláhullnak, s ahogy az azokat befejező ponthoz eljutnak… majd ahogy ezek a külön-külön mondattörténetek novellaegésszé, a novella megbonthatatlan egységet képező egészévé mégis összeállnak…

18.
Végső soron, s akárhogy is veszem, ha van is valamennyi hátra még, így, karnyújtásnyira a hetvenötösömtől, eltelt az életem, és ha egyetlen szóban kellene összefoglalnom: hogyan, miként és mivel, ez lenne: tanultam – mindig, mindenhol, mindenből, mindenkitől… ám most, hogy hamarosan lemegy a függöny, azt kell mondanom, semmit nem tudok, mivel akkorát változott közben a világ, visszafelé is érvénytelenítve és a jövőre nézve is használhatatlanná téve mindent, ami az évek során felhalmozódott bennem, s ami végső soron mára már mit sem ér… vagyis kezdhetem elölről… hát jó… ha így, legyen így… kezdődött valamennyiünk története is…

19.
A haza? – kérded, barátom, mire a válaszom: Fényre dér ül.

20.
„…sok-sok mennyei muzsika!"– olvasom épp. Amit, eszperente nyelvnek megfeleltetve ekképp lehetne ezen eszement zengésében elpengetnem: rengeteg zene, melynek eredete mennyekben leend!

21.
Tudni, kinek, minek tartozom – a szabadság jele. Ha megteszem, amit meg kell tennem, szabaddá tesz.

22.
Légy biztos benne, hogy képes vagy kételkedni abban, amiben biztos vagy.

23.
…s hatodik napon az Úr megteremté az embert, a hetediken pedig megpihent… majd a nyolcadikon feltalálta a… ketyegést…

24.
Borbélyhoz!

25.
Mély csendben az éjszakai város szemgödrében, akár ha Isten lehunyt szemhéja mögött.

26.
Az ember nem gondol arra, milyen lehetett az édesanyja, mit érezhetett, amikor először volt szerelmes, amikor először csókolták s először érintették didike mellét, zsenge lányságát… pedig, lehet, ott kezdődött minden, s valahol akkor kezdődött valamennyiünk élete is…

27.
Csak azért, mert kimondhatatlan, ne maradjon kimondatlan.

28.
Levél(ke) legkedvesebb kiadómtól: „…kiírták az NKA-pályázatot, s nem bírnám megállni, hogy ne pályázzak…" stb.

29.
Dunaszerdahely – Bécs – Porto = Nagypéntek.

30.
Tengerparti bisztró Porto mellett: előttem az óceán, fölöttem a kék ég végtelene, az asztalomon meg egy kiadós adag Francesinha (azaz, rétegezve: kenyér, sonka, linguiça [= portugál kolbász], steak, olvasztott sajt, tükörtojás + paradicsomos mártás, sült krumpli) – kell-e még valami ahhoz, hogy az ember visszanyerje odahaza jócskán fonnyadásnak indult életkedvét?

31.
S végül, egy egymondatként értett, Vörösmartytól elorzott mankóval ballagdáló versvég:

Tavasz jő de ősz van igazából ősz e földtekén
vöröslő csík az égen
a tél készül már dermedő csontjainkban
fogainkban fészkelődik táncra kész a vacogás
kihűl az anyaöl és öl az ölelés
s a hosszu béke is oda már
elrútult szolgánkká lett volt-gazdánk a föld
Istentelen szél istentelen frígy – ész és rossz akarat között

nő dagad önhittségében mindenütt az őrült sár
s mint elmeháborúlt firkáltatja össze földünk egünk
világtalan festőnk a butaság dühe kúsza vonalak
szaladgálnak életünk szakadt vásznán esztelen
miközben bénultan bámul maga elé
„én nem…” „én nem…” „én nem…”
reményvesztett kedvesünk
volt-hazánk: európa

Ráadásmondatok:
a) Egyvalamit semmiképp nem magyarázhatunk a feledékenységünkkel: ha magunkról feledkezünk meg.
b) Légy biztos abban, amiben kételkedsz.
c) Az ember apjától, anyjától a világot kapja örökül; tanítóitól a dolgok, illetve a világ megnevezésének a tudását, nevelését azonban a gyermekei kezdik és fejezik is be.

Derkovits Gyula: Boglyán pihenő férfiak – 1918

Kiss László

2024. április egymondatok

1. Húsvéthétfőn írni az első naplóbejegyzést: hálás feladat.

2. Letaglózó balsiker focifronton: azt hittem, vakációidőben egyszerű lesz összehozni egy kispályás játékot (cserékkel tizenkét főre lett volna szükség), ehhez képest harminchat embert kérdeztem meg, ami éppen tizenkétszer három, mire tízen csak-csak összeverődtünk – hát milyen lehet egy országot igazgatni, ha kispályás focit szervezni ilyen rohadt nehéz… (majdnem) minden tiszteletem a politikusoké!

3. Hogyan kezdünk el egy novellát?

4. Jó mondatokat olvasok: Zweig írja Stendhalról, hogy a francia író, miután dél óta dolgozik regényén, ledobja tollát, tekintve, hogy lassan sötétbe borul a kis manzárdszoba a Rue Richelieu-n, és elindul, hiszen „[f]elfrissülésre vágyik, sétára, jó étkezésre, társaságra, vidám beszélgetésre, asszonyi csevegésre!”

5. Ki ne akarna író lenni!

6. Repülők, mondja egy kislány a madarakat nézve.

7. A Magyar Játékfilmrendezők Egyesületének filmklubjában a *Hukkle*t adták, és csak most értettem meg, mekkora hatással volt rám zöldebb fülű írói koromban a film, különösen a motívumhasználata, és az is csak most lett szembetűnő, hogy a *Hukkle* a szexről szól, vagyis hát élet, halál, szerelem, meg minden ilyesmi.

8. Annyi szép domb van az országban, csoda, hogy nem épült mindegyikre vár.

9. Felfrissülés, séta, jó étkezés, társaság, vidám beszélgetés, asszonyi csevegés helyett dolgozatjavítással telt a délután, az este.
10. Döntetlent játszottunk hazai pályán a Bayern Münchennel, dühös voltam, és csalódott, gyepszőnyegbe kellett volna döngölnünk a máskülönben mélyponton lévő bajor csapatot, erre fel megint ez a botrányos leblokkolás, sose, jól értsd, olvasó, sose leszünk nagycsapat, nincsen remény, nincsen remény, hajtogatta Vörösmarty egykor, innen lehet tudni, hogy ő is Arsenal-szurkoló volt.

11. Amikor elhatalmasodik rajtam a birtoklás vágya, Aquinói Szent Tamás szavaival intem magam szerénységre: „Mindannyian pucér seggel jövünk a világra, és ugyanilyen picsával nyomunk escape-et is."

12. Álmomban három gyerekünk született: Anna, Peti és Gergő.

13. Lemondani az odakint elsuhanó táj látványáról, csak mert dolgozunk a vonaton, jóvátehetetlen hiba.

14. Szomorú a kertem.

15. *Horgászverseny húsvétkor* – ez vajon beférne a *Polaroidok*ba, vagy, mondjuk, *A jövő régészei*nek *Szemhunyás*aiba, vagy bárhová?

16. Számos vagy számtalan, csak tudnék már különbséget tenni a kettő között végre!

17. Vajon Krasznahorkai László milyen egymondatokat írna?

18. Jött egy ember, belenézett a hűtőszekrénybe, és elvitt magával tízezer forintot.

19. Végső búcsút vettünk Ferdinandy Gyuri bácsitól, szép templomi szertartás volt, alkalom a tűnődésre, felidézni az alakját, nem mintha ne jutna eszembe mindennap, de csak ma fogalmazódott meg bennem, hallgatva Száraz Miklós György emlékbeszédét, hogy azt hiszem, Gyurka bá mindent elmondott, amit akart, és ez megnyugtató.

20. Idelent tücsökzenés vízpart, odafent, a gáton vitatkozó szerelmespár.

21. Dicsérjük a kutyát, mert az első füttyszóra ugrik, megvetjük a cicát, mert csak akkor mozdul, ha kedve van, és még mi vágyunk a szabadságra!
22. Kullancsot fogtam, méghozzá ahogy a nagykönyvben meg van írva, puha testtáj, bal felkar alatti felület, ennél azonban sokkal érdekesebb, hogyan került oda, a fülöncsípés napján ugyanis nem voltam fű- vagy faközelben, leszámítva a tőlem másfél méterre zöldellő tujákat, igaz, előtte való nap kertlocsoláskor bebújtam a fenyő alá, még azelőttebb pedig a Körösön pecáztam, térdig érő gazban, vagyis elképzelhető, hogy ez a pöttömnyi jószág három napig utazott keresztül-kasul az én nevű bolygón, velem volt, míg aludtam, míg töri órán szaladgáltam, velem zuhanyozott, velem költötte el a vacsorámat, velem mosta a fogam, nem tudom, jó-e belegondolni ebbe, és azt sem tudom, van-e a kullancsnak füle.

23. Az Európai Unió felépítését, intézményrendszerét vesszük órán, a referáló diák a bírói struktúra működését vázolja, alapos, felkészült, amitől még inkább rémisztő lesz a tananyag, lassan negyedszázada tanítok, de még nem kerültem közelebb a megoldáshoz: mégis hogyan lehet átvenni-megtanítani-„leadni" ezt a szövevényes izét, a bírókra gondolok, akik benne dolgoznak nap mint nap egy szebb, jobb, élhetőbb világért, és arra gondolok, vajon ők átlátják-e a rendszert, amelynek alkalmazásában állnak, és arra gondolok, hogy ha a Mindenható akaratából egyszer majd el kell távoznom ebből a földi létből, biztosan arra fogok gondolni, hogy lószart sem értettem az egészből.

24. Tankcsapdát adtak a Csaba Rádión, egészen meghatódtam, *Az ember tervez* album *Rock and rollnak hívott* dalától zengett az autóm, lendületes, gitárgazdag rockzene, ötletes szöveg, totális lelki reflux lett úrrá rajtam, visszajöttek a kilencvenes évek, meg se próbálom tagadni, hogy nem felejtettem el a Tankcsapdát, csak háttérbe szorult bennem egy időre, és az új lemezeiket is bírom, pedig azt mondják, nem illik szeretni, meg idővel túl kell lépni bizonyos dolgokon, vajon az Arsenalnak mikor fordítok hátat végképp, de egy ilyen kérdésre, épp egy Chelsea elleni kiütéses győzelem másnapján, nem létezik jó válasz.

25. Ne kérj a szerzőktől, mert küldenek!

26. Ráköszöntem a népszerű fiúbanda dobosára, és gratuláltam a teltházas arénabulihoz – éreztem a hangján, láttam a szemén, hogy lendítettem a zenekaron.

27. Színházban voltunk: a vécéöblítő nyomógombján egy magános árva fanszőr.

28. Fújtam egyet, és elszállt.

29. Ma tudta meg, hogy halálos beteg, és a forgalom nem szűnik odalent.

30. Negyvenhét éves vagyok, rosszul esne, ha mostanában derülne ki, hogy mégiscsak tudok gitározni.

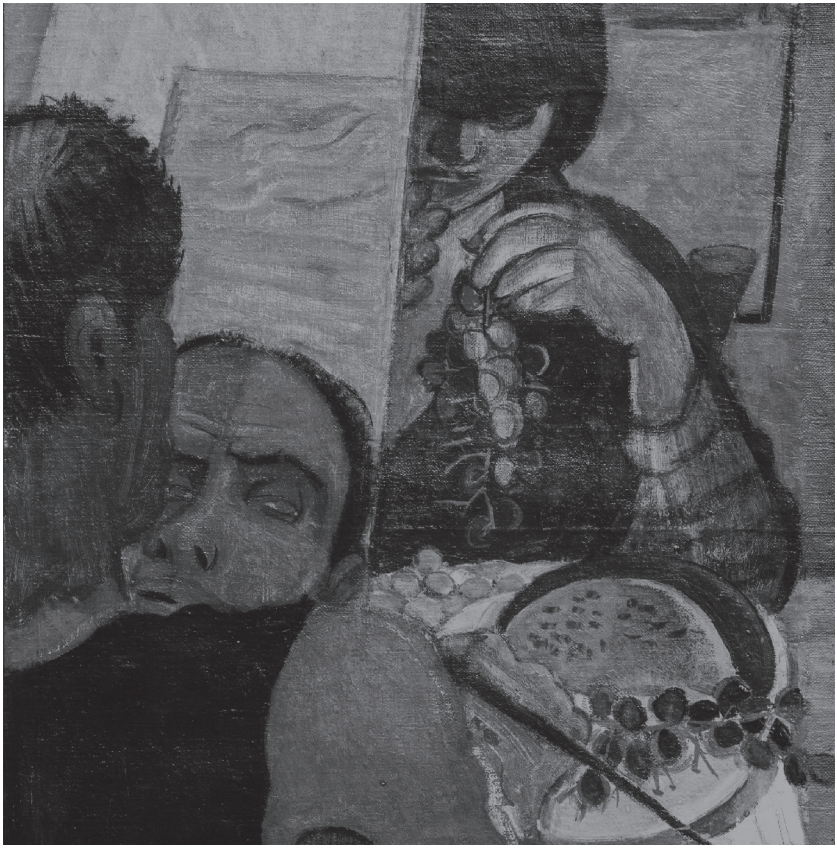

Derkovits Gyula: Szőlőevő (Kettős arckép) – 1929

Csabai László

Az alumínium virágcserép

(hoffmannos)

Tivadar képtelen kávé nélkül felkelni, de ahhoz, hogy kávét készítsen a felkeléshez, előbb fel kellene kelnie. Az ördögi kört Zsófika, az idős házmester-szomszéd tépi szét azzal, hogy áthoz neki egy bögre frissen lefőtt híg feketét. Tivadar szürcsöl, hörpöl, majd kimerülve, de a közelgő öntudat ígéretével visszadől a párnára és elkezd nyújtózkodni.

Zsófika pedig elkezdi szidni: a rendetlenségért, a koszért, a léhaságáért és mert kurvákat hoz föl. Tivadart ez nem bántja, mert az anyja reggeli sirámaira emlékezteti. Anyja öt éve hunyt el, s noha míg élt, Tivadar idegesítő személynek tartotta, a folytonos szidás elmaradása rádöbbentette a férfit: az idegesítés hiánya is idegesítő. Fájdalmas. Ráadásul anyja halála arra is rádöbbentette, hogy a halál nem egy olyan ködös, távoli fickó, aki a télen is a szabadban alvó koldusokat, lövészárokban gubbasztó katonákat, hiperérzékeny és gyógyszerfüggő mozisztárokat meg öreg tudósokat ránt magával, hanem betörhet bármelyik otthonba és elvihet bárkit. Akár még őt magát, a jóképűnek mondott, harmincas éveinek elején járó, a Nyárligeti Egyetem klasszika filológia-kulturális antropológia szakán négyes diplomával végzett Moravecz Tivadart is.

Erre a gondolatra viszont már spangli kell. Tivadar az alumínium virágcserép fölött megtömi a cigarettapapírt és rágyújt. Zsófikát is kínálja. Az nem kér. Mert szegény urának is a füstölés szűkítette be az ereit, aminek aztán mindenféle veszedelmes következménye lett, a szédüléstől és a fülzúgástól kezdve a házaséletre való képtelenségig.

– Mars munkát keresni! – mondja távozáskor Zsófika, és becsapja maga után az ajtót.

Tivadar a társasház előtti biciklitárolónál Cilut pillantja meg. Aki azonnal mellé szegődik.

– Hová, hová cimbora?

– Lesz ma pár állásinterjúm.

– Az nagyon jóóó, nagyon izgalmas! Hol kezdünk?

– Velem akarsz jönni?

– Persze.
– Ne már…
– Csak nem vagy babonás?
– Nem… de mégis…
– Tartozol nekem.
– Miért?
– Ki jelzett neked, mikor jött a TB ellenőr?
– És neked ki ad enni állandóan?
– Na,… maradékot.
– Én meg azt eszem, ami Zsófikáék ebédjéből marad.
– Ha veled mehetek, elárulom, ki jár Pórisnéhoz újabban.
– Kifigyelted?
– Az erkélyen voltam. Nem foglalkoztak velem.

Tivadar most álláskeresési járulékon van. De ilyet csak úgy kaphat az ember, ha előtte dolgozott. Tivadar volt már újságos, lángosos, fagylaltos, csapos, halőr, önkormányzati játszótér felügyelő, adószámos magánszemélyként kutyasétáltató és gyermekfelvigyázó. Az egyetemen közölték velük, hogy klasszika filológia-kulturális antropológia szakos diplomával lehetetlen Nyárligeten elhelyezkedni. És Tivadar nem kísértette a lehetetlent. Tivadar nem irtózik a munkától. Legalábbis el tud képzelni olyan munkát, amit szívesen végezne. Például ismertető tanulmányt írni tévésorozatokról. Már bele is kezdett néhányba.

A Tele-Conmen Kft. irodája a Koronával szemben található. Tivadar megmutatja mobilján az interjú foglalt idejét a vörös hajú szeplős hölgynek, aki férfiöltönyben, de magas sarkú cipőben sétálgat az irodában, töprengést imitálva. Mint Napóleon Waterloo előtt.
– Kérem, foglaljanak helyet! – mutat az íróasztal előtti székekre a nő, de mikor Cilu is elhelyezkedik, elhúzza a száját. Kezével ösztönösen elhessentő mozdulatot tesz.
– Morava úr…
– Moravecz.
– Elnézést. Moravecz úr, a telefonos előjegyzés csak azért kellett, hogy lássuk, rendelkezik-e a jelentkező az általunk ajánlott munka legfontosabb eszközével: mobiltelefonnal. Android vagy iPhone nem követelmény. Viszont az a jó, ha a készülék előfizetéses.
– Az enyém kártyás.
– Változtassa meg hálózaton belül korlátlanul használhatóra.

– Előbb tudni szeretném, miből is állna a munkám.

– Telefonos adósságbehajtás. E-mailben kap tőlünk napi száz telefonszámot és cégnevet. Harminc- negyven-, ötvenezer forintos elmaradásuk van a vállalkozásoknak. Minden befizetett összeg fele az öné. Biztos fellépés kell és kitartás. Nem könnyű munka, de gondoljon közben arra, hogy ha naponta egy behajtás sikerül, már a pénzénél van. Ügyfeleink zöme kulturált, ha ön felhívja figyelmüket az elmaradásukra, legfeljebb alkudozni kezdenek. Önnek mindössze az a dolga, hogy megadja, milyen bankszámlaszámra kell átutalniuk a pénzt. Ha jön a pénz, a fele megy tovább önnek.

– És ha nem fizetnek továbbra sem?

– Az nem az ön gondja. A felhívottak kb. 10 százaléka szokta rendezni a tartozását.

– És önöknek ennyi elég?

– Ez egy ilyen biznisz.

– A nem fizetőket később újra fel kell hívnom?

– Előfordulhat.

– Voltaképpen mit árulnak önök?

– Online hirdetési felületünk van a vállalkozások legfontosabb adataival, tevékenységi körével. Megnézheti most is: tele-conmen.com

Tivadar a mobilján rámegy a weboldalra. Elég igénytelen. Fényképek nincsenek. Csak adatok. És egy Google térkép.

– Rendben hölgyem, megpróbálom. A munkát otthon fogom végezni.

– Ott végzi, ahol akarja. De Skype-ot ne használjon!

– Van adószámom. Tudom, hogy kell online számlát kiállítani.

– Arra nekünk nincs szükségünk. Mi a kölcsönös bizalomra helyezzük az alkalmazottainkkal való kapcsolatunkat.

– Hm. Nem is tudom…

– Ön is így jár legjobban. Ki tudja, mi lesz abban a pénzből, amit TB járulékként levonnak a fizetéséből. Nálunk a bruttó bér azonos a nettó bérrel. Ön dönti el, akarja-e magát biztosítani.

– Ha nem fizetnek utánam TB járulékot, nem lesz később jogom álláskeresési járadékra.

– De szüksége sem lesz rá. Mi hosszú távra kínálunk önnek munkát.

Cilu kezdettől fogva bizalmatlanul figyelte a vörös nőt, itt azonban megelégeli a ködösítést:

– Hölgyem! Sokat segítene Tivadar baráááátomnak, ha a vállalkozások neve és telefonszáma mellé csatolná a beszkennelt reklámszerződéseket.

– Erre nem szokott szükség lenni – mondja, vagyis inkább csikorogja a nő.

– Pedig úgy alááá lehetne támasztani a követelést. Mi van, ha valaki azt állítja, ő nem ötvenezres, csak harmincezres hirdetést rendelt meg?

– Ilyen esetben munkatársunk megszakítja a beszélgetést, és hívja a következő…

– De hát ez pénzkiesés neki! Hisz a sikeres behajtáááás után fizetik. És pénzkiesés önöknek is. – Mi számolunk ezzel.

– De a baráááátom nem. Vagy… Tudja mit? Fizessenek a sikertelen behajtásokért is! Cégenként háromezret.

– Miért folyik ön bele ebbe a diskurzusba? Ön is a munkatárunk akar lenni?

– Csak védem a baráááátom érdekeit.

– Szerintem Moravcsik úr….

– Moravecz! A baráááátom Moravecz Tivadar.

– Tehát, Moravecz úr ki tud állni magért.

– Hölgyem, az a helyzett… – morogja Tivadar –, hogy nekem sem tetszenek bizonyos dolgok. Adja ide a munkaszerződést, otthon alaposan áttanulmányozom, és majd….

– Nincs szükség munkaszerződésre! – mondja büszkén a nő –, és kihívóan néz, de nem Tivadarra, hanem Cilura. Aki megpödri hosszú bajszát, és még kihívóbban néz vissza a nőre:

– Miféle vállalkozás ez? A hirdetőkkel legalább kötöttek szerződést?

– Nem. Mi a piac minden szereplőjének biztosítunk a weboldalunkon megjelenési lehetőséget.

– Akkor is, ha nem kérik?

– Mi mindenkinek biztosítunk…

– De nem ingyen!

– Ingyen? Semmi nincs ingyen! Még a vízért is fizetni kell.

Ezt már nem bírja Cilu ülve hallgatni. Átugrik az íróasztalra, felemeli mellső mancsait, és a körmeivel előre-előrekapva kezdi szapulni a nőt:

– Egy nem egy reklámcég, ez egy bűnbanda! Szélhámosok! Paraziták!

– Morava, vigye innen azt a rohadt macskát! – kiált a vörös hajú nő, és nagyot tüsszent. –Allergiás vagyok a macskaszőrre!

– Én meg a nagyképű ribancokra vagyok allergiáááás! – nyávogja Cilu, és ráugrik a nő arcára. Belekarmol.

Délig nincs több interjú. Az időt Tivadar a nők bámulásával töltik. Cilu szerint barátjának pokolian rossz az ízlése. A girheseket szereti, akik fogpiszkálónak sem jók. Tivadar azzal válaszol, hogy egy vékony nőn lobog reggel a legszebben a fürdőköpeny.

Ebédre a Jocó büfébe mennek. Cilu is rendel egy hamburgert, majd felugrik a könyöklőasztalra. A fizetés Tivadarra marad.

A hamburger a szokásos: a hús bőrösre sütött mirelit, a saláta fonnyadt, a szószban a csípősségen kívül semmi mást nem érezni. Az állott, romlott holmit szokták így tálalni.

– Ezt fejezd be, leégetsz! – mordul Tivadar Cilura, mikor az, ösztönétől vezéreltetve leugrik a földre, hogy bekapjon egy darabka földes húspogácsát.

– Kááár lenne érte, már jó büdös. Igyunk egy tejet is!

– Az nincs – és Tivadar Jocóra, a büfésre néz, aki megrázza a fejét.

– Tejet nem tartok. Csak joghurtot a szószhoz.

– Az is jóóó! – örvend Cilu.

A büfés kihoz egy tálka joghurtot a macskának. Kávét kavargatva megáll mellettük.

– Ismerlek, Tivadar vagy. Egy évvel jártál fölöttem. Én összehasonlító vallástörténeten végeztem.

– Az jó.

– És itt kötöttem ki.

– Ez sem rossz.

– Nem rossz?

– Nem rosszabb, mint a többi. Én árultam lángost, fagylaltot, újságot.

– Miért hagytad abba?

– A lángosos meg fagylaltos nyár esős volt. Nem jöttek a turisták. Be kellett zárnom a sóstói kioszkot. Az újságokat meg megöli a net. Ott olvasnak már az emberek. Ha olvasnak.

– Most van munkád?

– Azt keresek.

– Nekem van egy ajánlatom.

– Büfé?

– Az. De nem akármilyen.

– Hát milyen?

– Nézz szét Nyárligeten! Vagy Debrecenben. Vagy bárhol az országban. Mit látsz?

– Nyomort? Fejlődést?

– Pizzázót! Pizza! Pizza! Pizza! Mintha a magyar mást nem is bírna megenni. Pedig mi a pizza? Kenyér meg rá egy kis lötty!

– Ez igaz.

– Régen csak szalonnát meg hagymát evett mindenki, most meg csak pizzát. Ez fejlődés?

– Nem. És te mit nyitnál?

– Hamburgerezőt.

– Még egy hamburgerezőt?

– Egy másmilyet! Egy forradalmit. Lesz marha-, sertés- és csirkehúsos burger, de mind vegán.

– Mert a marha, a sertés meg a csirke csak növényi tápot kap?

– Nem. A hamburgerhús lesz növényből. Szójából, lencséből és lisztből. Ilyen még nem volt Nyárligeten.

– Lesz rá igény?

– Lesz, mert nincs más lehetőség. Vagy áttér az emberiség a kizárólagos növényevésre, vagy kihal. Már most is nagy az éhezés.

– Igen.

– Szerinted hány kilogramm kukorica, búza vagy burgonya kell egy kilogramm hús előállításához.

– Nem tudom.

– Öt kilogramm. Tehát négy kilogramm kárba vész. „Vega Starburger" lesz az új büfém neve. Én leszek az első fecske Nyárligeten. De pár év múlva már országos étteremláncom lesz.

– Talán.

– Ha nem így lesz, az emberiség elpusztul

– Az engem nem érdekel, nem vagyok embeeer! – nyávogja Cilu.

– Macska ebbe ne szóljon bele! – utasítja rendre Jocó. – És, ha nem lesznek emberek, ki fog a macskáknak tápot adni?

– Majd fogok egeret.

– Melyik macska fog még egeret? Ráadásul, ha nem lesz ember, nem lesz gabonatermelés, nem lesz malom, nem lesz egér sem.

Ezen Cilu elgondolkodik. Tivadar pedig rákérdez a legfontosabbra, amiről még nem volt szó:

– Mennyi kapnék ebben a hamburgerezőben?

– Kezdenénk minimálbérrel, aztán majd az üzletmenetnek megfelelően… De korlátlanul fogyaszthatnál. Kávét, üdítőt is.

Ebéd után a legjobb egy sör. Mivel a kávéházakban megfizethetlen, Tivadarék a belvárosi ABC-be mennek. A választék kellemes és zavaró. Mindig vannak új fajták, és az ember megkóstolná mindet. Tivadar végül a jól bevált és olcsó mellett dönt, ami a rendszerváltás előtt kurrens cikk volt Nyárligeten. Már nem az, s ezzel mintha a minősége is romlott volna.

– Kááár volt emlegetni az egeret! – nyávogja Cilu és egy söröspalackra mutat.

Tivadar leguggol. Lát valamit a kupak alatt. Kiveszi az üveget és a fény felé tartja. Így már egyértelmű: egy egeret is beletöltöttek. Látott már ilyet újságban és tévében, de nem hitte. Ím, létezik.

– Megveszem neked Cilu. Dupla élvezet lesz.
– Nem kell! A sörben főtt csülöktől is hányok.
Ekkor halk kopogást hallanak. A palackban rekedt kis lény az. Feléjük fordította fejét, melynek egészen emberformája van.
– Kérem, ne háborgassanak… – jön az alig hallható kérés.
– Ki maga? – kérdi Tivadar. – Nem egér?
– Takács Kevin vagyok, élelmiszeripai főiskolás. A sörgyárban voltunk nyári gyakorlaton.
– Alaposan beszívhattak.
– Vedeltük az ingyen sört. És mikor felébredtem, ebben a palackban találtam magam.
– Ne féljen, kiszabadítjuk!
– Nem! Nem! Nagyon jó itt nekem – és a főiskolás böffent egyet. – Még soha nem volt ilyen jó.
– Ahogy gondolja. Viszont látásra.

A Thorberg Toyworld Ltd. hatalmas fémcsarnoka zöldmezős beruházásként egy hónap alatt épült föl. Uralkodik a bokortanyákon. Nehéz megérteni, hogy nem billenti föl a környezetében kushadó házacskákat, hogy nem süllyed be a laza homokban. Sokan kívánják, bárcsak süllyedne el. Mert a Thorberg keveset fizet. A munkásai így kimennek Nyugatra robotolni. De jönnek újak.
– Mik az ön erősségei? – kérdi a személyzeti osztály (vagyis immár human resource management) felvételi megbízottja (újabban recruiter), aki Tivadart volt fizikatanárára emlékezteti. Popovics tanár úr az óráin leginkább vadászott. Ha lefülelt valakit, hogy nem készült, rögtön megfeleltette. Ezt nem érzi jó ómennek Tivadar.
– Az erősségem? Talán az… talán, hogy nagy képzelőerővel rendelkezem.
– Pompás! – és a férfi tapsol elragadtatásában, bár a felkínált állás, a futószalagról teherkocsira pakolás inkább fizikai, mint képzelőerőbéli felkészültséget igényel.
– Moravecz úr, ön jó csapatmunkás? – jön a következő kérdés.
– Még nemigen dolgoztam csapatban. Két személy már csapatnak számít?
– Ön szerint?
– Talán igen.
– Akkor így is van.
– Szóval, a sörözőben, ahol csapos voltam, jól kijöttem Gizikével, aki mosogatott és takarított.
És Tivadar nem hazudik. Gizike alkoholista volt, Tivadar pedig összetöltögette neki a korsók alján lévő sörmaradékot. Ezért Gizike

mindent elvégzett szó nélkül.

– Ezt örömmel hallom. Nekünk is barátságos munkatársakra van szükségünk. Van egy török közmondás: „Egy pohár – egy életre szóló barátság."

– Én kávéval nyitom a napot.

– Nálunk az éjszakai műszakban dolgozók korlátlanul ihatják a frissen főzött kávét.

– Éjszaka kell dolgoznom?

– Igen. De csak minden harmadik héten. Nem kell ettől félnie. Munkásaink hamar megszokják.

– És mennyit kíínálnak az éjszakai robotért – szegezi Cilu a férfinak a kérdést.

– Az alapbér a minimálbér – hadarja az felvételi vezető, tüntetően csakis Tivadarnak –, majd lassít: – De a lényeg a pótlékok. Azok igazán megdobják a fizetést. Például, mivel három műszakban fog dolgozni, ez már eleve 30%-os órabéremelést jelent. Ha vállal túlórát, és munkásaink örömmel vállalnak, azért 50%-os emelés jár. A vasárnapi munkáért pedig 100%-os. Háromszázezret simán hazavihet. És ingyen van a kávé. És jogosult szabadságra is. Ja, és van 30 perc ebédszünet.

Tivadar arcán erős nemtetszés. Cilu fogalmazza meg barátja véleményét:

– Ez kizsigereléééés!

– Macskáknak nem osztottam lapot! Macskáknak nincs felvétel! – csap az asztalra a férfi, majd látva, hogy Tivadar szeme haragosan villan, barátságosabb hangra vált:

– Egyébként gyártunk játékokat macskáknak is.

És a polcról levesz egy dobozt. Kibontja. Játékkatonákat, csengőket, lendkerekes egereket tesz ki az íróasztalra.

– Hát ez meg mi a szar! – mutat Cilu jobb mellső lábával egy rovátkolt labdára:

– Pamutgomolyag.

– Ez nem pamut. Ez műanyag.

– Igaz. Csak utánzata a gombolyagnak. De így nem kell a gazdinak folyton feltekerni.

– Maguk becsapják a macskáákat!

– Hess, vagy... Moravecz úr, majdnem elfelejtettem egy fontos dolgot: alkalmazottaink ettől az évtől 30%-os dolgozói kedvezménnyel vásárolhatják meg termékeinket.

– Nem vágyom játékokra.

– De a gyermekek igen. Vannak gyermekei?

– Nincsenek.

– De másnak vannak. Nézzen csak bele a nyarligetapro.hu-ba!

Tivadar megnyitja a weboldalt és tényleg, sokan hirdetnek a bolti árnál olcsóbban eladó Thorberg játékokat. És keresnek is.

– Moravecz úr, ez az akció jó nekünk, jó a vásárlóknak, és a legjobb az alkalmazottainknak. Hisz ha rátesznek az általuk fizetett árra 20%-ot, még úgy is elkapkodják a neten.

– Megfontolom. Jelentkezem, ha…

– Nem szégyelli magát!? – kiált Tivadarra egy kertjét kapáló idősebb férfi a Friedmann-telep főutcáján. Tivadar a sliccéhez kap, majd végigtapogatja ruházatát. Semmi illetlenséget nem talál magán. A férfi ekkor fölfelé, s feje irányába mutat:

– Nyakában viszi a macskáját! Förtelem!

– Uram, ez az én dolgom. Macskát nem szokás pórázon…

– Pulyát és macskát nem szabad elkényeztetni! Én pulyakoromban pirkadatkor keltem, hogy összeszedjem a krumplibogarat. Nyáron napszámba jártam. Az iskolai holmit magamnak vettem. És délután még a legelőn fociztunk. Meg bokszoltunk. És eketárcsával súlyzóztunk. A farkammal felemeltem egy traktort. A farkammal! Ma meg mind nyomja azt a rohadt telefont.

– Ő nem mobilozik. Macskák nem szoktak… – védené cimboráját Tivadar.

– Macska, pulya: egykutya.

– Neeem vagyok kutya! – nyávogja mérgesen Cilu, aztán már csak Tivadar fülébe súgja:

– Ez a hólyag többet érdemel egy riposztnál. Éjjel visszajövök és elrágom az összes virágjának a szárát.

A hadkiegészítő parancsnokságon egy ölnyi szórólappal fogadják Tivadarékat. A falon körben plakátok, rajtuk álcaruhában is mosolygó manökenfiúk és -lányok.

– Te nem Moravecz Bandi fia vagy? – kérdi Kovács III Lajos hadnagy, a nyárligeti hadkieg toborzótisztje.

– De Igen.

Megvan még a faterodnak az asztalosműhelye?

– Megvan.

– Akkor miért nem oda mész dolgozni?

Tivadar azért nem megy, mert nem bírná a napi tíz-tizenét óra munkát, s hogy közben apja folyton figyelje és kritizálja. De ezt nem mondhatja.

– Nem bírom a bútorlakk szagát – feleli Tivadar, s ebben is van igazság.

– Aha. De így ki fogja továbbvinni a családi vállalkozást?

Brrr. Tivadarnak végképp nincs terve egész életére elásni magát a fullasztó szagú bútorok között.

– Mi a végzettséged?

– Klasszika filológia-kulturális antropológia szakon végeztem.

– Az semmi. De nem baj. Tudod jól, hogy mi kell katonákéknál.

– Nem tudom.

– Nem voltál sorállományú?

– Nem.

– És nem is mesélték?

– Nem.

– Hát először is: fókáztatás. Kiöntöd az ultrás vizet a folyosóra és a kopasz honvédekkel habot veretsz belőle. Aztán felmosatod. Aztán megint kiöntesz egy vödörrel. Menni fog?

– Mi ennek az értelme?

– Az értelme? Civilként gondolkodsz. Tudod, mi az a kopasz?

– Újonc?

– És a gumi?

– Óvszer?

– Frászt! Minek kéne óvszer katonáéknál? A baka nem tud felcsinálni egy másik bakát! Surranó?

– Nem tudom.

– Ki kerül a futkosóra?

– A jó atléták?

– Ó, te nem csak kopasz, hanem rüszü kopasz vagy. De nem baj. Felveszünk. Már más idők járnak. Nem egymást szívatják a katonák, hanem a hazát szolgálják. Kulturális tiszt lehetsz. Rögtön hadnagy, mert van diplomád. A Kulturális és Rekreációs Igazgatósághoz irányítalak.

– És ott mit csinálnék?

– Amit az emberek katonáéknál csinálnak: hesszelni fogsz.

– Az mi?

– Majd megtanulod! Nem nehéz. Csak ne vidd túlzásba. Munkaidőben na aludj! Vagy ha alszol, legalább ne horkolj! Képes vagy erre?

– Azt hiszem.

– Az jó. De az is lehet, hogy dolgozni is kell. Majd elválik. Kialakulatlan még az egész. Én szerencsére megyek nyugdíjba. És te is mehetsz majd korengedménnyel. Nem nyugdíjba, hanem rendelkezési állományba, de az majdnem ugyanaz. Ha el nem törlik. Töltsd ki a jelentkezési lapot!

– Hazaviszem, és még gondolkodom.

– Úgy is jó. Kérsz egy kávét?

– Ha nem gond.
– Én is kérek! – csatlakozik hozzá Cilu.
– Macskák nem kávéznak! – veti oda durván a toborzótiszt.
– Én igeeen! Latte macchiato-t kérek!
– Latte, meg a faszom. Kap tejport a kávéhoz és slussz!

A kimerítő nap után Tivadar ledől az ágyára. Az alumínium virágcserépből előveszi a cigarettapapírt, megtömi kannabisszal és pöfékelni kezd.
– Szerencsével jártál? – kérdi a mosatlant gyűjtő Zsófika.
– Kaptam ajánlatokat.
– Rosszkedvűnek látszol.
– Nem tesz jót nekem a fű, folyton képzelődöm tőle.
– Te amúgy is folyton képzelődsz.
– De a fűtől jobban. Ma azt képzeltem, hogy egy fekete macska kísér a beszélgetésekre. Egy beszélő macska!
– De hát lakik itt egy beszélő macska! A Cilu.
– Akkor jó – és Tivadar nagyon szív a spangliból.
– Nem vagy éhes? Maradt délről egy kis krumplifőzelék.
– Fasirt van hozzá?
– Van.
– Akkor kérek.
– De kéne a pénz a takarításért!
– Mennyivel tartozom?
– Húszezerrel.
– Hatezer van nálam.
– Adjad!

Tivadar hajnalban rossz álomból ébred. Egy kutya vicsorgatta rá a fogait. És amit ébren lát, attól is megretten. Zsófika fekszik mellette meztelenül. Az otthonkáját gyűrte a feje alá. A nő testén hatalmas kelések. Mintha apró mellbimbók lennének. Történt már ilyen Tivadarral, most mégis elönti a dolog gyalázatossága. Hiszen Zsófika az anyja, ha nem a nagyanyja lehetne, ráadásul él még az asszony ura, aki épp egy kórházban szenved.
Tivadar ezért gyorsan behunyja a szemét és megpróbál visszaaludni.

Szabó Imola Julianna

lenni

éjjel ideér egy újabb
évszak
amióta ismer minket
óv betakarja a házunk
innen látni a lovakat
a hátuk ívét
nyaranta szelet hoz
telente olvad
a fény hálót sző
a ráncokon
új és régi
vonalain
megkopik az ösvény
őszülünk
űzött vad az erdő felől
eteted és itatod
szelíden alszik
a kiégett füvön
árnyéka mögénk szalad
innen ellátni a
dombokon túlra
arra futnak a csordák
mi lesz a tájjal
ha elmúlunk belőle
ha kivonódunk
téglapor és mész
mi házat építettünk
nem szavakból
nem ígéretekből
a telekben a tűz
a nyarakban az eső
innen látni a madarakat
zuhannak a fövenyen

szelíden alszik a rét
ha elmúlunk kiterítenek
a fénybe
fekszünk arccal a
földnek
bogarak a porban
mozdulatok
ahogy összeforr az ín
és a csont
közös ritmus
puhán pattogó szavak
a tető egy hát íve
megtart minket
mi építettük
fényből gyúrt falak
fekszünk
nem ígérte senki
hogy a vadak egyszerre futnak majd
ha az idő feleszi a legelőt
egyszerre ráncosodik
egyszerre simul
egyszerre hűl ki a test
nem a szavak
csak a szelídség
elválaszthatatlanok
mint a nappal
és az éjszaka

fogadni

megfürdettelek
leszedegettem rólad
ami élő és élettelen
fáról a gondatlanság burjánzó gyümölcseit
ügyetlen kertész
az érintésre megrezzentél
újra és újra

nem lesz semmi baj
csak add a lábad
a füled
a nyakad
hogyan oldhatom el
ha már nincs rajtad kötél
mennyi víz kell
a sötét múlthoz
kiemeltelek a kádból
nem értetted mi az
az ágy
a föld volt a biztos
csak a föld
vártam
körbeszagoltad a tárgyakat
tárgya lettem én is
a félelemnek
a vádnak
a kíváncsiságnak
kerülted a tekintetem
az erőtől ellentartott
a hátad
talán összeroppantalak
vagy megtartalak
a múlttól ha húzna
ha kötne
vártam hogy odalépj
mögéd kerüljön
amit még hetekig ugatsz
elkergetni ugyanolyan
nehéz
mint elfutni előle
üldöz a régi élet
amíg az új utol nem ér

megfogadni

azt ígértem
hogy megvédelek
ha magamtól
ha mástól
ha könnyű ha nehéz
akkor is
akár a kő a hasam
vajúdni csendesen
csontos a fej
éppen kifér
ez a rés lesz
a zug
ahol majd óriássá kell lennem
a szemedben
ami ödémás
ami duzzadt
az erekben
amik pattannak
akár a hajszálak
amikor fürdetlek
egy kórházi mosdóban
mennyire magamtól kellene
tudnom
hogy mástól sem kell
félni
mint attól ami túl nehéz
vagy nagyon könnyű
a súly
a vörösvértest
köveket keres a cső
a hasad puha
mérik a terhét
csendesen fogom a fejed
koponyacsont
ezerfelé fűrészelt szavak
összeilleszt egy idegen kéz

egyetlen rés
a fejed tetején
föléhajolok
felülről nézem
ahogy lüktet
kopaszra nyírva
az évgyűrűk a bőr alá fodrozódnak
mintha felhő lennék
a fák felett
összeillik az idő
a rettegéssel
tartalak mint gallyak a kései gyümölcsöt
ez a kéz
azt ígértem hogy megvéd
most leszorít
tű a vénába
vörös
az égbolt
folyik a sárga fény
infúzió
a mosdóba hajolok
vajúdom
a félrecsúszott
szavakat

Gerencsér Anna

Füstfelhők

Jóskáéknál barna a mennyezet a cigarettafüsttől, szürkék a függönyök, és a csillár körül állandóan füstfelhők kavarognak. Csak Jóska dohányzik, de ő reggeltől estig, a cigarettáját az előző végéről gyújtja meg, nagyot szív belőle, csak azután nyomja el az előző csikkjét a hamutartóban. Az új cigarettával rendszerint hátradől, elégedetten sóhajt, a feleségére néz, majd arra, aki vele szemben ül.

- Azt még nem meséltem neked, ugye, amikor Margitka…

Margitka szégyenlősen lesüti a szemét, mosolyog, és még negyven évesen is elpirul, aztán kicseréli a hamutartót, vagy egy kistányéron takarosan feltornyozott süteményt hoz. Jóska mesél: mit mondott Margitka tíz évvel ezelőtt egy reggel, mit csinált a múltkor, milyen ügyes, szép, talpraesett.

Margitka nem ül le, zavarban van, inkább apró tennivalókat talál magának, jön-megy, menet közben megsimítja Jóska vállát, kezét, és szégyelli magát, amiért így szeretik. A vendéget kérdezi, hozhat-e neki inni, enni, de Jóskától sosem kérdez semmit: mintha a gondolataiból olvasná ki, mikor szeretne egy új doboz cigarettát, egy pohár vizet, egy szelet sajtos kenyeret. Egészen addig, amíg Jóska feláll:

- Eleget dolgoztál mára, Margitkám, ülj le egy kicsit.

És Margitka leül, szégyenlősen, mint egy kisegér, és a szája elé tett kézzel kuncog, amikor Jóska viccet mesél, vagy dudorászva mosogat, szája sarkában az elmaradhatatlan cigarettával. Főzéshez sem teszi le, a sütő sarkára állítja a hamutartót, közben fokhagymát vág, húst kockáz, és Margitkáról beszél, vagy néha a cigarettákról.

- Rajtam nem fog a betegség – mondogatja. – Más már egy doboz után köhög, nekem meg olyan a tüdőm, mint egy bálnáé.

A konyhában is gomolyog a füst, aranybarna ködbe burkolja a lámpát, szürke szegélyt von a falakra. Jóska csak legyint.

- Életemben nem voltam még beteg. Erős vagyok, mint egy bivaly, ugye, Margitka? Amióta világra szült az anyám, nem láttam kórházat belülről. Engem aztán nem kell félteni.

Nem is féltjük, mert Jóskából árad az életerő, a nevetését három házzal odébb is hallani. És minden elhagyott, megcsalt ismerősnek azt mondogatjuk: ne add fel, nem minden nő vagy pasi ilyen – hisz nézd meg Jóskáékat, azok is úgy élnek vagy húsz éve, mint két galamb.

Régen szinte minden héten találkoztunk, de újabban elmaradoztam Jóskáéktól. Különféle gondjaim akadtak, nem volt időm látogatóba járni, se kedvem a boldogságukat nézni és Jóska cigarettafüstjét szívni. Már egy egész hónapja nem láttam őket, amikor a kórházban találkoztam Jóskával: a folyosón ült magába roskadva. Mintha egészen összement volna. Először meg sem ismertem. Csak amikor rám köszönt, jöttem rá, mi hiányzik: ezúttal nem lógott a szája sarkában a cigaretta. Megkérdeztem, mi baja, de csak a fejét csóválta.

- Margitka – mondta, és a hangja húsz évet öregedett. – Margitka köhög.

- Mi a gond? Súlyos?

Jóska ismét csak a fejét ingatta, én pedig minden jót kívántam, aztán kimentettem magam. Majd meglátogatom, ígértem, viszek Margitkának minden jót, hogy gyógyuljon tőle, vagy ha pihenni akar, majd utána, a gyógyulását ünnepelni.

Végül mégse látogattam meg Margitkát. Csak Jóskával találkoztam egyszer-kétszer, és akkor is mindig zavarba jöttem: nem tudtam, mit mondjak neki.

- Tüdőrák – felelte, mikor Margitkáról kérdeztem. – Azt mondják, a füst miatt. Akkora daganat, mint egy tyúktojás…

Vigasztalni vagy biztatni akartam, de csak üres közhelyek jutottak eszembe. Mit mondhattam volna? Mit mondhat ilyenkor bárki?

Margitka két hónappal később halt meg. A temetésén mind ott voltunk. Jóska hosszan beszélt, elmesélte Margitka gyerekkorát, a megismerkedésüket, apróságokat, amiket együtt csináltak, az utazásokat, amiket nyugdíjas éveikre terveztek, és amikre már sosem fognak együtt elmenni. Azt vártam, sírni fog, de az arca merev maszk maradt, a hangja pedig, mint egy roboté.

Nem volt halotti tor: a temetőből egyenesen hazamentünk. Aznap roszszul aludtam. A sötétben Margitkát láttam az ágyam szélén ülni, szégyenlős mosollyal. A születésnapjára gondoltam, amire nem tudtam elmenni pár hónappal ezelőtt – küldött képet, ahogy a torta mögött ülnek Jóskával, átkarolva egymás vállát. Negyvenkét éves volt, és azzal viccelődött, lassan itt az ideje az életközepi válságának.

Másnap este elmentem Jóskához. Nem terveztem: a boltba indultam, de valahogy a kapujuk előtt kötöttem ki, és, ha már ott voltam, becsöngettem. Mire az ajtó kinyílt, már meg is bántam: még mindig nem tudtam, mit mondjak.

Jóska beengedett, én pedig eldadogtam pár esetlen mondatot arról, hogy mennyire sajnálom, és ha bármiben segíthetek, szóljon. Közben a nappalit néztem: a korábbi rend és tisztaság helyett most ruhák, dobozok, poharak

hevertek szanaszét, és minden vízszintes felületet cigarettacsikkekkel teli hamutartók és tálkák borítottak. A szoba sötét volt, a levegőben szinte vágni lehetett a füstöt. Felpillantottam, de a csillár hiányzott: a kampója üresen meredezett a mennyezeten.

- Hát ez? – kérdeztem.

Jóska ismét csak a fejét ingatta, mint a kórházban.

- Levettem, de meggondoltam magam. Majd holnap visszateszem... – A kampóra meredt, szájában felparázslott a cigaretta, és az arca körül újabb kis füstfelhő oszlott szét. – Most már úgyis túl késő.

Úgy értettem, későre jár az idő, és engem akar elküldeni, úgyhogy elbúcsúztam, és magára hagytam. A ház elől visszanéztem: a szoba ablaka sötét volt, csak a konyhában égett még a villany.

Ahogy elfordultam, megakadt a szemem valamin. Ismét felpillantottam, de egyik ablakban sem láttam Jóska sziluettjét. A kapu mellett álló kukához léptem, amiből kilógott valami, és felemeltem a fedelet. A nejlonzacskók, a cigarettásdobozok és a szokásos hulladék tetején egy tekercs vaskos kötél feküdt.

Levágjuk a nyulat

Húsvét hétfő van: ma levágjuk a nyulat az ünnepi ebédhez. Pontosabban: levágjuk Nyulat, mert Róza ugyan azt mondta, hogy egy vágóállatnak sosem szabad nevet adni, de a gyerekek elkezdték Nyúlnak hívni, mintha az lenne a neve.

Nyúl még nem tudja, hogy ma van az élete utolsó napja. Kövéren és fehéren ücsörög a ketrecében, és egy darab répát rágcsál, amit Bogi dugott be a ketrecébe könnyek közepette. Most az ágyán hever, és a plüss delfinje hasába zokog – mármint Bogi, nem Nyúl –, Bence pedig egyre jobban felhangosítja a tévét, hogy elnyomja a húga hangját. Róza már kétszer kikiabált a konyhából, hogy hagyják abba, és hogy a Tini Nindzsa Teknőcök nem elég húsvéti film, de ezt mindkét gyerek eleresztette a füle mellett.

- Lepakoltad már az asztalt? – kiabál ezúttal nekem. – Ha igen, felteszed a műanyag terítőt?

A műanyag terítő azért kell, hogy mikor Róza konyhakészre darabolja Nyulat, ne legyen az egész ebédlőasztal olyan.

- Már majdnem kész vagyok!

Elkezdem lepakolni az asztalt. Újságok, könyvek, használt poharak, Mama keresztrejtvényei, műanyag játékok garmadája – honnan van egyáltalán ennyi vacak ebben a lakásban? Közben azon gondolkozom, hogy be kéne csukni a gyerekszoba ajtaját, amíg Róza lebonyolítja a kivégzést.

- Miért nem a konyhában csináljátok? – kérdezi Mama a foteljéből.
- Mert ott nincs elég hely. Nyúl kihízta a konyhapultot. Megfognád ezeket?

– Mama ölébe pakolom a keresztrejtvényeket, a többi cuccot meg benyomogatom a ruhásszekrény legkevésbé zsúfolt polcára, és reménykedem, hogy Róza csak ebéd után veszi észre.

Műanyag terítő, tálak, vágódeszka, kések, Mama öreg csirkebontó ollója – minden készen áll. Az ebédlő sarkában Nyúl békésen rágcsál, és remélhetőleg helyettem is figyelmesen hallgatja azt a monológot, amibe Mama belekezdett.

- Kész vagy? – Róza siet be a konyhából, menet közben törölgeti a kezét a kötényébe, fél szemmel az ebédlő falán lógó órát lesi. – Szuper. Akkor, ha elintézed, rögtön neki is tudok állni az ebédnek.

Mama felhagy vidéki gyerekkora háromszázhatvanhetedik epizódjának elmesélésével, Bence lehalkítja a tévét, és mintha még Bogi is halkabban szipogna.

- Én? Azt hittem, te fogod levágni.
- Miért én csinálnám? Ez férfimunka. Nekem amúgy is van elég dolgom a főzéssel.
- De én még sose vágtam le semmit.
- Én se!
- De te akartál nyulat enni húsvétkor.
- Nem várhatod el tőlem, hogy levágjam az állatot, amit én neveltem és etettem kisnyuszi kora óta! – Róza határozottan megfordul, mintegy jelezve, hogy részéről a beszélgetés le van zárva, és kinyitja a szekrényt. – Amíg te megcsinálod, én előveszem az egyik ünnepi terítőt, és… Szívem, mit keresnek itt ezek a könyvek? Meg Bogi pónijai?

Mormogok valamit, és nekiállok a káosz egy részét áttelepíteni a gyerekszobába. Róza eközben újra eltűnik a konyhában.

- Bezzeg az én időmben akár naponta is vágtunk csirkét – mondja Mama a fotelből, miközben az utolsó póni után kotorászok. A rikító rózsaszín ló leesik és becsúszik a szekrény alá, de ez nem is olyan nagy baj, mert amikor lehajolok érte, felfedezem mellette azt a műanyag dinoszauruszt, amit Bence már három napja keres.
- Ha ekkora gyakorlatod van, levághatnád te.
- Ezekkel a köszvényes ujjakkal? – Mama a fejét csóválja, és felveszi az egyik

keresztrejtvényt. – Az én kezem már nem húszéves! És sajnos a többi részem sem.

Úgy rémlik, a múlt héten Mamának még nem köszvénye volt, hanem isiásza. Legalábbis ezt mondta, amikor Róza tésztagyúrás közben bekiabált neki a konyhából, hogy zavarja el a gyerekeket a tévé elől, mert hallja, hogy már megint valami agyrohasztó hülyeséget néznek.

- Nekem nem úgy tűnik, mintha olyan nagy baja lenne az ujjaidnak. Kötni is gond nélkül szoktál.
- A kötőtű és a kés két teljesen más dolog.
- Hogy állsz, szívem? – Ez ismét Róza a konyhából. – Sietnünk kéne, tudod, hogy Juciék kettőre jönnek!
- Már majdnem kész vagyok!

Legalábbis majdnem befejeztem mindent, amivel még húzhatom az időt. Benyomkodom az utolsó két újságot a tévé mellé – Bence szemforgatva tűri, hogy egy pillanatra kitakarom a teknőceit –, aztán visszamegyek az ebédlőbe Nyúlért.

Tulajdonképpen nem olyan nagy dolog. Csak egyetlen vágás. És egyébként is utáltam, hogy folyton nyúlszag van az egész lakásban, nem?

Kiveszem Nyulat az asztalra, és leültetem a vágódeszkára. Aggodalmasan mozgatja a füleit, de olyan nagyon nem idegeskedhet, mert tovább rágcsál. Megsimogatom a hátát – Nyúl egészen puha és selymes, Róza szerint azért, mert a gyerekek folyton kiveszik simogatni –, és próbálok nem arra koncentrálni, hogy Bogi ismét bőgni kezd odabent. Ezt már rengetegszer megbeszéltük. Nyulat eleve azért vettük, hogy majd levágjuk. Ez az élet rendje. Az élet körforgása, meg minden.

Nyúl piros szemével visszapislog rám, aztán körülnéz az asztalon, mintha most kezdene el azon gondolkodni, hogy hová került és miért van ott. Bogi bőg, Bence ismét felnyomja a hangerőt a tévén, Róza a konyhában csörömpöl, Mama meg a ceruzája végét rágja, és a másik kezével idegesen dobol a keresztrejtvényen az állítólagos köszvényéhez képest nagyon fiatalos és fürge ujjaival.

- Ó, a francba is! – Az asztalra csapok, aztán visszateszem Nyulat a ketrecébe, és kikiabálok Rózának a konyhába. – Hozz be még egy répát Nyúlnak! Juciék kénytelenek lesznek beérni egy doboz mirelit halrudacskával.

Turi Tímea

Pomádé

És miután a kisfiú felkiáltott, hogy „a király meztelen”,
lett némi kínos csönd.
Behívatták fogadóórára a szülőket, hogy elmagyarázzák:
a királyon természetesen volt ruha,
és mindennek van határa.
Az újságok megírták, hogy nincs itt semmi látnivaló
(vagyis éppenhogy van mit látni),
és a kiabáló gyereket csak a propaganda tévesztette meg;
igaz, ezeket az újságokat láthatatlan papírra nyomták
láthatatlan tintával, a király új ruhájához hasonlóan.
Később a fiú maga is kételkedni kezdett,
látott-e valamit egyáltalán
(vagyis hogy tényleg nem látott semmit),
nem csak kamaszos képzelgés, feltűnési viszketegség vezette;
és már semmi másra nem vágyott, mint hogy a felnőttkor
majd végre átformálja, és ne ismerjék fel az utcán.
De addigra a király meghalt tüdőgyulladásban.

Jász Attila

Részletek egy fáradt angyal önéletrajzából

(levélpróba)
Egyetlen közös dolog van bennünk, mondod neki, hogy el fogunk tűnni nemsokára. Hová, kérdezi, de nem válaszolsz, majd gyorsan hozzáteszi, mikor. Hm, mondod, ez nem így működik. Értsd meg, nem fogsz eltűnni végleg. Nyugodj meg. Legközelebb folytatjuk!

(szélszerelem)
Ismeri-e a szél a szerelmet? Biztosan tudod, hogy igen, mert látod, ahogy kedvesed arcát végigsimítja, szinte féltékeny leszel rá. Ahogy kedvesed az arcodat végigsimítja, féltékeny lesz rád a szél. Valamit tehát tud a szerelemről, míg te csak sejtesz valamicskét olykor. De azért legalább érzed.

(költészetfilozófia)
A költészet filozófia, viszont a filozófia nem költészet, vagyis az igazi költészet mindig a költő filozófiáját árulja el, míg a filozófia ritkán tud költői lenni, bár az igazi filozófusok mégis mindig költők valahol. Hm?

(tükörfelszín)
Ma éjjel a tükör felszínén alszol. El.

(élőtanulás)
Tanulod szeretni az élőket, és azokat is, akik már nincsenek itt. Őket sokkal könnyebb.

(jónap)
Ha Isten testén lépkedsz keresztül minden reggel, mint egy kerten, tudhatóan jó napod lesz. Ne kérdezd, miért.

(önbecsap)
Pontosan tudod, látod, hogy a másik lény hol csapja be önmagát, de valahogyan nem akarod látni, tudni, te hol csapod be önmagadat. Azt pedig ő, a másik nézi tétlen és tétova szeretettel.

(istenszem)
Ma beköltöztél Isten szívébe, innentől a csillagok állása és mozgása csakis rajtad múlik. De azért csak legyél bátor, bíztatod magad.

(testfény)
Testeden a fény végighalad, örülsz, hogy élsz, kedvesed melletted alszik, dicséred hát az Urat. Dicsérned kéne akkor is, ha egyedül feküdnél a sötétben, és eső verné homályos ablakodat. Ha viszont nincs miért dicsérned, a hiba csak benned lehet.

(szenttakarítás)
Hallgattál már valaha Arvo Pärtot takarítás közben? Ha nem, tedd meg, kiderül, hogy az igazi zene még a porszívó zaját is elnyomja, benned, természetesen. Felmosáskor lágyan hullámzol a zenével, csapkodod a felmosó rojtjait a járólap szegőkövéhez, és észre se veszed, hogy mindjárt kész vagy. Aztán még átmész a felmosórúddal a folyosón kétszer, nem akarod abbahagyni. A hallgatást. A zenét. De ki mondta, hogy a teraszon ülve egy kávéval vagy fröccsel kezedben, frissen zuhanyozva ez nem fog működni?

(útiszéljegyzet)
Nem tudod eldönteni, hogy a víz ér össze szétválaszthatatlanul az éggel eső után a Balatonon hazafelé utazva, vagy a koszos és vizes vonatablak tréfál meg ilyen látvánnyal, esetleg a szemed romlik rohamos mértékben. Mindegyik lehetséges.

Bérczes László

Csengő

Résnyire nyitva a nagyszoba ajtaja, ugyanígy a kisszobáé, a kettő között az előszoba. Nem nagy, éppen hallótávolság, csak már nehéz egy-egy elhaló sóhajt, nyögést, hörgést, suttogó megszólalást kihallani, pedig a nő folyamatosan fülel. Kétfelé koncentrál, emiatt mindkét dolgát el-elvéti. Próbálja a nagyszobából érkező zörejeket érzékelni, közben a laptopba írandó szöveget sem elrontani. Biztatja magát, hogy a nők sokfelé tudnak egyszerre figyelni, de folyamatos a kudarc. Amikor visszaolvassa az elütésekkel teli emaileket vagy válaszként kap tíz kérdőjelet, látja, hogy neki ez a home-office szégyenletesen satnyán megy. Ugyanez, ahogy belép a szobába. Az öreg idegesen méltatlankodik, hányadszor szólt már, ő meg elszégyelli magát, miközben az is lehet, hogy az apja csak akart szólni. Nagyon idős már.

A képernyőre mered, és közben hallani véli, hogy szólítva van. Kétpercenként a nagyszoba résnyire nyitott ajtajához óvatoskodik, lélegzetét visszafojtva befülel, semmi, csendben belép, az apa szeme csukva, talán alszik. Vissza a géphez, hol is tartottam. Mire megleli, már lopakodhat újra az ajtóhoz, mert mintha hívták volna. Minden pillanata tört darab, ezekből a törmelékekből áll a nap.

Az idős férfi nem engedi, hogy a szobájában folyamatosan legyen valaki. Amikor még el tudta mondani, minden mondatával ezt sisteregte, hagyjál engem, megvagyok én egyedül. Segíteni akar az apa, mondván, ő nincs is. De hátráltat, mert hiszen van. Még él. Fáj mindene, kiszárad a szája, nehezen lélegzik, nem tudja megtartani a kanalat, bevenni a gyógyszert és így tovább. Elfogyott minden, amit tudott. Semmije nem maradt, csak az akarata. Egyet akar, meghalni. De ez az akarat csak az életben szólal meg. És még él, tehát akar. Érthetetlen, dühödt makogása, gyűlöletet sugárzó tekintete ezt az akaratot fejezi ki, ne segíts! Nem a lányát, nem ezt az idősödő asszonyt gyűlöli, hanem hogy még élnie kell. A méltatlan létezést gyűlöli, a világot, ami már döntött róla, de nem ereszti. Segítene talán a helyzeten, ha a lánya beköltözhetne mellé a szobába. Menj ki, nyögi az öreg ingerülten, és a nő kimegy, visszaül a számítógéphez. Mi lesz, ha fel kell adnom a home-office-t, gondolja, miből lesz pénz a gyógyszerekre. Azokra, amik életben tartják az öreget, aki meg akar halni.

Ne segíts, nyögte oda makacs dühvel néhány héttel ezelőtt még, amikor

egyik kezével elengedve a járókát, rácsapta a nőre az ajtót. Nem akarta ilyen durván, így sikerült. Tudja ezt a nő, nem haragszik. Eleve elhatározta, hogy nem fog haragudni. Most meg már, hogy az öreg nem tud kikelni az ágyból, nincs is miért. Mindent úgy szeretne, ahogy az apának jó. Ahogy kevésbé rossz. Ezért jön-megy, sose jókor, mert túl korán, mert túl későn. Régebben hallotta, ahogy kopog a bot, nyekken egyet-egyet a járóka a szőnyegen, de most, hogy felkelni már nem tud, csak a nevet préseli ki halkan, Judit. De azt a nő, Judit, nem mindig hallja meg.

A csengő, ez jut eszébe, ahogy a régi szekrényt bámulja. A hatvanas évek modernnek mondott garnitúrájából ez maradt. Hogy mindig a tetején tartották a karácsonyi díszeket, ez ugrik be. Azt a papírdobozt, amit régebben, amikor élt még az anyja, minden karácsonykor leemeltek a szekrény tetejéről. Együtt díszítették a fát, az apa, az anya, a lányuk meg annak a kisfia. Utóbbi felnőtt, külföldön él, az anya meghalt. Azóta az öreg nem engedi, hogy fát vegyenek. Jó helyen vannak azok a dobozban, mondja, amikor a lánya a díszeket említi. Mindig ugyanazok kerültek a fára. A tetejére egy félbetört csúcsdíszt biggyesztettek, a végén már celluxszal kellett odaragasztani. Meg pirospettyes gombák voltak, meg színes papírláncok, még az általánosban ragasztotta őket a nő, akkor még kislány, politechnika órán. Azokat mindenki szerette. Szakadtak szerteszéjjel, de minden évben megreparálták őket. Csak a szaloncukrokat cserélték a gyerek miatt. Nem fogytak, mert senki nem szerette a kemény, átharaphatatlan, édes köveket, de nehogy a gyerek foga kitörjön, folyton újat vettek. Aztán bejött a zselés, az fogyott szaporán, a második napon már csak a kifosztott színes papírok figyegtek üresen. Meg ott volt a csengő. Az apa az egyik ágra biggyesztette, adott pillanatban megbólintotta. Ilyenkor mosolygott a férfi, és megjött a Jézuska. Zavartan, után, szemlesütve mennyből az angyaloztak, nem tudtak imádkozni.

Ott kell legyen az a csengő, a dobozban. Ott is van. Milyen kicsi, gondolja a nő, de milyen szép. Nagyobbra, csillogóbbra emlékezett. De ez picike, a karikája akár egy gyűrű, ólmos, sötét színe benyeli a fényt. Bemegy a szobába, leül az ágy szélére, halkan csilingel kicsikét. Az apja nyög egyet, kinyitja a szemét, a csengő, suttogja érthetően. Igen, a csengő, apa, ráhúzom a gyűrűsujjadra, ha nem baj. A férfi a szemével int, hogy nem baj. A nő fogja a férfi kezét, pont jó rá, mondja. Feláll, indul, majd csengess, ha hívni akarsz. Az ajtóból visszanéz, az öreg mosolyog.

Mit akartál, apa? Hogy mit akartam, nem tudom. Csengettél, apa. Csengettem, nem tudom, miért. Nem baj, apa, majd eszedbe jut. Kimegyek, aztán csengess megint, bármikor. Jó, csengetek majd. Amikor a nő legkö-

zelebb bement, látta, hogy az öreg jobb keze begörbült ujjakkal a mellén pihen, ahogy mindig, amikor alszik. Csend volt. Apa, szólalt meg a nő egy idő után. Leült az ágy szélére, várakozott, fogta az öreg kezét.

Két egér

Szedd már le őket, meddig tartsam még a villát, kérdezi türelmetlenül a papa. A gyerek, ötévesforma, csak áll meredten, mint aki odagyökeredzett, szeme tágra nyitva, balkeze, azzal mozdult volna első reflexből, a levegőbe merevedve, ujjai, ahogy megállt a mozdulatban, begörbülve. Egerek, döglöttek, mit félsz, pattognak a szavak a nagyapjától. Ahogy a tehén alól szedte fel a ganajt, felszúrt a villával két kicsi ártatlan egérkét. Biztos aludtak szerencsétlenek, fürge állat ez, ha akarnám se tudnám elcsípni, látod, a lyukaknál lerakott egérfogókkal se boldogulunk. Nemhogy villára felszúrni?! Nevetve csóválja a fejét, maga sem érti, hogy történhetett. Na, vigyed őket a trágyadombra.

Mozdulatlanok, csak két hosszú farkuk lifeg a levegőben, ahogy a papa türelmetlenkedve mozgatja a szerszámot. A gyerek félmeztelen, kisgatyában, mezítláb ácsorog, lábujjaival a földet kaparászva biztatja magát. Nehogy már ilyen anyámasszony katonája legyen az én unokám, ezt hallja, és tudja, nincs mese. Az előbb még a csirkéket hajkurászta, a magabízón ágaskodó kakastól se ijedt meg, sőt, kurjongatva rugdosta feléje a port. Nyargalászott bőszen, amikor a papa hangját hallotta, Bandika, gyere csak ide. Ment jókedvűen, vigyorogva nézte, ahogy a papa fordult felé az előrenyújtott villával. Nézd csak, kisfiam, milyen szerencsénk volt, még a macska se tudta volna egyszerre a kettőt. A gyerek a csirkehajsza lendületét tartva kíváncsian bámult a villára. Elsőre nem is igen tudta, mit kell néznie, mi is lenne az a sáros-véres szalmaszálak közt megbúvó két kicsi foltocska. Átszúrt egerek, azok voltak, most már tudja.

A disznóvágás igazi kaland, azt szereti. Közös játék a malaccal, ő így tekinti. Olyankor egész éjjel nem alszik, csak azt várja, jöjjön a papa ébreszteni. A mama segít felöltözni, csizma, mackó, mellény, télikabát, kesztyű, kucsma, a kabátra még egy vastag kendő is rákerül, ő meg csörtet ki az udvarra, le ne késse az év nagy eseményét. Meg munkálkodnia is kell, bizony, övé a kistűz, néhány méterre a perzseléstől vigyázza a szalmából, csutkából neki készített, pislákoló rakást. Felelősségteljes munka az övé, komolyan is veszi,

vigyázón szórja a szalmát a lángokra. Csak ügyesen, Bandika, ki ne aludjon, kiáltoznak oda a nagytűzzel és a benne pörkölődő disznóval bajlódó férfiak. Hogy mivégre is az a kistűz, ezen nem gondolkodik el, egymást feltételezik a dolgok a világban: a felnőtt, a gyerek, a disznó, a szalma, a tűz, a kicsi meg a nagy, hozzá a felkelő Nap sárgásvörös csíkja az ég alján a kert végében, mely akkor jelenik meg, amikor az állat legélesebben visít. Még az ólban küzd, de már a férfikezek fogságában. Mindenki tudja a játékszabályokat, aszerint történik minden. Ember és állat összeszokott párbeszédében összhang zeng fel, a gyerek izgatottan toporog körülöttük, élvezi a játékot, és hálás a malacnak mindenért. Edénybe felfogott véréért, szőrének égett szagáért, levágott-megpörkölt füléért, farkáért, rágicsálja is majd boldogan, és a déli húslevesre, az esti kolbászra, hurkára gondol. Szervusz, malac, köszön később minden egyes alkalommal, amikor belép a kamrába, és elégedetten nézi-szaglássza a felakasztott füstölt húsokat. Szervusz lapocka, szervusz oldalas, szervusz szalámi, szervusz szalonna… Csakúgy beköszön, és biztos benne, hogy a malac minden egyes darabja örül neki, a gyereknek.

De itt, a villa végén, ez más. Döglöttek, mondta a papa. Nem élnek, nem itt vannak, nem is egerek már, hanem ismeretlen, idegen lények. Kezével oda, abba a másik világba, a halálba kellene most átnyúlnia, és ez rémülettel tölti el. A papa nem érti, mi történik, jaj, csak nehogy bedühödjön az öreg, mert olyankor vöröslik az arca, vérbe borul a szeme, de ami a legroszszabb, tekintetéből repülnek felé a nyílvesszők: ügyetlen vagy, alkalmatlan. Add már ide, rossz nézni, ahogy szerencsétlenkedsz, legyintett rá tegnap is a kertben, és dühösen kirántotta az ásót a kezéből, ő meg eloldalgott, szégyellte magát, hogy ilyen tehetetlen.

Mozdul lassan a keze, megérinti az egyik pici szürke testet, a farkánál fogjad, gyerekem, kiált rá az idős férfi. Bal keze két ujjával az egyik farkat, jobb keze két ujjával a másikat csippenti össze. Rángatja őket, hiába, na még ez is. A papa óvatosan megfordítja a nyelet, immár felül a farkak, így végre le tudja húzni a két testet a villáról. Karjait mereven előre tartja, amilyen messzire csak tudja, lassan topog a trágyadomb felé. Odaér, megáll, lábujjai közt szétolvad a meleg tehénszar, hátrafordul, hogy papa, elengedhetem már, de a papa nem figyel rá, elmerülten igazgatja a szalmát a Boris nevű tehén alatt. Papa, nyögi ki újra a gyerek, de hangja nem jut el az istállóig.

Fejét visszafordítja, és látja, hogy lábainál merőn bámul rá a macska. A farkak legvégét fogja, az egyik egér még ficánkol egy utolsót, jaj, még él, elengedi őket, mindkettőt. Két kezével klottgatyájába kapaszkodik, abba dörgöli ujjait, szemét le nem veszi a macskáról. Az meg mellső lábaival megsegítve magát, tépi, zabálja a húscafatokat. Pillanatok alatt eltünteti

az egérkéket, voltak, nincsenek. A gyerek tovább dörgöli a kezét, de abba kitörölhetetlenül beleégett a hozzá tapadt, még meleg, szőrös lények érzete. Hiába pottyantotta le a két szerencsétlent, zsibbadt ujjaival most is érzi, ahogy fogja-szorítja a farkakat. Megy a kúthoz, a vályúban mosakszik, de nem múlik. A konyhában mosószappannal, kefével próbálkozik, sebesre súrolja még a tenyerét is. Csodálkozik a mama, Bandikám, máskor nem bírom kiimádkozni belőled, hogy evés előtt kezet moss, most meg mi lelt téged.

Kilép a verandára, körülnéz. A felásott kert, a málnabokrok, a két diófa meg a gyümölcsfák, a tyúkól, a disznóól, az istálló, benne a Boris meg a papa, odébb a budi, mellette a trágyadomb, tetején jóllakottan sütteti a hasát Kormi, a macska, arrébb a góré meg a szalmakazlak, minden, az egész világ neki kínálja magát. De ő pont azt érzi és azt látja, ami hiányzik a világból: a két hosszúfarkú, döglött egér, akik valahová máshová tartoznak immár. Oda nyúlt ő át egy pillanatra, azt a világot érintette meg, és az az érintés, vele a sejtés az ismeretlenről, az már vele marad.

Ady Edina

Elbukott királynő

Minden meghozott áldozat után újabb korsó, felizzik a parázs a cigaretta végén, ismeretlenek ágyában ébredsz, magadra kapkodod józanságodat, az ajtó hangja megnyugtat, sétálhatnál, de végtagjaidra húzott satu a szégyen, remegve várasz villamost, halkan osonsz be börtönödbe, a zuhany felébreszti szörnyeidet, te is csak húsból, vérből születtél, működsz, meghatározott mintáid szerint, csapba hajolsz, nyakadra csorgatod a hideg vizet, eszmélj fel abból, amit mások boldog életnek hazudnak.

Erózió

Emeld fel, ami eléd kerül, tartsd tenyeredben, érezd tágulását, összehúzódását, a súlyt, mi itt tartja a földön, vizsgáld meg színét, illatát, formáját kövesd az ujjaiddal, míg bevéződik idegrendszered apró szegleteibe, emlékezni fogsz rá, felismered a kavicsot, ami hegyet rejt magában, az apró, fényes testet a csigaházban, eszedbe jutnak majd a felemeltek, hiába, hogy addigra te is lemorzsolódsz.

Fancsali Kinga

mégsem költözünk el apámtól

anyámmal autózni
indultunk de egy telefonhívás
eltérített hazamentünk inkább
lüktetett apám a felhajtón
mintha hevítenék

ültünk az autóban
a büdös gépben
fölöttünk az ökle
ahogy ütemesen lesújt
ölelő karja sokadik árulása volt ez
de most láttam csak igazán a kezet
ahogy átfúrja az üveget hogy elérjen hozzánk
fegyelmezetten és hirtelen
fordult ellenünk

akkor elzártam ezt a szeretetet
mint a kormányt tolvajok elől
mert a férfiaknak megmondani nehéz
mit szabad és mit nem
a férfiaknak megmondani nehéz
ne lapítsanak ki életükkel

rossz csillag alatt

úgy volt, aznap elutazunk,
én megpróbáltam, nem sikerült.
felmerül benned,
felvágott csuklóm
hogy érinti az olasz útra vett repjegyet?
hogyan úsznék a tengerben lábamra kötött kövekkel?
és mit jelent ez az összeköltözés szempontjából?

rossz csillag alatt születtem,
hogyan éld le így velem az életed?
szögelld be az ablakot, ne hagyj magamra éles tárgyakkal,
ne ültess repülőre sem, hogy zuhanásban reménykedjek.
ne vigyél tóhoz, folyóhoz, tengerhez.
párnázd ki ezt az életet,
de ne tervezz hosszútávra.

Derkovits Gyula: Szabad az út (Zuglói részlet) – 1929

Vörös István

Gépies gondolatok

A gép forog, gondolták régen,
de most minden a gép körül forog,
gondolkodni már nincsen semmi ok,

a gép lett fontosabb az egészben,
mindenki bámulja és nyafog.
A gép forog, gondolták régen,

a nem gondolkodók most boldogok,
mert szabadok lettek egészen,
gondolkodni már nincsen semmi ok,

és ezt ki is mondhatják szépen.
Minden változik és minden mozog,
a gép forog, gondolták régen,

de régen nem ebben van a titok,
a gépben is lehet néha szemérem,
gondolkodni már nincsen semmi ok.

Ok nélkül gondolkodni érdem,
erre pár módszert is tudok.
A gép forog, gondolták régen,
gondolkodni már nincsen semmi ok.

Levél

Gonda Juditnak, a tanárnak és barátnak

1

A tanár ars poétikája

Úgy tenni jót valakivel,
hogy azt higgye, épp ő tesz jót veled –
ilyen ravasz csak egy tanár lehet.
Igen, épp a tanár, mivel

neki tudást és tapasztalatot
kell másokban építeni.
A jövőt jobbnak tervezi,
a múlt könyvében fellapoz

pár rossz dolgot, de nem haraggal,
csak tárgyszerűen elmesél,
s elemzéssel részekre szabdal.

Kell erkölcs és kell elmeél:
hogy lényegében ők tegyék,
úgy kell jót tennie sokakkal.

2

A barát ars poétikája

Úgy tenni jót valakivel,
hogy azt higgye, épp ő tesz jót veled –
ilyen ravasz csak egy barát lehet.
Igen, épp a barát, mivel

neki újfajta tapasztalatot
kell tebenned építeni.
A jövőt inkább újratervezi,
a múlt könyvében fellapoz

pár rossz dolgot, de nem haraggal,
csak tárgyszerűen elmesél,
s elemzéssel részekre szabdal.

Kell erkölcs és kell elmeél.
Hogy lényegében ők tegyék,
úgy tenni jót a bizonytalanokkal.

3

A tanár és a barát azonosságáról

Úgy tenni jót akárkivel,
azt higgye, ő találta fel a jót –
és hogy megkapni nem hitel.
Megosztani a tapasztalatot

csak barát bír önzetlenül.
Ha idősebb, akkor tanár,
és hogyha a sikerednek örül,
az örömtűzhöz visszavár,

hogy te is ugyanúgy tegyél.
Ahhoz, mit tárgyszerűen elmesél,
s elemzéssel részekre szabdal,

kell erkölcs és kell elmeél.
Az ismeretlen perc helyén
ott állsz másodmagaddal.

Oláh András

kontraszt nélkül

a tükörbe öregülő arcot nézem
a szemhéjak ráncát s a szemek
mélyén alvó távoli pillanatot
esetlenül tévelygünk egy
kontraszt nélküli világban
ahol a magaslesen elsuttogott
szavak már nem találnak ránk
mert ez már egy másik
bújócska – ami vérre megy –
s hiába tartunk szünetet
a szem elgyávul és félni kezd

próbaterem

olyan volt ez mint behunyt szemmel
nekifutni a magasugrólécnek
szerepet vállaltam
ám akkor még nem tudtam
hogy nincs átmenet
csak szín és fonák tegnap és ma
ami eltűnik akkor is ha megmarad
magához közel egyszer engedett
de akkor túl közel
a kiszolgáltatottság végletes
nyomot hagyott
átléptünk minden határt
új mese íródott
amit már nem ért meg senki sem

túszok vagyunk

sívó homok a part – elapasztotta
a nyár – elhalkult az idő
a hallgatásban nincs titok
de a szónak határa van
– senki nem kérdi értem-e –
visszájára fordul minden
egy elsüllyedt csónak orra
mered az ég felé
egy lyukas emlék végre
értelmet nyer – aki elment
most visszatér – a nyár
neki falaz túszok vagyunk
mint az időtlenné vált vízmosás

Derkovits Gyula: Halottsiratás – 1924

Izer Janka

Az elkerülhetetlen halogatása

(részlet)

Dél volt, sütött a nap, mégis égtek a lámpák az utakon.
Elfelejtették, vagy – talán – megölték azt, aki lekapcsolta volna.

Álmodtam éjszaka, azt hiszem. Rosszat, olyat, ami nem történhet meg, mert lehetetlen és teljesen abszurd. A villamosmegállóban állok, égnek a lámpák, pedig már rég világos van, valahol elromlott a rendszer. Statikám lesz. Tartószerkezetek, erők és nyomatékok egyensúlya, vakrudak. Nem dőlhet össze, stabilitás.

Ez van bennem, meg hogy milyen furcsa volt, hogy Flóra horkolt ma hajnalban, és mennyire hangosan.

Mire a Gellért térre érek, már nem süt a nap, délután esni fog. Ahogy a metrólejárat előtt elhaladok, eszembe jut, hogy nem is Flóra horkolt, hiszen a nagyszobában Anya meg Apa aludt. Tegnap jöttek fel. Nem álmodtam. Vissza kéne menni, hogy ők voltak-e a lakásban, vagy mégis Flóra. De a statika most mindennél fontosabb, a második zh-t nem bukhatom el, mert akkor oda az egész tárgy. Kint cigiznek páran a csoportból a főbejárat előtt. Odaköszönök. Nem köszönnek vissza, talán észre sem vettek. Talán nem is létezem. A liftben a tükörben nézem magam. Milyen sápadt vagyok ma, vennem kell az automatából kávét. Nem találom a pénztárcám. Hideg van a folyosón, valahol nyitva lehet egy ablak, vagy a fűtéshiány miatt áthűlt épület lélegzik ilyen fagyosan. Mint egy sírverem. Nem fontos. Erőegyensúly, megoszló teher, támaszok, x-y-z tengely. Minden háromdimenziós. A toll kéken fog, a grafit szürkén, a vonalak nem elég egyenesek a rajzomon, kéne egy vonalzó, de otthon hagytam, elfelejtettem bepakolni azt is. Nem szólok senkihez, nem nézek senkire. Talán hányingerem van, nem tudom. A szünetben beszaladok a mosdóba és csak ülök a vécé előtt a kövön, hiába kopogtatnak. Foglalt, mondom, de a hangom rekedt. Valami nem oké. Ki kell számolni, F = m x a. Tömegszer gyorsulás, az erők összessége. Newton második törvénye, már rutinból megy mindenkinek. Kilenc-egész-nyolcvanegyszer hatszáz kilogramm, nagy G, gravitációs erő. Az előjelekkel néha gond van. A nyomatékoknál még inkább, erő szorozva az erőkarral, háromszögnél harmadolópontban van a súlypont, a negyedkörnél hol,

elfelejtettem. Nem akarom megkérdezni, várnom kell, hogy az oktató felírja a táblára. Az óramutatóval ellentétes irány a pozitív. De miért? Nem kell megérteni. Anya már hatszor hívott, hol vagy, kérdezte sms-ben. Hol lennék, az egyetemen. Négykor végzek, utána visszahívom, ígérem. Hideg van, fázom. Már nem csak a nagyelőadóban, de a kistermekben is kabátban ülünk. November, és nincs fűtés. Állítólag van tizennyolc fok, de ez hazugság. Mindenki hazudik. Minek hívott ennyiszer Anya, mégiscsak fel kellett volna venni, talán valami baj van. De nem hiszem. Csak a rossz álom miatt. Fel kéne ébredni. Minden szürke körülöttem, eltűntek a színek egytől egyig. A karomba csípek. Fáj. Valami üveg összetörik a folyosón. Bentről is halljuk, éles hangok, a kréta karcolja a táblát, jó lenne befogni a fülem.

Aztán csend. Mintha kiürültem volna, nem érzek semmit. Látom, hogy csörög a telefonom, de nincs hangja, nem is rezeg, pedig rezgőre állítottam. Vagy mégis, csak én nem érzem. A mellettem ülők rám néznek, ki kéne nyomni. De megint Anya az. Aztán Apa. Aztán egy sms, hogy értem jönnek az egyetemre. De minek, hagyjanak tanulni, tanulnom kell. Visszaírok, hogy nincs semmi baj, de muszáj bent lennem órán, ha még egyet kihagyok, csúszik a félévem. Már felhasználtam mindhárom hiányzásom. Végre békén hagynak. Béke van. Csak az órára figyelek. Parciális integrálás, igen. Hamarosan felveszem a fonalat és megnyugszom. A számok jók. Nem bántanak, nem okoznak fájdalmat, nem csinálnak hülyeséget, nem hagynak el és végképp nem halnak meg. Ezért tanulok építőmérnöknek. Én építeni akarok, nem úgy, mint ő.

Nem hiszem, hogy a boldogság csak bizonyos, régóta fennálló szükségletek váratlan kielégülése lenne. És azt sem, hogy bárki hozzájuthat, aki csak akar.

Ha minden reggel lefaragok egy kicsit a tegnapból, előbb-utóbb kiürül a jelen, és akkor lehet jövő.

Először porszívózni kell, minden sarokban és az ágyak mögött is, plafonról pókhálókat, konyhából morzsát, hagymahéjdarabot, bejárati ajtó elől a cipőről levált sármaradványokat. Azán ablakpucolóval, ronggyal az üveg- és tükörfelületeket makulátlanra törölni. Rongyot a szennyesbe dobni, ablakpucolót CIFre cserélni, kézre gumikesztyűt húzni, használt szivacsot előkotorni. Melegvízzel áttörölni a mosdókagylót, jöhet a CIFfel habosított szivacs, a zománcon ne maradjanak fogkrémlenyomatok, se por vagy sminkmaradvány. Hogy kerül a mosdókagylóra folt a fekete szempillaspirálból, ne kérdezd, nem tudom, én a szobámban sminkelek. Melegvízzel leöblítem, tiszta, ragyog. Ezután a felmosóvödörből a vécébe öntöm a vizet,

univerzális tisztítószert teszek bele és forrót, gőzölgőt, tisztát engedek rá a zuhanyrózsából. Jó habos, hagyom hűlni. Újra CIFet és szivacsot ragadok, a vécédeszkát, kagylót több körben, a kád csapjánál öblítve a szivacsot, pucolom le. Legjobb fehérítős CIFet használni, de a sima is megteszi. Ha ez kész, jöhet a neheze, a kád. A vízkőlerakódásokat még előző nap citromsavas vízkőoldóval szedem le, vagy takarítás után fújok rá a szórófejes flakonból, ez szabadon választható. Jó fél órán át súrolom a fehér zománc minden négyzetcentiméterét. Forró vízzel öblítem le. A csapot, mint a mosdókagylónál, szintén átdörgölöm. Itt különösen fontos a CIF. A savas szerek, vagy a hipó tönkretennék. Vannak is rajta foltok, emlékéül annak az egy alkalomnak, amikor Flóra takarított. Ő vette a hypot is, pedig nincs rá szükség, sósavval ráadásul halálos méreg. Sósavat különben csak a vécében használok, miután a CIF-habos cuccot leöblítettem. Legjobb akkor beleönteni, amikor már a felmosás után felszáradt minden. Mert a kád után a langyosra hűlt felmosóvízzel tisztítom át és törlöm fel a fürdőszoba kövét, aztán a konyhát és a szobák laminált, fa-hatású műanyagpadlóit. Az ablak a porszívózás óta nyitva van. Felmosás közben teavizet forralok, az ágyon ülve iszom meg, amíg minden felszárad. Utána körbejárom a lakást, bútortisztító kendővel még áttörlöm a polcokat, könyveket, ha kell. Ezt lehet még a porszívózás előtt is, talán logikusabb, de ez a művelet bármikor elvégezhető, nincs takarításhoz kötve sem. Amikor idő akad.

Kész. Tiszta a fejem. Időközben lejárt a mosás, kiteregetek. Még mindig nem érzek semmit.

Minden tárgy és ember az érintésig tiszta csak. Az összes határvonalnak megvan a védelmi feladata, és az összes kapuban vámot fizetünk a belépésért.

Székely Szabolcs

Petőfi Sándor a Tiszánál

Édes hazám, szép folyóid
úgy iramlanak:
a kisebbek duzzasztják fel
a nagyobbakat.

Ott, ahol egy kis folyó a
nagy folyóba lép,
felnöveszti a nagyot, és
eldobja nevét.

Belehal a nagy folyóba,
nem lesz neve se,
a nagy folyó néha mégis
visszafelesel.

Felesel a nagy folyó, és
tovább hömpölyög.
Viszi néma szüleit a
szemtelen kölyök.

A kis Túr a nagy Tiszába,
az is így siet –
nem az anyja kebelére,
nem mint a gyerek.

Játék két legófigurával

Ne gyere közelebb, állj meg!
Ne gyere közelebb, hallak.
Valaki fél, és azt kiabálja,
miért vagy egyre halkabb.

Ne gyere közelebb, kiabálom.
Ne beszélj ennyire halkan!
Valaki fél, és nem kiabál.
Közelebb jövök, hogy halljam.

Válasz egy év végi körkérdésre

Pszichopaták és szorongók
verődnek össze a bálteremben.
Irigyeltek és irigylők
közé keveredtem.

Üres vagyok, mint a lábnyom
a kastély erkélyén a hóban.
Nem iszom és nem dohányzom,
táncolni akarok.

Takács Nándor

Szonárok

Harsonazaj töri meg a csendet,
valaki kiált. Lezuhant az ágyról,
vagy rosszat álmodott? A csillár
meginog a sötétben, kristályai
ijedten szórják a kintről beszűrődő
fényszilánkokat. Lélegzet-visszafojtva
hallgatózom, fülemben zubog a vér.
Feltámad a szél, és benyomja az ajtót.
Kintről egy madár jajveszékelése szól.
Ágyamba vetődöm, nagyobb robajjal,
mint ahogy szeretnék – jó volna, ha
elmúlna az éj. Az ajtó már csaknem
teljesen kinyílt, s nem tudni, kinek
árnya lép át a küszöbön.

Álomfejtés

Romos házban lakni
elhagyatottságot jegyez.
A padlón a szemét
váratlan látogatót ígér.
Ha feltakarítom, irigy leszek,
de ha a szennynek hátat fordítok,
megérthetem sorsomat.

Ha a látogató szerzetes,
hihetetlen dolgok tanúja leszek;
de kiprédikálja titkaim,
és szégyenemben elmenekülök.
Ha útközben szarvasokba botlom,
hűséges barátra lelek,
az álmot folytatódni látni
csalódást jelent.

Esti ima

Amint a nap eltűnik a fák közt,
a szobában is lehűl a levegő.
A kályha fénye szelídíti az árnyat,
mely a sarokban növekszik.
Nem láttam még semmit,
nem érek fel az ablakpárkányig:
el kell hinnem, amit mondanak,
és imádkoznom lefekvés előtt.
Valaki szigorúan figyel az ajtóból,
majd eloltja a lámpát. A sötétben
elhamvad a fény utolsó maradéka is,
és az ima szavai a torkomra fagynak.

A piros Suzuki

Az ablakból lesem, ahogy két kölyök
az utcán egy öreg, piros autót bütyköl,
mely folyton lefullad. A hangokból ítélve
megszűnt a motor üzemanyagellátása; talán
a központi injektor vagy a benzinpumpa
lesz a ludas a dologban. Egyiküket tavaly
tanítottam. Minden órán szétszedett valamit
a pad alatt: körzőt, tollat, egyszer még egy
öngyújtót is. A másik a gyújtást adja rá,
most már sokadszorra, de az autó nem akar
indulni. Talán ha nem leskelődnék, menne.
Vagy ha nem álmodom meg az egészet előre.

Historia domus

A megjegyzésekből pletyka lesz.
A szóbeszéd miatt lesütjük szemünk,
és lopakodva járunk a sikátorokban.
Köszönés helyett ránk vágják az ajtót.
Ki akarna újból a falak mögé látni,
a vakolatlan, esőtől ázó tűzfalak mögé?
A távolsági járat hajnalban indul.
Nincsen elég hely a csomagoknak,
megint itt kell hagynunk valamit.
Kipufogógázt lélegzünk a félhomályban.
Sosem fogunk egymásnak megbocsátani.

Varázslatos dolgok

Akutagava Rjúnoszuke emlékére

A hegyek felől megérkezik az este.
A nyári égbolt délre menti fényeit.
Az alkonyatban madarak rebbennek,
a fák közt szállásukat keresik.
De mi nem vesszük észre a varázslatot,
csak feszülten meredünk egymásra.
A vitában valaki a Szentírást idézi,
a mennyezetről egy festékszilánk
az asztalra hull. Volt egy öregúr –
vetem föl rekedten –, aki ilyentájt
a kőfejtő peremére ült, és onnan nézte
a lenyugvó napot. Nem tudjátok,
mi lehet vele?

Horváth Florencia

Saját tüzükben

Utoljára a Múzsák maradnak, nekik kell égniük,
amíg égnek. Mondom nekik, haragszom rátok,
mert mindig becsaptok. De nem érdekli őket se
panasz, se könny, a Múzsák könyv akarnak lenni.

Ez adatott, és eszembe jut sietni, akkor súgjátok
a könyvet, Múzsák, mondom nekik, de kinevetnek.
Leülnek, és hosszan fészkelődnek, tudják, kedvükre
játszhatnak velem, tudják, azt gondolom, címeres
rohadékok. Tudják, hiányoznának nekem, ha nem
látogatnának, mint elraboltnak a fogva tartók.

A Múzsák közelében komolyan veszem magam,
szemükben jelentéktelen vagyok, kiszolgáltatott.
Mondom nekik, lefestelek titeket inkább, más is
csodálhassa szépségetek, de hevesen tiltakoznak,
és elillannak. Félnek, a kép elszívja erejüket,
ahogyan én haladok, ők úgy sorvadnak.

Magukról nem akarnak festményt, hiszen sosem
láthatnák, az utolsó ecsetvonásnál meghalnának.
Hogy a Múzsáknak megfeleljen, inkább évekig
írom a könyvet, de végig sem olvassák, másikat
akarnak. Megcsókolnak, és nem szeretnek belém.
Hónapokon át egyetlen ajándékukból dolgozom.

Fürkészem a Múzsákat, hogyan lehet fogást találni
rajtuk, és ha megkérdeznének, mindent bevallanék.
Nekem a figyelmük és a válaszuk kell, nem hajuk
simítása vállamon, nem az elmúló illatuk.

Ha nem kapom meg őket teljesen, nincs a Múzsákra szükségem félig-meddig. Hagyjatok békén, mondom nekik, és megsértődnek. Gyertek vissza, futok utánuk, és a Múzsák nagy kegyesen később újra felém néznek.

Mi lesz így, Múzsák, kiabálok velük, hány könyvet akartok íratni még? Nem loholhatok a nyomotokban. Most már menjetek, nőjetek fel, használhattok másra is, vegyétek észre. Javuljatok meg, vagy égjetek el. Utoljára ti maradtatok, a Múzsák, minden árnyék közül, most már nektek kell égni, amíg égtek.

Kezek

KAF-nak

Elfelejtettem aznap este a rendezvényt,
pedig hetek óta vártam rá. A Lehetetlennel
sétáltam épp, nem húzhattam túl, hazamenni
meg képtelenség lett volna. Siettem, hátha
ott vannak még a résztvevők legalább, néhány
elküldhetetlen barát. Az első arc volt, akit
észrevettem, személyesen eddig sohasem,
postafordulta, dicséretek, ímél. Csak most
tudom, ha marasztal, akitől el kellett köszönni,
soha nem láttuk volna egymást azzal, akitől
nem hittem, hogy elköszönök éppen, pedig
mennyire akartam, hogy azt mondja, ne
menjek még.

Mellém állt, ujjaimra kulcsolta sajátjait,
mintha áldást akarna átadni vagy együttérzést.
Hiába mosolygott, mint aki megnyugszik,

ez a találkozás is megtörtént, én csak utóbb
jöttem rá, mekkora fénybe lép az, akinek
költő fogja a kezét. Ez az erő már nem
szorít tovább, érintésével nem mondja
többé, értelek. A mozdulat váratlan volt,
most nyitott tenyerem lüktet hiányától.
Amit nem fogok erősen, kicsúszik,
nyomát a kéz ráncai őrzik.

Derkovits Gyula: Mi ketten (Én és a feleségem) – 1927

Fehér Renátó

Derkovits Gyula bal keze

Ha Derkovits Gyula bal keze
int, sok száz burzsoá tart vele,
s több is jön talán,

mert Derkovits Gyula bal keze
invitálásától lett tele
az összes szalon,

hisz Derkovits Gyula bal keze
kisujjeltartós terefere
közben élt nagyon.

Ám Derkovits Gyula bal keze
a mozgalomba sorvadt bele
harmincnyolc telén,

mert Derkovits Gyula bal kezét
sarlókalapáccsal verte szét
Kun Béla maga,

így Derkovits Gyula bal keze
elvileg nem szignózhatta le
a bukolikát,

mit Derkovits Gyula bal keze
száműzetésben festett Nye-nye-
Nyergesújfalun,

hol Derkovits Gyula bal kezét
tizenkét ludovikás kadét
biztosította,

hisz Derkovits Gyula bal keze
és biedermeier ecsetkeze-
lése páratlan,

mert Derkovits Gyula bal kezét
ifjúkorában egy kis cseléd
vajban fürdette,

de Derkovits Gyula bal keze
’s a cseléd lányanya gyermeke
mégsem vérrokon.

A Derkovits Gyula bal keze
tehát valőr, nem entartete
kunstra esküszik.

Sőt, Derkovits Gyula bal keze
még ma is fityiszt mutat – he-he –
a proligőgnek.

Így Derkovits Gyula bal kezén
ülhetünk most együtt te meg én,
negédes hazám.

Vincze Bence

nyugalom

én idáig hozom átkaim
hosszan vetkőzöm küszöbödön hogy itt
itt le mindennel a szent házban
arcomon te terhet ne láss
mint vadak szoknak télen óvatos
magányhoz lépek úgy feléd
bőröm ha engedem a behorpadt
sebekből még ijedtséget ereszt
érzed s ha nem figyelsz finom
arcodon már felszáradt vizek sója
számban megmutatja féltett emlékeid ízét
de itt az ismeretlen nyugalom keresésében
mégis gyermek vagyok mikor szemem rád
és rád hagyom tudd így még élő és elmúlt
növekvő és meghajló bennem tájat nem ismert
és nem is voltam én míg
szavam szádban meg nem bújhatott
hogy helyettem mondd ha okod van mondani
mit jelent közeled s ettől én mint a szelídített vad
mit hurokból mentenek megfáradt istenek
kezedbe adom mindenem

Kustos Júlia

Könnyed séta (Alanyiság III.)

Amikor sétára indulok, az már
áthatolhatatlan depresszióm jele.
Olyankor tajtékos vagyok és Sylvia
Plath-i értelemben bolond. Ha az
élet egy promenád a parkban,
akkor az alvás: ücsörgés padokon.

Azt mondják, mind ilyen az elvont,
az elvarázsolt, a művészlélek.
Azt ígérik, tereket neveznek el rólunk,
mert rájöttek, mennyi fontos dolgot
jövendöltünk meg, mennyi dologból
kellett kimaradnunk, és különben is,
annyi az utca, hogy a híresebb városok,
szebb növények és állatok elfogytak,
és különféle (személyes) okokból kifolyólag
senki sem akar a Bánat,
az Árvíz,
a Rák
vagy épp
a Nosztalgia Mérgező
útján lakni.

Azt mondja a sok csendőr (főnökök),
ápoló (anyák), orvos és kabala (barátok:
jók és rosszak egyaránt), hogy néha
persze belefér egy-egy séta, de
bölcsebb lenne sötétedés előtt
hazaérni. Hogy néha elkerülhetetlen
szomorkodni vagy épp, hogy a tév-
képzetig révedezni, de az élet „szerintük”

– javítás: az élet, „mint tudjuk”
– javítás: az élet, mint ahogy azt „mindenki tudni véli”
nevetés nélkül mit sem ér.
És csak az nevethet a végén,
ki az elején magát neveti ki.

A kerítés túlfelén áll a család,
állnak a pártatlan bírák és
sok fontos könyv szerzője,
méltóságok tucatja, és mind
azt kérdi síró hangon:
miért nem nevetsz velem?

Hát, én nevetnék, ha nem
rajtam csattanna csattanója,
ha nem lenne egytől egyig
értelmetlen, vagy ha lennék
valaki alanyi értelemben.

(Főleg ez utóbbi esetben nevetnék.)

Derkovits Gyula: Elesett bajtárs – 1914

Ó, mennyire…

T. Zs.

Életünk vakító üvegház. Játék.
Legszívesebben a körúti póznákhoz
láncolnám magam. *Van remény*,
kiáltanám idegen arcokba:
és a következő sarkon áll.

Lennék bolond, ha azon múlna,
hogy valaki az életében némi értelmet
talál. A rám hívott mentősök
szelíden kérdeznék nevem.
Önszántamból dugnám szíjak alá karom.
A biztonság kedvéért, mondanák olyan
óvatosan, ahogy csak őrültekkel,
haldoklókkal, állatokkal beszél
a civilizált ember.

(A túlvilág közelségét, állítólag,
a homlokon detektálni először.
Vagy az ellágyult orrcimpákon?
Nem tudom.)

Elmondanám saját anamnézisom türelmesen,
míg a nyugtató el nem bénítja a nyelvcsapot.
Mire megtalálják a vészhelyzet esetére
beállított hívószámokat, azt se tudnám,
hol vagyok, de tudnám, hogy bízhatok
bennük – és hogy félnem nem kell, ha
megmentőim homloka ráncba szalad.

Piros a lámpa a Jászain a híd előtt.
Szót kérek, hogy tiltakozzak:

Ne szirénázzanak! Ne szirénázzatok!
Vasárnapi nyugalommal tárcsázzák
számodat. Felveszed, utolsó gondolat,
mielőtt elveszek, hogy majd téged látlak,
mikor újra magamnál vagyok.

Esettanulmányom neve: boldogság.
Vagy pátoszosan: ó, mennyire szeretem.

A játék sora

Több beállítás változik. Régóta mondják szüleink,
hogy élvezzük, amíg lehet, hogy a kevesebb több,
és hogy nem annyira jó – bizonyos értelemben
viszont sokkalta jobb –, mint amilyennek kívülről tűnik.

Aztán észre sem vesszük, és jön egy új szint.
Eleinte imponál, azt hisszük, valakinél legalább
jobbak vagyunk – egészen amíg a bal felső
sarokra nem téved a szem.

És az életek száma 1-re
csökken. Az IT-t tárcsázzuk,
hívásunk fontos, azt mondják,

érdemes lenne az eszközt újraindítani. Dacára annak,
hogy évek óta keressük, nem találjuk a géptesten, hol
a rejtett reset. És avatárunk szemébe hogyan néznénk
épp itt, épp most, hogy annyi éve küzd ellenünkben

értünk?

És nem tudni, hová tűntek a többiek. És azon
kapjuk magunk, hogy meghatódunk a semmin,

és azon kívül, hogy arany csillagaink félszünkben
gyűjtjük és szorongásunkban szórjuk el,

azon kívül, hogy ránkéjül az éj, és ránkköszönt a nap,
nincs sok közünk ahhoz, hogy élünk. Ekkorra néhányan
már évek óta aggódnak értünk. Kérdéseik nem merik
feltenni sem. Segítségük láthatatlan, megkésett, disszonáns.

Petárda január másodikán áthajítva egy kerítésen.

Derkovits Gyula: Rakodómunkások a Dunán – 1927

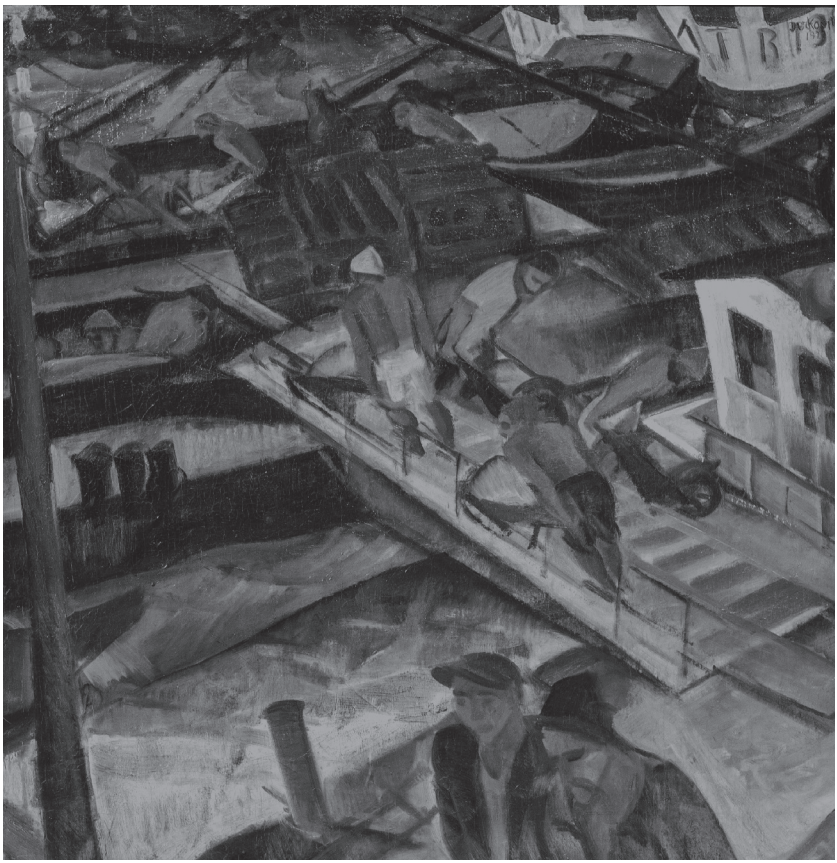

Bödecs László

Féligazság

Feltűnt, Isten ege alatt állok,
a nyár legszebb napján.

Egy félnapos eső után
tiszta volt az ég,
csak bárányfelhők lődörögtek
tavaszias, enyhe szélben.

Trónfosztott kánikula,
kíméletes nyárközép,
életem felén.

Harmincöt leszek.
Sok idő alatt lettem végre ostoba.
Földi mestereimet túléltem,
lehetnék sztoikus bölcs
vagy szerzetes,
hiszen érted, aki élt,
elhagytam a harcot
és megismertem békédet,
megláttam az arcod.

A tér padjai telve déltájt,
József, ez a hazug kéregető, trottygatyás
nyomorult, idősebb rokonom,
aki sosem emlékszik rám,
feküdt a pad felén a korlát miatt,
mint egy csecsemő,
épp elfért versem díszleteként.

A szomszédban háború folyt,

és hogy semmi igazságnak
nem volt igaza,
ez volt a kulisszaidillen a folt.

Túl nagy bennem a szerelem,
nem fordulhat minden szép lemondásba,
mégis, az igazság rettenetes,
nem tudtam gondolni másra.

Olajág

Láttad már, ahogy mentőautó parkol a kápolna előtt,
a plató lenyílik és apró, csontvékony lányt eresztenek le
fiatal férfiak narancssárga kabátban a kockaköves útra,
  tolószék kerekein,
    a fölfoghatatlan szurdokvalóságba,
      lelép az anya, igazít a gyerek ruháján,
állnak a sárga falú házak megszokott hétköznapi öltözékben,
borús, kora tavaszi napon friss eső tavaszillata terjeng,
az utcában rigópár fészkel, és fújják a dalt,
a mentősök gépet tesznek a maszkos lány ölébe,
körbe állják, és tolni kezdik a kórházépület felé?

Eszedbe jut-e ilyenkor bármilyen kérdés a magassághoz?
A tűzoltóé,
  ahogy áll az égő lakóház előtt,
a gondozóé,
  ahogy fagyban feküdni látja emberét az utca sarkán,
az ápolónőé,
  aki tisztába teszi Géza bácsit vagy Ilma nénit,
a lányé, aki szorítja mindentfelejtett anyja kezét,
majd kétségbeesetten orvost keres egy felújított,
  hideg épület
  üresen tátongó folyosóin.
Eszedbe jut-e az anya válsága,

a lenyelhetetlen léggombóc okozta fuldoklás,
ahogy ölében tartja kínzott gyermeke testét,
  és sejteni kezdi,
  nem segít, ha találna is felelőst?
A figyelő, ahogy borzongó arcán árvíz dagad végig?

Ha megfigyelted, ahogy zörögve a kockakövön
megindul a tolószék kereke, gyöngéd kézzel,
erős tekintetüket meghajtva tolnak egy lányt,
az anya ruhaigazító mozdulatát,
lehet, hogy láttad, ahogy egy nagymama ölén
anya ül, és combján ülő kisdedje incselkedik
egy bárány fülével,
akkor könnyen lehet,
hogy ismered már Istent,
és egy bárkán ülsz,
ami a végtelen tengeren tart
a kiálló hegycsúcs felé.

Szabó T. Anna

Versek a Lyukaskő-díjhoz

Elöljáróban

Számtalan szombathelyi kötődésem közül talán a legkedvesebb az évenként kiosztott Lyukaskő-díjhoz való hozzájárulás, amit a kétezertizes évek eleje óta osztanak ki minden évben a városban. A Nagy Lajos Gimnázium irodalmat szerető és művelő diákjai közül mindig az kapja meg, aki abban az évben a legjobb alkotással, legszebb verssel jelentkezett.

A szombathelyi Lyukaskő-díjat életem egyik meghatározó személyisége, Dragománné Tiszai Katalin alapította, aki történetesen az anyósom, de még inkább a város legendás, egykori magyartanára (fakultáción engem is tanított). Az ő „Holt költők társaságát" idéző élénk szellemének, tanári találékonyságának állít maradandó emléket a városban ez az irodalmi díj. A díjazott egy szerencsehozó lyukas követ kap, ami mellé minden évben írok egy verset, amit kéziratban kap meg a diák egy aktuális könyvemmel együtt.

A Lyukaskő-díjról mindig a Lyukasóra-műsor boldog izgalma jut eszembe, mert ez a díjkiosztás számomra a szabadság szimbóluma is, a legyőzhetetlen kreativitásé és a tanári játékosságé, amely a diákok fogékonyságából táplálkozik. A Lyukaskő-díj megléte arról szól, hogy az irodalom nem bemagolni való, jegyre megtanulandó, rettegett feladat, hanem inkább eleven és segítő jelenlét, az anyanyelv gyönyörűsége, mindennapi kényszerünk helyett mindennapi kenyerünk. A díj kialakulásában, történetében is ez a játékos alkotókedv jelenik meg, Tiszai Katalin tanárnő így ír a Lyukaskő-díj hátteréről:

„Nem szeretek feleltetni. Nem szeretek feleletet értékelni. Nem szeretek dolgozatokra osztályzatot adni. Úgy gondolom, képtelen vagyok maradéktalanul igazságos lenni: nem szeretek mások felett ítélkezni. Hogyan lehetne ezt a kérdést megoldani? Játékosan! Mindenkinek már az óra elején meg kell szólalnia. Megszólalni igen nehéz. De ha ez már természetessé válik, ha már nem arra gondolunk, hogy meg fognak szólítani, hanem várjuk, hogy beszélhessünk, lazán, könnyedén, következmények nélkül, akkor jó úton járunk.

Nagy sikere van a borítékba rejtett „lepetésnek": borítékokba rejtem a kérdéseket, ezeket az asztalra helyezem, és az egyik borítékban a követke-

ző megjegyzés lehet: neked már nem jutott kérdés, kárpótlásul kapsz egy cukorkát; vagy: nincs több kérdésem, de értékeld a feleleteket; vagy: olvasd el ezt a rövid történetet és meséld el nekünk! Nagy élvezet a későbbiekben figyelni, hogy mennyire szeretnék a diákjaim a meglepetés borítékot megszerezni.

Szeretem az egyedi ötleteket. Már régóta ismert az a babona, hogy egy olyan kő, amelynek a természet okozta, tengervíz kimosta lyuk van a közepén, szerencsét hoz a megtalálójának. Ezeknek a varázsköveknek a neve: Tyúkisten. Az 1960-as években a Nagyvilág folyóiratban olvastam erről a varázserőről egy Jevtusenko-novellát. Azóta megszállottan gyűjtöm, vízfestékkel kiszínezem, hajlakkal fixálom, majd boldogan elajándékozom ezeket a szerencsét hozó varázsköveket.

Remek szórakozás a köves tengerparton sétálva lyukas köveket keresgélni, meghökkentve a fürdőzőket, hiszen kívülről nézve érthetetlen, hogy miért emelek fel egy-egy követ, forgatom, tartom a nap felé – belenézek, megvizsgálom, hogy átláthatok-e a lyukon, mert csak akkor értékes a kő, ha akár fel is fűzhetjük, nyakláncként, karkötőként is hordhatjuk.

Tyúkisten-díjat, vagyis Lyukaskő-díjat is alapítottam az iskolámban, és a tizenévesek közül azokat jutalmaztam, akik a játékot kedvelő, szabadon szárnyaló szellemüket próbálgatva egy általuk választott irodalmi műfajban „nagyot" alkotnak.

Ennek is megvan a maga története. Az volt a szokás nálam, hogy minden diák egy félévben egyszer kivehette a szabadnapját. A tanári asztalon már a belépésemkor ott vártak azok a versikék, amelyekben röviden megfogalmazták a diákok, hogy mit hoznak fel mentségükre, hogy aznap elkerülik a számonkérést. Naponta egy-két műalkotásra vethettem egy pillantást. Ezek a sorok jobban vagy rosszabbul sikerültek, de sokszor ötletesen, szellemesen, humorosan a magánéletükről, családjukról, igazi gondjaikról, bánatukról, lelki magányukról szóltak. Csupán tudni kellett olvasni a sorok mögött.

A diákok szerették a játékot, sőt, a félév végén egy általuk választott bíráló bizottság értékelte is a műveket, és a legsikeresebb három alkotó jutalomban részesült. A díjkiosztást örömmel várták. Érdekes volt azt is követni, hogy az éppen tanulmányozott irodalmi korszak vagy alkotó hangja hogyan visszhangzott egy-egy írásukban. Tehetségek is jelentkeztek, és előfordult, hogy már szünetben felolvasta a „költő" a versét, és akkora sikert aratott, hogy beléptemkor máris követelték a hangos felolvasást."

A Lyukaskő-verseim akár ciklust is alkothatnának, így, egyben, nem jelentek meg soha, külön-külön is csak egy-kettő volt olvasható a neten, és nem is mindegyiket őriztem meg. Az alábbi szövegek azok, amelyeket itt-ott eldugva, kéziratban megtaláltam, ezeket adták oda az elkötelezett magyartanáraik (többek közt Gájer Zsuzsanna és Pinezits Helga) a díjazott szombathelyi diákoknak. Minden vers végén jelölöm az évszámot is. Tehát a megőrzött Lyukaskő versek a következők:

1.
Aki írni nem átall,
nem áll magának háttal.
Tükörbe néz - és ott kit lát?
Mezőt, fákat, eget, sziklát.

Gondolt szemmel,gondolt kézzel
világot *teremt*, nem képzel.
Hív, hogy te is belenézz -
olvasd el és vele mész!
(2014)

2.
Az író erején felül
szűr, lepárol és rendszerez:
ha börtönné lesz a világunk,
a szó a tett.

Ha földi hatalom kiált:
„A nép most hallgat vagy dicsér!"
újra meg újra megmutatja,
hogy mennyit ér.

Az író erején felül
vigyáz fát, füvet, bogarat,
ő vár ott kinn az ég alatt míg
lemegy a nap.

Az író erején felül
nyújtózik – mert nincs takaró:
csak bátraknak mutatkozik meg
a rossz, a jó.

Az író erején felül
dolgozik, használja magát,
s a világ egyre érthetőbb lesz
őrajta át.
(2018)

3.
Aki ír: nem fél. Magától sem.
Aki ír, nem fut. Magától sem.
Aki ír, elér. Magához is.
Akí ír: elél. Magában is.

Aki ír: lassan megtanulja.
Aki ír: tudja, ez az útja.
Aki ír: virraszt. Tettre bátor.
Aki ír: igaz. Nem sumákol.

Aki ír: olvas. Megfontoltan.
Aki ír: tudja mindig, hol van.
Sosem cifrázza-cicomázza:
aki ír, annak könyv a háza.
(2019)

4.
Kőben a lyuk,
benned az ős üresség:
tanuld meg elfogadni.

Kőben a lyuk,
benned az ismeretlen:
tanult meg észrevenni.

Kőben a lyuk,
benned az orv sötétség:
tanuld meg fényre vinni.

Kőben a lyuk,
benned a túli lámpás:
tanulj a fénybe nézni.

Kőben a lyuk,
benned a hang, a bátor:
tanuld meg átengedni.

Ahogy a szél, a hullám
átleng a szilárd formán,

ahogyan kő-időd ön
az időtlenség átjár:

ne félj,
csak engedd:
szóljon.

(2020)

5.
A tárgyakon kezünk nyoma,
vizespohár és zongora,
jelenlét-jelünk ott dereng:
szignó ez: életet jelent.

A zsebben hordott gesztenye,
rajta egy tenyér melege,
a lyukas kő, a tömör űr
(hogy sose maradj egyedül),

a rézkilincs, a fal, a toll,
a létünk, ahogy áthatol,
áthat tárgyat, időt, teret,
mert érint, érez és szeret.

Hát őrizd jól a tárgyakat,
hisz lényed rájuk átragadt,
és úgy kapod, és úgy adod,
hogy lelked rajtuk átragyog.

Mit őriznek, ha nem leszel?
Azt, amit tőled nem vesz el
- mert fény vagy! - semmilyen halál.
Az öröklétük rajtad áll.
(2022)

6.

„Jelek, ti világ jelei”
talán meg fogunk fejteni.
Minden kód egyszer írva lesz,
s nem lesz többé, mi zárva lesz,

agynak, anyagnak minden titka
számszerűsítve és kinyitva,
feltérképezve, rendszerezve,
hivatkozva, mint egyszeregyre,

s mire már mindent helyretettünk,
gép gondol és beszél helyettünk,
és mindent jól a szánkba rágnak,
és nyoma sem lesz szabadságnak -

de mégis lesz még olyan lélek,
kit egy ágacska versre késztet,
és majd titokban mondogatja,
a nagyobb rejtélyt bontogatva,

mert számokon túl, anyagon túl,
ahonnan minden ered, indul,
ott vár a tág nevezhetetlen,
mit eksztázisban, szeretetben

a test megérez, de a gép nem.
Dobog a nyelvben és zenében,
mit mérni, kiszámolni sem kell –
de ettől lelkes lény az ember.

(2023)

7.
Tudod-e ki vagyok?
Csak a kő, csak a szem.
Idenézz, ragyogok!
Odakinn, idebenn.

Ha a nap lebukó,
ha üres a szived,
vigaszul (van a jó!)
kapod a köveket.

Lyukaink, sebeink:
ma dobog valahány -
eleven a szemünk,
ha figyel a hiány.

Segiti, aki néz,
emeli, aki mer –
de a lét közepén
a hiány ez a hely.
(2024)

Deczki Sarolta

A határtapasztalata Agota Kristof műveiben

A határ, a mássá levés, az identitás szétzilálódása és újraalkotása Agota Kristof életében és életművében is döntő jelentőséggel bírnak. Az írónő a nyugati határ melletti Csikvándon nőtt fel, majd Kőszegre költözött szüleivel és testvéreivel. Az apa 1948-ban börtönbe került, a család pedig szétszóródott, Agota Kristof egy szombathelyi kollégiumban lakott, ahol pénzkeresés céljából színdarabokat írt és adott elő. Fiatal házasként visszaköltözött Kőszegre, innen disszidált a családjával 1956-ban, vagyis a szó szoros értelmében átlépte a határt, amely elválasztotta a szabad világot a diktatúrától. De nemcsak attól, hanem az otthontól, a szülőföldtől, a családtól és – ami egy író számára a legnagyobb jelentőséggel bír – a nyelvtől is. Első verseit ugyan magyarul írta, de Svájcban élve franciára váltott. Az idegen nyelv nagy kihívást jelentett számára, a franciában élete végéig ellenséges nyelvet látott.

Svájcban sokáig munkásként dolgozott egy óragyárban, és az írás jelentett számára kitörési lehetőséget. Ahogyan kollégistaként, ezúttal is rövid színdarabokat írt, melyeket a helyi, neuchâtel-i kocsmában játszottak amatőr színészek. Küszködött a franciával, aminek eredménye szikár, dísztelen, lényegre törő, tömör írásmódja lett, melyet egy másik nyelvváltó íróéhoz, Beckettéhez szoktak hasonlítani. Első, leghíresebb regénye, *A nagy füzet* 1986-ban jelent meg, s egy csapásra ismertté tette. A regény trilógiává bővült, a második rész 1988-ban látott napvilágot *A bizonyíték* címmel, s ezt követte 1991-ben *A harmadik hazugság*. A frankofón világ egyik legünnepeltebb szerzője lett, regényeit számos nyelvre lefordították. De – ahogyan ez a külföldön sikeres magyar szerzőkkel lenni szokott – Magyarországon meglehetősen felemás módon alakult a recepciója, melynek legfőbb okai, hogy Agota Kristof nem magyarul, hanem franciául írt, továbbá nem a magyar prózai hagyományból táplálkozott. Ahogyan Esterházy Péter írta róla *A nagy füzet* magyar fordításának megjelenése után, 1989-ben: „Agota Kristof nem magyar szerző, hanem svájci vagy francia, minthogy franciául ír. Azonban az emlékei magyarok, a táj, amit a szemében hordoz, az magyar.

Ami nem érték vagy érdem – hanem nagyon érdekes. Hogy van egy nem magyar író, aki magyar könyveket ír, hogy messziről nézi valaki ugyanazt, amit mi innét. De ezt csak mellesleg említem. És megkülönböztetett figyelmükbe ajánlom ezt a valakit, Kristóf Ágotát, azaz Agota Kristofot."[1] Esterházy Péter szavainak márpedig súlyuk van, kötött pályákra terelik a befogadást.

Amikor határokba ütközünk, akkor születik meg az, amit filozófiai értelemben tapasztalatnak nevezünk. Amikor valamit magunk mögött hagyunk, és kilépünk az egyelőre még formátlan ismeretlenbe. A tapasztalat valami új keletkezése, egyszersmind a régi pusztulása. Ahogyan Tengelyi László írja: „a tapasztalat – legalábbis részben – mindig egy olyan magától meginduló és önállóan lejátszódó értelemképződés terméke, amely kivonja magát a tudat hatóköréből"[2]. A tapasztalat tehát olyan esemény, amely megtörténik velünk, legtöbbször akaratunkon kívül. A tapasztalat nem igazodik előzetes elvárásokhoz és azokhoz a sémákhoz, melyek segítségével a világot értelmezzük; egy olyan jelenség keletkezése, mely új és váratlan számunkra. A tapasztalat distanciáló esemény: kilódít abból a megszokott pozícióból, amelyből magától értetődő módon tudjuk megszervezni mindennapos gyakorlatainkat. A tapasztalat tehát kihívás elé állít: rámutat, hogy az identitás és a világ integritásának sérülése időről időre arra késztethet, hogy eladdig idegen értelmi alakzatokkal is számot vessünk, valamint hogy értelmezési alapként éppenséggel a világ és az abban élő én heteronómiáját fogadjuk el.

A tapasztalat tehát egy olyan esemény, melynek hangsúlyozottan megtörténés-karaktere van, melyet viszonylagos passzivitásban élünk át, eminens értelemben azonban sorseseményként beszélhetünk róla. A sorsesemény az a határtapasztalat, mely által az élettörténet során addig rögzült értelmek vesztik – legalábbis részlegesen – érvényüket, és az önazonosságban valamilyen radikális idegenség jelenik meg, melyhez csak alig, vagy nehezen illeszthető az addigi élményvalóság egésze. A sorsesemény „olyan *magától meginduló, uralhatatlan módon lejátszódó, föld alatti értelemképző-*

1 https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/ESTERHAZY/esterhazy00171/esterhazy00205/esterhazy00205.html

2 Tengelyi László: *Az élménytől a tapasztalatig.* In: *Tapasztalat és kifejezés.* Bp., Atlantisz, 2007, 19. o.

désre utal, amely az élettörténetben *új kezdetet teremt*"[3]. Az élményvalóság egészével együtt ugyanis hirtelen szétzilálódik az a narratíva is, mely az élettörténet egységét jelentette. Nem az élettörténet integrálja magába a tapasztalatot, hanem a tapasztalat bontja meg a történet egységét, és válik valóban új kezdetté, ami egy új narratíva kezdetét is jelenti. Törést jelent abban az egységben, mely ugyanakkor az önazonosság egysége is. A tapasztalat az élettörténet újragondolására és újrakonstruálására késztet, melynek során nem ritkán olyan mozzanatok, olyan mindaddig figyelembe nem vett értelemrezdülések válhatnak konstitutívvá, melyek átstrukturálhatják az ön- és világtapasztalat egészét.

A tapasztalat máshogyan megragadva a *mássá levés* vagy a megváltozás tapasztalata. Hogyan veszítjük el önmagunkat, és a szétporladt identitás helyén hogyan jön létre valami *más*. Átalakítani magunkat: újra megvonni határainkat; új tapasztalati tartományokat bekebelezni, másokat magunk mögött hagyni. Agota Kristof egész életműve értelmezhető úgy, mint a tapasztalat, a mássá levés, a megváltozás felmutatása. Hogyan történik az az esemény, amikor átlépjük azokat a határokat, melyek elválasztják a jelent a jövőtől és a múlttól, a régit az újtól, az ismertet az ismeretlentől. Hogyan zilálja szét a tapasztalat úgy is, mint határtapasztalat vagy sorsesemény, az élettörténet és az identitás egységét. Hogyan jönnek létre új értelmek és törlődnek el a régiek, hogyan jelenik meg valami radikális idegenség, mely heteronómiává robbantja az én és a világ integritását.

A határ mint országhatár

Agota Kristof életműve néhány, számára alapvető tapasztalat körül gravitál, melyek minden esetben határtapasztalatok. Ahogyan Faragó Kornéliánál olvashatjuk: „a geopolitikai értelemben elbeszélt, intenzív határteremtés hatalmi jellegű. A határlétesítés ugyanis a hatalom önlétesítésének a része. Az átjutás – mint a számtalan közismert határnarratíva alapján levonhatjuk – domináns formációiban a korlátozó hatalom elszenvedése, kijátszása, leküzdése, esetleges engedékenységeinek kihasználása."[4] A diktatúrában a

3 *Uo.*

4 Faragó Kornélia: *Közelségek és distanciák. A térbeli létérzés határ(talanság)airól* = Iskolakultúra, 26. évf. 2016/1, 40.

határteremtés hatványozottan a hatalom önlétesítésének eszköze, hiszen a represszió maga a szabadság korlátozása, az egyének és a közösségek határok közé szorítása. A diktatúra kisajátít, egyre beljebb tolja a saját határait, a személyiség belsejébe, melyet így a hátborzongató idegenség tölt ki. Az emigráció mint határátlépés egyszersmind ezeknek a belső határoknak az átlépése is, a személyiség integritásának védelmében. Az emigráns azonban – paradox, de nagyon is logikus módon – másfajta határok rabja lesz, melyek ismét csak a személyiség legintimebb struktúráiban jelennek meg. A térbeli és egzisztenciális értelemben vett otthontalanságnak szintén dezintegráló ereje van, mely széthullással fenyeget. Mintha a diktatúra akkor is jelen lenne, mikor már rég elhagyták a határt, hiszen pusztán maga az a tény, hogy nem önként, hanem kényszerből emigráltak, a szabad választás lehetetlenségét jelenti. Igaz, a határátlépés saját döntés, de kényszer szülte, és a disszidenseket is kényszerpályára sodorja. A diktatúra idegensége, otthontalansága a szabad világban is utoléri azokat, akik elhagyták a hazájukat. Nem tudnak szabadok és otthon lenni se itt, se ott.

Már a pálya elején írott versekben is ott az emigráció, a kitaszítottság, az idegenség és a hiány tapasztalata. Ahogyan a *Tavasz* című versben olvashatjuk: „idegenné váltam". A testvérek hiánya a *Nélkületek* című versben: „testvéreim élnek valótlanul mint a halottak / és én is nélkületek". A hiányhoz a valótlanság és a halál képzete társul. Az *Úton* című versben szintén fölfedezhető az emigráció okozta hiány, de a szerelem boldogtalansága, be-nem-teljesedettsége is:

„hol is lehetnek most
mindezek a színek illatok és hangok
hófödte hegyi ösvényeken
kifutottak a messzeségbe csöndbe
hidak házak erdők emberek
felrebbenő csók mi sem tűnőbb
de csók és minek többet is várni"

Az országhatár átlépése és ennek következményei több Agota Kristof-műben megjelennek, elsősorban persze a *Trilógiá*ban, melyben identitáskonstituáló szerepük van. *A nagy füzet*ben a határ először akkor tűnik elénk, amikor az ikerpár ismerkedni kezd a nagymamával, életformájával,

világával, és elkezdi megtanulni, hogyan lehet boldogulni benne. Kiderül, a ház a város szélén van, az erdő, a természet közelségében, ahol már nem jár se villamos, se busz, se autó, csak néhány katonai teherautót látni – ami jelzi, hogy a város széle a civil világ vége is, ahol más törvények uralkodnak, mint a városban. Egyrészt a természet, másrészt a hatalom törvényei – mindkettő távol áll a város polgári rendjétől. Az ikreknek viszont ezeket a törvényeket kellett megtanulniuk az életben maradás érdekében.

A kettő sajátos szimbiózisba kerül a mindennapi praxis során, amikor például halat fogni mennek a patakra. Ehhez semmiféle eszköz nem áll rendelkezésükre, puszta kézzel halásznak, akár a természeti népek. A zsákmányszerzés során azonban jelen vannak a katonai erők is: „Gyakran járunk az erdőre, sosem tévedünk el, tudjuk, merre van a határ. Az őrök már ismernek bennünket. Nem lőnek ránk. Nagyanyától megtanuljuk, melyik az ehető és melyik a mérges gomba."[5] Ugyanekkor mesélik el azt is, hogy az erdőben halott katonára bukkantak egy bombatölcsér mellett. Vagyis az erdő és a határ közelsége korántsem veszélytelen, az életben maradás érdekében ismerni kell a természet és a hatalom törvényeit. Éppen ezért veszik el az ikrek a katona fegyvereit, a töltényeket, a kézigránátokat és a puskát. Később egy rendőr rajtuk keresi, de ők letagadják, hogy bármi közük lenne hozzá. Más alkalommal egy szökevény katonával találkoznak, aki a határon túlról jött, és haza akar jutni. Nagyon éhes, de nem mutatkozhat lakott területen. A fiúk szereznek neki ételt és meleg holmit.

A határ tehát veszélyes, és az átlépés döntő hatással van az emberek sorsára. Az első katona meghalt, a második szökevényként bujkál, és a megszállók sem a saját akaratukból őrzik a határt, melyen olykor repülőgépek kelnek át, a túloldalon bombáznak, de néha az innenső oldalon is találat ér egy-egy házat. És „az is előfordul, hogy egy-egy gép zuhanórepülésben csap le a földeken vagy az utcákon lévő emberekre, géppuskával lő rájuk."[6] A városra zuhognak a bombák – a határ közelsége konkrét életveszélyt jelent. S nem derül ki a szövegből egyértelműen, hogy a zsidókat a határ felé terelik-e, de vélhetően igen. A szövegben „embernyájként" említődik a katonák által vezetett sokaság, melynek tagjai éhesen és a földet mereven

5 Agota Kristof: *Trilógia* (ford. Bognár Róbert és Takács M. József). Budapest, Cartaphilus Kiadó, 2011. 15.
6 I.m. 95.

nézve vonulnak. Kiderül, marhavagonokban hozták őket, de további sorsukra nem derül fény.

A háború vége felé pedig mindenki menekülőre fogja, hiszen érkezik az ellenséges hadsereg az országba – melyet kik félelemmel, kik reménnyel vártak. A határnak ez esetben is döntő a jelentősége, hiszen a menekülő hadseregről azt híresztelik, hogy a másik oldalon lesz csapatösszevonás, hogy megállítsák az ellenséget. A tömeg azonban inkább menekül, „azt mondják, hogy örökre el kell hagyni az országot, mert jön az ellenség, és bosszút áll. Rabszolgasorba fogja taszítani a népünket."[7] Mindenki cipel magával annyi holmit, amennyit tud – ennyi maradt minden vagyonukból. Mielőtt az ellenség megérkezik, a közeli, szögesdróttal körbekerített táborban hullákat égetnek.

Aztán a menekülők között megérkezik az édesanya is, egy idegen férfival és egy csecsemővel, hogy elvigye őket egy másik országba. Miközben kérlel, gránát csapódik az udvarba, és megöli az asszonyt. Aztán érkezik az ellenséges hadsereg, és „harckocsik, ágyúk, teherautók mennek át a határon éjjel-nappal. Távolodik a front, egyre beljebb a szomszédos országba."[8] S amint vége a háborúnak, a határ lezárul, és magába zárja a megszállt ország lakót. „Az új határzár áthatolhatatlan. Hazánkat szögesdrót veszi körül, el vagyunk vágva a világtól."[9] Az ikrek azonban már jól kiismerik magukat a határ környékén, és amikor az apjuk visszatér pár év múlva, ráállnak, hogy segítenek neki átjutni. A férfit a diktatúra börtönében kínozták, vagyis a hatalom a testi-lelki integritását akarta megtörni, kisajátítani a személyiségét, feltölteni azt a maga idegenségével. Az apa saját élete és lelki épsége érdekében akar átkelni, mondván, „inkább meghalok, mint hogy itt maradjak."[10] Az ikrek elmagyarázzák neki, milyen kockázattal jár az illegális határátkelés, de az apa vállalja. Ekkor már tisztában voltak vele, hogy el fognak válni. Az apát elviszik a határhoz, és feláldozzák annak érdekében, hogy az egyikük átjusson. A regény ezekkel a sorokkal záródik: „Apánk a második akadály előtt fekszik. Igen, át lehet jutni a határon: valakit előre kell küldeni. Egyikünk a vászonzacskóval a kezében, Apánk nyomaiba és holttestére lépve átmegy a másik országba. Másikunk marad, visszamegy

7 I.m. 124.
8 I.m. 137.
9 I.m. 138.
10 I.m. 153.

Nagyanya házába."[11] Sem az anya, sem az apa nem jutott át, csak az ikerpár egyik tagja, aki nemcsak a valós, fizikai országhatárt sértette meg, hanem – mire idáig eljutott a testvérével együtt – addigra sok más határon átlépett: erkölcsi, civilizációs, érzéki-testi, nyelvi és lelki határokon.

A bizonyíték azzal kezdődik, hogy a határőrök észrevették, valaki megkísérelte az átkelést, és Lucast faggatják, tud-e valamit, majd elviszik, hogy nézze meg a holttestet. Lucas észreveszi, hogy le vannak tépve a férfi körmei, tehát valószínűleg kínozták, mire a határőr azt állítja, hogy „a mi börtöneinkben nincs kínzás"[12] – a diktatúra nemcsak kínoz, hanem hazudik is. A könyvárus szavai szerint: „a miénk halott, üres város. Határzóna, zárt, elfelejtett világ. Látásból biztosan ismeri az itt lakókat. Mindig csak ugyanazok az arcok. Egyetlen idegen sem jön ide."[13] Mielőtt a diktatúra mesterségesen elvágta a két országot egymástól, azelőtt a város be volt kapcsolódva a világ vérkeringésébe, legalábbis a környező világéba: sok diák tanult ott, nyáron turisták jártak oda az ország belsejéből és a határ túloldaláról is. Régen a parasztok onnan jártak ide eladni a terményeiket, a vonat pedig elment egészen a szomszéd ország első nagyvárosáig. A mesterségesen és erőszakosan létrehozott határ tehát egy életvilág eleven szövetét szakította fel, emberi kapcsolatokat zilált szét, nemcsak az országot és a várost, hanem magát az élet természetes menetét szorította élhetetlen, szűkös, fullasztó határok közé.

Claus T. vonattal érkezik a városba, és a fivérét, Lucast keresi, de a helyiek azt hiszik, csak tréfál, ő maga Lucas, aki harmincéves korában eltűnt, talán az országot is elhagyta. A hatóságok emlékezete azonban jobb, mint a városlakóké: ők pontosan számon tartják, hogy Claus hol szállt meg, mit csinált, mikor fogyott el a pénze, járt le a vízuma, és börtönbe kerül. Az, hogy a férfi hogyan ért a határ másik oldalára, nem derül ki. *A harmadik hazugság* pedig azzal kezdődik, hogy a főhős börtönben van, gyerekkora városában, melyről ő is azt állítja, hogy „halott város". Külföldről érkezik, a határ túloldaláról. Az országot fiatal korában hagyta el, úgy, hogy tökéletesen ismerte a határzónát. Egy férfit küldött előre, aki alatt akna robbant, ő pedig a nyomaiba lépve nem kockáztatott semmit, míg a férfi élete kockáztatásával is át akart jutni. Egy következő fejezetben az eddig egyes

11 I.m. 157.
12 I.m. 161.
13 I.m. 177.

szám első számú elbeszélés átvált egyes szám harmadik személybe, és így írja le ugyanezt a történetet: „a gyerek átlépi a határt. A férfi megy elöl, a gyerek vár. Robbanás. A gyerek odaszalad. A férfi a második drótakadály mellett fekszik. A gyerek most nekilódul. A férfi lábnyomaiba lépve, aztán a holttesten egyensúlyozva átjut a túloldalra, és elrejtőzik a bokrok között."[14] A gyereket aztán megtalálják a határőrök, és elviszik a rendőrőrsre. „A gyerek aláírja a jegyzőkönyvet, amelyben három hazugság található. A férfi, akivel nekivágott a határnak, nem az apja. A gyerek nem tizennyolc éves, hanem csak tizenöt. Nem Clausnak hívják."[15] Itt már világosan látszik, hogy egy erőszakkal létrehozott határ puszta léte milyen dezorganizáló hatással bír az identitásra. Szétzilálja nemcsak az emberi, családi kapcsolatokat, de magát a személyiséget is meghasonlásra készteti. Ahogyan később a fivérének, Klausnak bevallja: „tizenöt éves voltam, amikor átmentem a határon. Hamis születési dátumot adtam meg, hogy idősebbnek, vagyis nagykorúnak higgyenek. Nem akartam, hogy gyámság alá helyezzenek."[16] A keresztnevét pedig a testvére miatt változtatta Clausra.

A *Tegnap* című kisregényből tűnik ki talán a legjobban az egész életműben, hogy a határ átlépése, az országváltás milyen traumával jár. A főhős, Sandor egy kis faluban született, az anyja, Esther prostituált volt, akihez sűrűn jár a tanító. A gyerek kihallgatja egy beszélgetésüket, melyből kiderül, hogy a férfi a gyerek apja, és ettől annyira kikelt magából, hogy amikor a felnőttek elaludtak, belevágott egy kést a tanítóba. Aztán elmenekült, és egy másik országba keveredett, ahol új identitást vett föl. Új nevet talált ki magának, felnőtt az internátusban, aztán egy gyárban kezdett el dolgozni, de az élet üres maradt a gyerekkori szerelme nélkül. Hazájabeli menekültekkel barátkozik, és tanúja annak, hogyan mennek tönkre. Egyszer tolmácsnak kérték fel egy tárgyalásra, ahol egy honfitársát fogtak perbe, mert meglopta a munkaadóját. A férfi leütötte a börtönben az őrt, és ezért nyolc évet kapott.

A főhős aztán elmegy a kocsmába, ahová a férfi járt, és ott meséli neki valaki: „mióta itt vannak, minden este hallom, hogy a felesége sír, amikor megjön a munkából. Órákon át zokog. A falujában ott voltak a szülei, a szomszédai, a barátai."[17] Az emigráció tehát az otthon elvesztésével és az emberi kapcsolatok szétzilálódásával járt az asszony számára, aki haza is

14 I.m. 395.
15 I.m. 397.
16 I.m. 418.
17 *Tegnap*, 42.

tért, amikor a férjét lecsukták. Sandor aztán egyre többet jár el a kocsmába, ahová az övéi, és emberi tragédiák tanújává válik. Egy tizennyolc éves lány, Vera, megmérgezte magát. „Az első halottunk. Nem sokkal később újabbak követték. Robert felvágta az ereit a fürdőkádjában. Albert felakasztotta magát, az asztalán anyanyelvünkön írott üzenetet hagyott: »Le vagytok szarva.« Magda meghámozta a krumplit és a répát, aztán leült a földre, kinyitotta a gázt, és a fejét bedugta a sütőbe. Amikor már negyedik alkalommal folytattak nyomozást a kocsmában, a pincér azt mondta nekem: – Maguk, külföldiek, állandóan koszorúra gyűjtenek, állandóan temetésre járnak. Azt válaszolom neki: – Mindenki úgy szórakozik, ahogy tud."[18] A távolság, az idegenség, a hátborzongató otthontalanság felemésztette ez életeket.

A nyelv határai

Ahogyan fentebb írtuk, Agota Kristof felnőttként sajátította el a franciát, melyen aztán világsikert ért el, de mindig is ellenséges nyelvnek tekintette. *Az analfabéta* című, önéletrajzi jellegű könyvében[19] írja, hogy először a német volt számára ellenséges nyelv, mert a határmenti kisvárosban a lakók negyede németül beszélt, mint ahogyan később a megszállók is. Aztán jöttek az újabb megszállók, akik már oroszul beszéltek, s akkor ez lett az ellenséges nyelv. Az emigrációval azonban fel kellett adnia az anyanyelvét: „így aztán, huszonegy évesen, amikor Svájcba érkeztem, teljes véletlenségből egy olyan városba, ahol mindenki franciául beszél, olyan nyelvvel szembesültem, amely tökéletesen ismeretlen volt a számomra. Itt kezdődött a harcom ennek a nyelvnek a meghódításért, egy hosszú és ádáz küzdelem, ami az egész életemet végigkíséri. Több, mint harminc éve beszélek, húsz éve írok is franciául, de még mindig nem ismerem. Nem beszélem hiba nélkül, és csak szótár gyakori használatával tudok rajta helyesen írni. Ezért hívom a francia nyelvet is ellenséges nyelvnek. És van még egy oka, amiért így hívom, és ez az utóbbi a súlyosabb: ez a nyelv az, amelyik folyamatosan gyilkolja az anyanyelvemet."[20] Vagyis a megszállók ellenséges nyelve mellé

18 I.m. 48-49.
19 Agota Kristof: *Az analfabéta* (ford. Petőcz András). Budapest, Palatinus, 2007.
20 I.m. 30.

felzárkózott a francia is, ami azért is különösen érdekes, mert az idegen nyelvet beszélők ezúttal nem „helybe mentek", hanem az írónő maga távozott az országból, hagyta el annak határait. S ezzel egy új világba került, melynek nyelvét nem beszélte eleinte, és később is – legalábbis állítása szerint – csak fogyatékosan.

Számos értelmező szerint írásmódjának egyszerűsége, nyersesége is ennek köszönhető. A rövid, sallangmentes mondatok, a tényközlésre szorítkozó, szikár próza: „…az általa választott nyelv elválik az irodalmi nyelvi regisztertől rövid, tömör volta miatt, ami Agota Kristof stílusát keménnyé, durvává teszi. Szerinte [Cécile Kovácsházyt idézi a szerző] ez a stílussajátosság annak köszönhető, hogy a szerző a magyar nyelvet másolja, átteszi franciába – márpedig ő úgy látja, az állítmányból a kopulát olykor kihagyó magyar nyelv tömörebb a franciánál."[21] Kétségtelen, hogy helytálló a magyarázat, mely szerint a francia nyelvben való hiányos jártasság rejlik Kristof prózanyelvének szikársága mögött. Ahogyan Samuel Beckett-re, úgy Kristofra is azt szokták mondani, hogy a mondatai olyan egyszerűek, mint a nyelvkönyvek példamondatai. Ez az egyszerűség azonban becsapós lehet, gondoljunk csak Kertész Imre *Sorstalanság*ára, melynek nyelvéről a kritikusok hasonlóképpen írnak, mint Kristoféról. Vagyis, akár azt is feltételezhetjük, hogy tudatosság áll emögött a nyelvi puritánság mögött.

Egy radikálisan beszűkült világban játszódik *A nagy füzet*, és az ikrek számára a túlélés lehetőségét a tökéletes mimikri, az alkalmazkodás jelenti. A nyelv határait a világ határaihoz kell igazítaniuk, át kell állítaniuk az agyukban az anyanyelv szótárát, és bizonyos szavakat, melyeknek nincs helyük az új világukban, törölni kell, másokhoz pedig hozzászokniuk. A *Lélekedzés* című fejezetben olvashatjuk, hogyan cserélődnek fel a régi és az új szavak, azok a szavak, amelyekkel édesanyjuk becézte és szerette őket egykor azokra, amelyekkel a nagyanyjuk és a városiak szidják őket. Az anya szavai: „Kedveseim. Drágáim. Mindenségeim. Imádott kicsikéim."[22] Ezeket a szavakat aztán addig ismételik, míg „a szavak lassan elvesztik jelentésüket, és csökken a miattuk érzett fájdalom."[23] Az ismétlésnek tehát jelentéskioltó hatása van, amit a mindennapi praxisból is ismerünk: bizonyos szavak

21 Földes Györgyi: *A nyelv mint ellenség. Agota Kristof szövegei* = Iskolakultúra, 2016/1. 53.
22 *Trilógia*, 24.
23 *Uo.*

érzelmi töltetet hordoznak, kimondásuknak performatív értéke van, mely a túl sok ismételgetéstől megkopik.

Hasonlóképpen járnak el azokkal a szavakkal, melyekkel a nagymama és a városlakók illetik őket: szukafattyak, boszorkányfajzat, kurvafattyak, hülyék, csibészek, taknyosok, szamarak, mocskosok, disznók, rohadékok, dögök, szarháziak, akasztófavirágok, gyilkospalánták. Amikor először hallják őket, nagy érzelmi hatást gyakorol rájuk, elvörösödnek, zúg a fülük, ég a szemük, remeg a térdük. A túlélés érdekében azonban közömbösíteniük kell ezeket a kifejezéseket, aminek technikája hasonló az előzőhöz: leülnek a konyhaasztalhoz, és elkezdik sértegetni egymást. Addig ismételgetik a sértéseket, mígnem azok elvesztik érzelmi jelentésüket, kiürülnek és végre közömbösek lesznek irántuk.

A tanulás című fejezetben pedig arról olvashatunk, hogyan dolgozzák ki saját „nyelvfilozófiájukat", mely szintén a túlélést szolgálja. Elkezdenek ugyanis tanulni, lexikonokat böngésznek, a Bibliát, fejlesztik a helyesírásukat, új és újabb szavakat tanulnak – hiszen fel akarják jegyezni egy nagy füzetbe mindazt, ami velük történik. A sok új szót azonban mintha csak azért tanulnák, hogy gondosan szelektáljanak belőlük. A szelekció szempontja pedig az igazság, a tényeknek való hű megfelelés. A nyelv visszavezetése eredeti közlő funkciójára, megtisztítva minden félreértés lehetőségétől, az egyértelműségre redukálva. Pontosan és tárgyilagosan akarnak fogalmazni, kizárva minden szubjektivitás lehetőségét: „azok a szavak, amelyek érzéseket jelölnek, igen homályosak, jobb, ha kerüljük a használatukat, és ragaszkodunk a tárgyak, az emberek és önmagunk leírásához, vagyis a tények hű leírásához."[24]

Az ikrek egy puritán, hangsúlyozottan referenciális szótár megteremtésén fáradoznak, mely egyrészt abban van segítségükre, hogy rögzítsék azokat a tényeket, amelyeket tapasztalnak a világból, másrészt pedig abban, hogy ezt el is távolítsák maguktól, kizárják az érzelmi bevonódás lehetőségét. Így próbálnak meg felülkerekedni az őket körülvevő világon, melyben eleinte idegennek érzik magukat, melyben traumatizálttá váltak, melyben úgy érzik, hogy elvettek tőlük valami nagyon fontosat. Ennek a visszaszerzésére azonban nincs lehetőségük, így saját magukat, saját világukat és saját

24 I.m. 30.

nyelvüket kell átalakítaniuk ahhoz, hogy felülkerekedjenek az elszenvedett veszteségen, uralni tudják saját magukat és az életüket.

Az igazság mint kritérium azonban nem minden esetben érvényesül. Van, amikor hazugságra kényszerülnek. Hazudnak a rendőrnek, amikor a halott katona fegyvereit keresi rajtuk. Hazudnak a kihallgatás során, amikor a plébános szolgálólányának az arca súlyosan megsérült, mert gránátokat rejtettek a tűzhelybe. A hazugság azonban számukra egy magasabb rendű igazságot szolgál, és tudják, hogy ez az igazság nem érvényesülhet a világban, nekik kell igazságot tenniük. Tudják, hogy a szolgálólány nem bűnös a világ szerint azért, amiért élelmet kínált az elhurcolt zsidóknak, majd mégsem adott nekik. Az ő értékrendjük szerint azonban ez bűn, és az igazság érdekében akár hazudni vagy bűntettet elkövetni is lehet – ha nyomós ok van rá. Ezért zsarolják meg a plébánost is, hogy lássa el Nyúlszájat és az édesanyját élelemmel. Vagyis nincs valós morális dilemmájuk az igazság és a hazugság között, mert amikor hazudnak, akkor az igazságnak akarnak érvényt szerezni. A saját világuk igazságának.

Az érzékelés határai

A nagy füzet legkülönösebb és egyben legfelkavaróbb jelenetei azok, amikor az ikrek nemcsak a nyelv machinációjával, hanem különböző testi és lelki gyakorlatokkal is megpróbálnak alkalmazkodni az őket körülvevő világhoz. Vagyis a nyelv kifejező eszközkészletével együtt az érzékelés határait is redukálják, hol le akarják szűkíteni, hol pedig ellenkezőleg, ki akarják tágítani. A cél ugyanaz: a fájdalom kiiktatása és a túlélés. Mindezek a gyakorlatok a mássá levés technikái, mellyel az ikrek egy sorseseményre, egy határtapasztalatra reagálnak. Egy olyan traumatikus tapasztalatra, mely arra a következtetésre juttatja őket, hogy ha túl akarják élni, és egyáltalán, túl akarnak élni egy számukra radikális otthontalan világban, akkor új határokat kell kijelölniük mind a nyelv, mind pedig saját érzéki-lelki konstitúciójuk vonatkozásában. Ezek az új határok ismét csak azt a célt szolgálják, hogy képesek legyenek uralni az új helyzetet, és újra integer lényként alkossák meg saját magukat – mássá legyenek.

Gyakorlatoknak nevezik ezeket a különböző technikákat, melyekkel sajátos önnevelést hajtanak végre – *A nagy füzet* ebben az értelemben nevelődé-

si regényként is felfogható. A gyakorlatokat gondosan leírják, mintha csak valamiféle használati utasítást olvasnánk.

A *koldulásgyakorlat* során nem az a fontos számukra, hogy alamizsnára tegyenek szert, hanem hogy megtudják, milyen érzés koldulni. El is dobják, amit kapnak, hiszen nekik csak a tapasztalatra volt szükségük.

A *vakság* és a *süketség* gyakorlását felosztják egymás között. Idővel kiélesednek az érzékeik, akárcsak az igazi vakoknak és süketeknek, és nem lesz szükségük kendőre a szemük elé vagy arra, hogy befogják a fülüket. Sikerül tudatosan uralni a testi-érzéki funkcióikat.

Gyakorolják a *koplalás*t is. Erre praktikusan is szükségük van, hiszen a nagymamánál csak akkor kapnak enni, ha dolgoznak, eleinte tehát éheznek. Egy idő után azonban úgy gondolják, szükségük van arra a képességre, hogy el bírják viselni a koplalást, ezért ki akarják fejleszteni magukban. Közlik az asszonnyal, hogy ma nem esznek, ő erre direkt csirkét süt, másnap pedig palacsintát. Az ikrek állhatatosak, ellenállnak a kísértésnek.

A *kegyetlenség* gyakorlása az érzelmeken való felülkerekedést szolgálja, mássá lenni, mint ahogyan a természetes hajlamok diktálják. Elvágják egy csirke nyakát, majd közlik a nagymamával, hogy minden vasárnap csirkét akarnak enni, amit majd ők levágnak. De azt is világossá teszik, hogy nem szeretnek ölni. A nagymama már kezdi kiismerni a logikájukat: „Aha. Ez megint egy gyakorlat. Igazatok van. Jó, ha tud ölni az ember, amikor muszáj."[25] De nemcsak csirkéken gyakorolnak, hanem egyéb állatokon is. Gyerekként egy olyan tettre készítik fel magukat, mely radikális határsértésnek számít: elvenni valaki életét. De olyan világban élnek, melyben ez majdhogynem mindennapos, hiszen háború van, melynek következményeivel maguk is kénytelenek szembesülni: azzal, hogy milyen olcsó és esendő az emberélet ilyen időkben. Látják a táborban az emberi hullákat, látják a saját édesanyjuk halálát, látják a Nyúlszáj és édesanyja végét, és végül ők maguk viszik halálba a saját apjukat is. A kegyetlenség, a hozzászokás az öléshez egyszerre határsértés és alkalmazkodás a körülöttük levő világhoz. Szükségük is lesz erre a képességre, amikor a nagyobb gyerekekkel összetűzésbe kerülnek.

Máskor a *mozdulatlanság*ot gyakorolják. Ezt észreveszi a náluk lakó tiszt, és kifaggatja őket, hogy miért csinálják mindezt. Ezek után módjukban áll a kegyetlenség gyakorlása is, hiszen a tiszt korbácsot ad a kezükbe. Nem

25 *Trilógia*, 48.

beszélik egymás nyelvét, de értik, mit akar, és addig verik, míg tiszta vörös nem lesz a teste.

A későbbiek során kiderül, hogy szükségük is volt ezekre a gyakorlatokra. Amikor börtönbe vetették őket, vagy amikor át kell élniük anyjuk halálát közvetlen közelből, vagy amikor az apjuk meghal a határnál. Az érzékiség határainak átformálásával új tapasztalatokra tettek szert, olyanokra is, amelyeket nem akartak, de tudták, hogy késznek kell lenniük az átélésükre. Mássá kell lenniük, hogy túléljenek abban a világban, amelybe akaratukon kívül kerültek.

Határok és szexualitás

Agota Kristof művei azért váltak vitatottá középiskolai olvasmányként, mert erőteljes bennük a szexualitás, méghozzá annak olyan formái, melyeket általában nem tartanak normálisnak. Pedofília, incestus, zoofília, különböző perverziók – vagyis a szexualitás terén is határsértés történik. A legerősebb tabuk márpedig a szexualitást övezik a kultúrában, vagyis a normálistól eltérő szexualitás tiltás alá esik. A mindenkori civilizációs és kulturális normák határozzák meg, hogy mikor mit tartanak normálisnak[26], és erőteljes normasértésnek számít, ha ezeket a tabukat megtörik. Agota Kristof poétikájának viszont szerves része a szexualitás társadalmilag nem elfogadott formáinak a jelenléte, melyek teljesen természetesen simulnak bele a szövegvilágba, semmi rendkívüli eseményt vagy esetlegességet nem képviselnek, hanem lényegi elemei annak. Ami azt is jelenti, hogy ez a szövegvilág maga is a határsértő, az egész életműnek szerves része a határok megsértése, a tabuk megtörése.

*A nagy füzet*ben az ikrek számos olyan testi jelenetnek tanúi és szereplői is, melyekhez életkoruknál fogva éretlenek. A szolgálólány hármasban fürdik velük, és szexuális játékokba vonja őket. Tabutörés ez, hiszen gyerekekről van szó, ráadásul kettőről, akik nem is értenek sokat az egészből. A szolgálólányhoz hasonlóan a náluk lakó tiszt is kihasználja őket, ráadásul még perverzebb módon. Először megveretteti magát velük, amiről fentebb már volt szó, ez a szexualitás mazochista formája. A legközelebbi alkalommal

26 Ld. Michel Foucault: *A szexualitás története I-III* (ford. Ádám Péter, Albert Sándor, Szántó István, Somlyó Bálint, Sujtó László), Budapest, Atlantisz, 2001,

pedig levetkőzik, közéjük fekszik és átöleli őket, együtt alusznak – nyilván ez sem független a szexualitástól. Reggel azonban, amikor a fiúk menni szeretnének, mert pisilniük kell, a tiszt azt mondja, hogy eresszék rá. Az ikrek megteszik, majd mennek dolgukra.

A szomszédasszony lánya, a Nyúlszájnak csúfolt félbolond lány pedig lefekszik mindenkivel a faluban, a fiúkkal is ki akar kezdeni, azok azonban nem állnak kötélnek. Legközelebb a patakparton találkoznak vele, látják, hogy nincs rajta bugyi, és egy kutyával közösül. Radikális határsértés ez is, az ember és az állat közötti határ megsértése, mely az erős civilizációs tabuk közé tartozik.

Ugyan ma már sem bűnnek, sem tabunak nem számít a homoszexualitás, de abban az időben, amikor *A bizonyíték* játszódik, még az abnormális szexuális viselkedésfajták közé sorolták, és nem ritkán rendőri intézkedést és börtönt vont maga után, ha valakit rajtakaptak. A regény hőse, Lucas bonyolódik afférba a helyi pártkorifeussal, aki szerint „az ilyen dolgok megbocsáthatatlan bűnnek számítanak a Pártban."[27].

Bizarr határsértés továbbá, amikor Lucas a gyerekágyas Yasmine-nel keveredik intim viszonyba, akiről kiderül, hogy az apjától született gyereke, és a szerelmi kapcsolatban a férfit is az apjával azonosítja. Vagyis Lucas mintegy az apa helyére lép, így mintha az intesztus is megkettőződne. *A harmadik hazugság*ban Klaus és a húga, Sarah kerülnek vérfertőző viszonyba, a *Tegnap* című kisregényben pedig Sandor, a főszereplő Linével, a féltestvérével. A lány nem tudja, hogy milyen közeli a kapcsolat közöttük, de azzal tisztában van, hogy az apjának valamiért fontos a fiú, aki megkísérli meggyilkolni. Voltaképpen semmi esély nem volt arra, hogy Sandor emigrálása után valaha is találkozzon a nővel, akinek a férje éppen abban a városban kapott egy ösztöndíjat, ahol a férfi is él – a történet meglehetősen hihetetlennek és bizarrnak tűnik. Sandor és Line egymásba szeretnek, de a nő mégis hazamegy a férjével. Agota Kristofnál a szerelmi kapcsolatok tehát általában nem nélkülözik az abnormális elemeket, mellyel alapvető civilizációs és kulturális normákat sértenek meg. Nem boldogok ezek a kapcsolatok, mint ahogyan általában sincs az életműben példa boldog szerelemre.

Az országhatárok, a nyelvi határok, az érzékelés határai és a szexualitást határainak az átlépése dezintegrációs erővel bír az identitásra. Az

27 *Trilógia*, 181.

országhatárok átlépésének hátborzongató idegenség és otthontalanság a következménye, ráadásul az új ország rendszerint új nevet is jelent. Továbbá új nyelvet is, melynek pedig nyelvi idegenség a velejárója, a saját nyelv elveszítése, és ezzel együtt a saját nyelven megélt identitás sérülése. A nyelvvel végzett gyakorlatok pedig a világ határainak a mesterséges szűkítését eredményezik arra a tartományra, mely még éppen elviselhető az ikrek számára, vagyis a túlélést szolgálja. Az érzékelés határainak túlfeszítése szintén a túlélés érdekében történik: a test és a lélek felkészítése a megpróbáltatásokra. A szexualitás határainak az átlépése alapvető kulturális és civilizációs normákat sért, mellyel a szereplők kiiratkoznak a kultúrából és a civilizációból. Mindezek együttesen az identitások sérülékenységét, képlékenységét vonják maguk után, mely az Agota Kristof-életmű minden fontosabb szereplőjének sajátja. Ezek a szereplők azonban hétköznapi emberek, akik nem saját akaratukból kerültek olyan helyzetekbe, melyben kénytelenek mássá lenni, határokat és tabukat törni. A történelem erői mozgatják őket, melyeknek ki vannak szolgáltatva. A dolgok megtörténnek velük, de mindeközben tapasztalatra tesznek szert, melynek során óhatatlanul is megváltoznak, mássá lesznek.

Tóth Kinga

Karakterbeszédek

A Páciens

mocsárban mosnak a páciensek
lefolyóhabban állnak védőruhát merítenek
éstekernek izzadtság csöpög a párnahuzatból
torzóikon száradnak a nachthemdek

sáros lett a víz kavicsok peregnek
a zuhanyból leszereltem a *fejetis*
a bányató köpi fel a köveket
ebben a királyságban szellemek vezetik

azautót véletlenszerűen ébrednek *akómások*
mint egy mri-gép világít *amentő*
senki sem parkol senki sem szirénál
mégis bombariadó teletemető

némákéssüketek a kezek nem mennek át
a hangyateszten egy egész bolynyi menetel
csiklandozza a belső kart
mégsem érezni *némákéssüketek*

a trombózisra gondol már latja a pólyákat
„arosszkezemaz" tudok mást használni
liftbe szűrődnek a kinderstation sírásai
takaróalatti kummerlieder *takaróalatti*

itthagyottaké sorszámos beteglapon
előreírt cetliken a lábujjakon
a c-utani negyedikéven *lepedőalatt*
vacogócudarban túlaremények

mosnak a mocsárban a páciensek
lefolyóhabba lepedőket merítenek
éstekernek sóhajokat fújnak párnahuzatból
torzóikon száradnak a nachthemdek

Erős Krisztina

Tájoló színházak Zalaegerszegen

Színházi élet a szocializmus évtizedeiben[1]

Mit is jelent a tájolás kifejezés a színházi szaknyelvben? A szakirodalmi meghatározás szerint városi színházak vendégjátékai vonzáskörzetükbe tartozó települések színházi ellátása céljából. Azokon a településeken, illetve megyékben, ahol nem volt állandó színházi társulat, vendégszereplésekkel oldották meg a lakosság ilyenfajta művelődés iránti igényét. Ilyenkor felkerekedett a színház apraja-nagyja, és az utolsó szögig becsomagolták az egész előadást. Majd a befogadó település arra alkalmas helyiségében előadták a színdarabot. Zala megye és így Zalaegerszeg is, állandó színház híján, ilyen befogadó település volt.

1 Elhangzott a *Színházi élet Zalaegerszegen a kezdetektől az állandó színház megnyitásáig* című konferencián, Zalaegerszegen, 2023. október 11-én.

A színházak államosítása, helyzete Zalában, Zalaegerszegen

1949-ben a színházak életében is jelentős fordulat következett be; az államosítást követően a Népművelési Minisztérium kezébe kerültek, közvetlen pártirányítás alá.[1] A Népgazdasági Tanács indokolásában leszögezte, hogy az átszervezést politikai, gazdasági és személyi szempontok egyaránt szükségessé tették. A politikai szempontok között említették, hogy a vidéki társulatok eddigi műsorpolitikáját a magánvállalkozó igazgatók nyereségvágya irányította. Műsoraikban túlnyomórészt politikailag kifogásolható darabok szerepeltek (így például giccses operettek). Ennek alapján a 25 vidéki társulat helyett (beleértve a Szegedi Nemzeti Színházat is) 6 kerületi színtársulat maradt.[2]

A két világháború között Zalaegerszegen még nem létezett állandó színház. Különböző színházi társulatok vendégszereplésével elégítették ki a művészetkedvelő zalai közönség igényeit. 1945-ig tehát a megye színházi ellátottsága sokban hasonlított a korábbi korszakokéhoz. Gyökeres változás ezután sem történt.

Csupán feltételezéseink vannak arról, hogy az ötvenes évektől melyek voltak azok a városi épületek, amelyeket a művelődés szolgálatába lehetett állítani. Az egyik ilyen helyiség a Petőfi utca sarkán álló egykori Katolikus Kultúrház volt, ahol a mozi leégése után 1958-ig

- az Ady Filmszínház megépítésig - a filmvetítéseket is tartották. 1958 után ide költöztették a Városi Kultúrházat.[3] Korábban, 1951-ben, az Arany Bárány termeiben alakult meg a Városi Kultúrház, mely az emeleti Télikertben működött, többek között beépített színpaddal.

A művelődési ház elnevezést a korabeli sajtó is kétkedve használta, hiszen valójában ez csak egy szükségmegoldás volt. A szállónak mindösszesen harmadrészét használhatták művelődési célra. A nagyteremben - ahol a vendégelőadások mellett a város műkedvelő színészei is gyakran színpadra léptek - rendezték be a színházi termet színpaddal, bársonyfüggönnyel. Az Arany

1 Leposa Balázs 2020. 12. p.
2 Ring Orsolya 2022. 145–146. p.
3 Németh József 2001. 30. p.

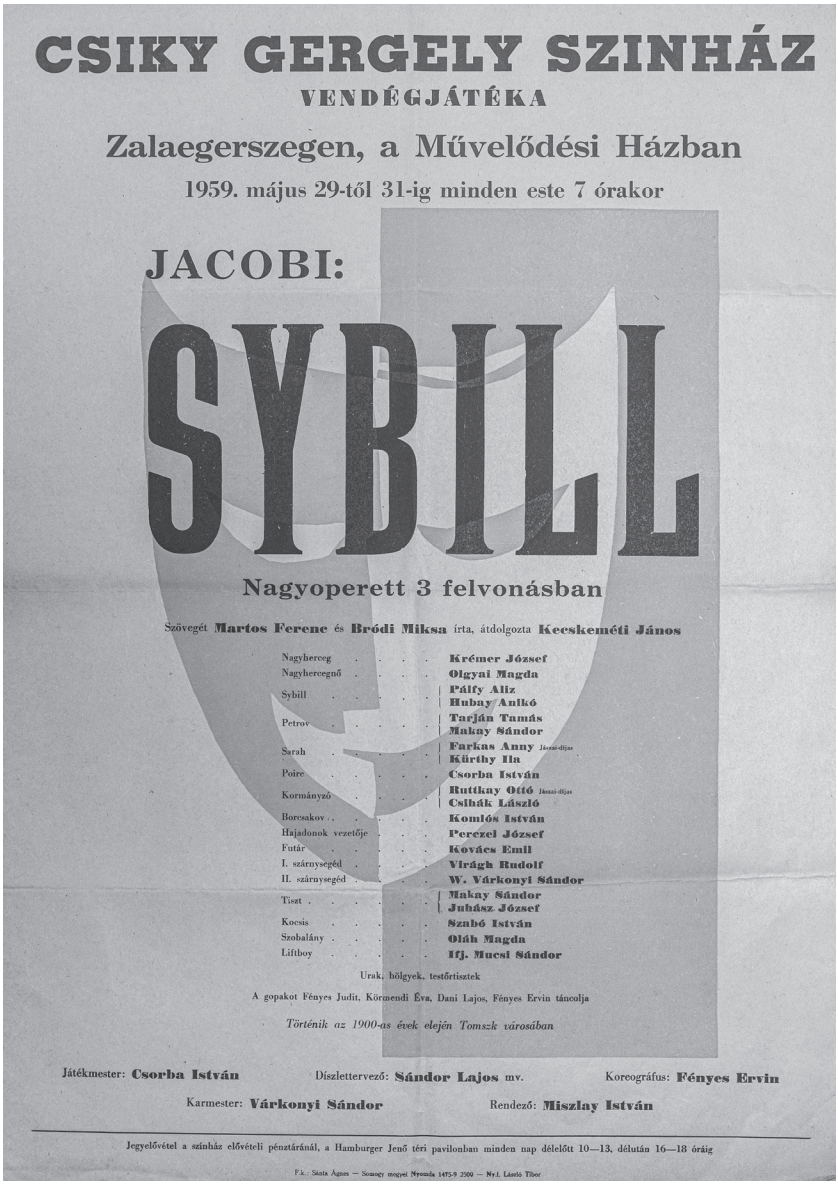

A kaposvári Csiky Gergely Színház 1959. májusi zalaegerszegi vendégszereplésének plakátja (Göcseji Múzeum)

Bárányban a színház mellett helyet kapott az Ifjúsági Könyvtár, a tánc- és balett-tanítás, a társastánc-oktatás, valamint működött még népi tánckar, fotószakkör, bábjátszó- és képzőművészeti szakkör is.

A városban működött a Járási Kultúrház is, melynek pontos helyszíne még nem tisztázott. Kisebb színházteremmel rendelkezett az Építők Kultúrotthona, amely 1930-tól áll a Jókai utcában, és az 1970-es évektől az amatőr színjátszás céljait is szolgálta.

Ezeknek a termeknek a befogadóképessége azonban egy-egy nagyobb rendezvény idején nem bizonyult elegendőnek, nyáron pedig a meleg és a túlzsúfoltság miatt elviselhetetlen körülmények uralkodtak bennük.

1952 áprilisában arról számolt be a Zala című napilap, hogy a Zala Megyei Bíróság (2012 óta Zalaegerszegi Törvényszék) épülete előtt szabadtéri színpadot építenek,[4] valamiféle megoldást keresve ezekre a problémákra. A „kultúrparknak" nevezett új egység azonban nem bizonyult hosszú életűnek. Fennállása során heves viták alakultak ki a műemlékvédelmi hatóság és a város vezetése között, többek között Deák Ferenc szobrának eltávolítása miatt. Ezt a színpadot végül 1955-ben lebontották, és a ma is látható formájára átalakították át a teret.

A végleges megoldás1962-ben született meg, amikor átadták a Szakszervezetek Zalaegerszegi Munkásotthonát az akkori November 7. téren (a mai Kosztolányi utcában), amely már önálló színházteremmel és művelődésre alkalmas funkciókkal is rendelkezett. 1966-tól Megyei Művelődési Központ néven működött tovább, egészen a Hevesi Sándor Színház 1983-as megnyitásáig. Ezen kívül csak a KISZ, a KISZÖV[5] és a Fegyveres Erők Klubja kínált lehetőséget népművelési tevékenységre, azonban ezeknek a helyiségei nem voltak alkalmasak széleskörű, nagy tömegeket foglalkoztató rendezvények megtartására. Az ipari létesítmények, üzemek, gyárak, intézmények közül is csak kevés - csupán a Ruhagyár, a Kőolajfinomító és a Vajgyár - rendelkezett nagyobb kultúrteremmel. Így a színházzá átalakított Művelődési

4 Zala 1952. április 22. 1. p.
5 Kommunista Ifjúsági Szövetség, Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége.

Ház központi helyet foglalt el az akkora már 26 ezer főre növekedett város kulturális életében.

Színházat a falvaknak! – Kultúr–autó, Állami Faluszínház, Déryné Színház

Magyarország a kultúra területén is nagy léptekkel haladt Szovjetunió után, s a rendszer a nevelő célzatú propagandaszövegek mellett merőben új módszerekkel is próbált hatást gyakorolni. 1949-ben az állami vállalatként működő Ikarus Karosszéria- és Járműgyár a Közoktatási Minisztérium felkérésre öt úgynevezett kultúrbuszt készített, amelyek közül kettő már tavasszal, a további három pedig a nyár első felében munkába állt.

Hogyan nézett ki egy ilyen kultúrautó? Külsőre teljesen hétköznapi autóbusznak gondolnánk; befogadóképessége 15 fő volt, a személyszállítás mellett hangosfilmvetítő berendezést, mikrofont, hangszórót, hanglemezjátszó készülékeket, bábjáték színpadot és ezekhez szükséges felszerelést - rádiót, akkumulátorokat, áramátalakítókat és aggregátorokat - is tartalmazott. Ezek az úgynevezett SZOT-kultúrbuszok járták az országot, és ha a terveket pontosan betartották, naponta két-három helyen is megfordulhattak.

A kultúrautó természetesen megyénkbe is ellátogatott. A Zala című napilap egyik számából megtudhatjuk, hogy az autóbusz a kultúra mellett egyebeket is szállított. Zalalövőre például gyógyszert, ruhát, cukrot, szappant vitt. A higiéniai termékek mellett természetesen a propagandaanyagot is eljuttatta a zalaiakhoz: „A zalalövőiek kíváncsiak: Na, lássuk, mit tud az MNDSZ![6] Mert az övé a kultúrautó! A község kultúrterme pár perc alatt színpaddá és nézőtérré válik. [...] Bábszínház is kerül elő a »csodálatos« kultúrautóból. És peregni kezd a mese szegény Árva Miskáról. Felházi Sándor zalalövői gazda megjegyzi: – Hát ezt mindenkinek látni kéne!”[7]

A kultúrbusszal egyidőben új elképzelés is született: 1951 májusában határoztak a Faluszínház létrehozásáról. Az Állami Faluszínház 1951. augusztus 1-én alakult meg,

6 Magyar Nők Demokratikus Szövetsége.
7 Zala 1948. október 30. 2. p.

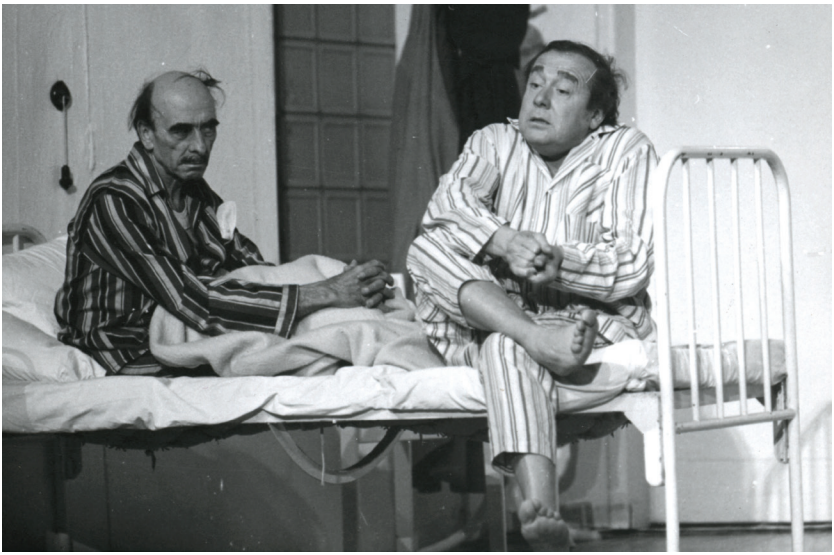

Színpadi jelenet a Nemzeti Színház 1974. december 13-án a zalaegerszegi Megyei Művelődési Központban tartott vendégelőadásából: Major Tamás és Kállai Ferenc színművészek Csurka István Döglött aknák című darabjában(Göcseji Múzeum)

azzal a céllal, hogy kimondottan a vidéki lakossághoz juttassák el a színházi kultúrát. Olyan falvakat, bánya- és ipartelepeket látogattak, ahova a vidéki színházak tájelőadásai sem jutottak el. Azokban a megyékben ugyanis, ahol működött központi színház, ott a színháznak kötelező volt évente meghatározott számú tájelőadást tartani. Az Állami Faluszínház ezekben a megyékben nem játszott, vagy csak egyeztetve a helyi színházzal. De ez fordítva is igaz volt; ott, ahol a Faluszínház játszott, a vidéki színházak csak engedéllyel működhettek.

A műsorok a cirkuszi mutatványoktól kezdve, az esztrádokon[8] át egészen a korban népszerű csasztuskáig terjedtek. Az induló Faluszínház kezdetben tíz társulatból ált, de csak három játszott egész estés darabokat. (1955. október 25-től új nevet kapott az intézmény: Állami Déryné Színház lett.) A faluszínház első előadására 1951. augusz-

8 Zenés és prózai számokból álló, szórakoztató előadás.

tus 20-án Dunapentelén[9] került sor, Moliere Tartuffe című vígjátékát mutatták be.

De hogyan is kell elképzelni az utazó színházat? Kezdetben tíz társulat járta az országot, de csak három (háborúból maradt) autóbusz - egy Vipon és két Ikarusz - állt a rendelkezésükre. Ezeken kívül anyagilag is támogatták a társulatokat: az inggombtól kezdve a hangszereken és a díszleteken át, mindennel. Biztosították a szállást és az étkezést is.

A színészeken kívül rengetegen utaztak a társulattal. A műszaki kocsik általában 1–2 órával korábban érkeztek a helyszínre. Ezekről pillanatok alatt lepakolták és állították fel a díszleteket, hozzáigazítva őket az adott helyszínhez. Hatalmas ládákból előkerültek elő az előadás kellékei, és belőlük épült fel a színpad. A társulathoz tartoztak még a gépkocsivezetők, a világosítók, a fodrászok, és a mosónők is. Ők gondoskodtak arról, hogy az utazó színház minden egyes helyszínen ugyanolyan minőségű előadást tudjon nyújtani.

Az Állami Faluszínház Zala megyében és Zalaegerszegen

Zala megyét is rendszeresen járta az Állami Faluszínház, illetve utódja, az Állami Déryné Színház. A Zala 1951. szeptember 26-án adott hírt az első megjelenésükről. 16 nap alatt mutatták be Moliere Tartuffe-jét Hahóttól egészen Zalaegerszegig. A napilap beszámolója szerint a helyi lakosság mindenhol kitörő örömmel fogadta a műsort.

A színházi előadásokat sok esetben jutalomként kapták a dolgozók parasztok vagy a munkások: „A 16-i zalaegerszegi két előadást a termelésben élenjáró dolgozók és a begyűjtésben példát mutató dolgozó parasztok tiszteletére tartja az Állami Faluszínház Móricz Zsigmond-társulata”[10] – értesült 1952 novemberében a Zala című napilap.

1959-re a megyei napilap már a „megyénk színháza”-ként írt az Állami Déryné Színházról.[11] Az Ascher Oszkár[12] vezetésével működő társulat arra törekedett, hogy a vidéki színházkedvelők igénye-

9 Az 1951-től Sztálinváros nevet viselő Dunapentele 1961-ben nyerte el is napjainkban is használatos, Dunaújváros elnevezését.

10 Zala1952. november 10. 3. p.

11 1955. október 25-től Állami Déryné Színház néven működött az intézmény egészen 1981-ig.

12 Ascher Oszkár (1897–1965), Kossuth díjas, kiváló művész, színész, színigazgató. Az Állami Déryné Színház igazgatója 1957-től haláláig.

it maximálisan kielégítse. A prózai előadások mellett a könnyebb műfajok, mint az például az operett is gyakran szerepelt a kínálatban. Persze a klasszikus szerzők mellett a kortárs, főleg kelet-európai, főként szovjet alkotók műveit is gyakran játszották.

A fővárosból érkező színháznak sokszor nem csak az utazás, a távolság és a fáradtság nehézségeivel kellett megküzdenie, hanem a kultúrházak szegényes berendezésével is. Előfordult például, hogy Bakon az előadás helyszínének az iskola egyik tantermét jelölték ki, ahol értelemszerűen nem volt színpad. A műszaki munkatársak két dobogóból szerettek volna színpadot ácsolni, de nem találtak hozzá deszkát, így a színészek kénytelenek voltak színpad nélkül játszani. Egy másik faluban nem volt kultúrház, ezért ott a gabonaraktár lett az előadás helyszíne. A forróság elviselhetetlen volt, az előadás előtti filmvetítés közben elromlott a hangtechnika, ezért a gépkocsivezető utánozott bizonyos hangokat/zörejeket. Sokszor megesett, hogy nem volt világítás, így zseblámpával világítottak előadás közben. Ilyen és számos ezekhez hasonló problémával kellett megküzdenie az utazó színháznak.

Zalaegerszegen is sokszor okozott problémát a nem megfelelő környezet és a technika hiánya. 1959-ben például vacogó hidegben játszottak a fővárosból érkező színészek. A csontig hatoló hideget sajnos a lelkes vastaps sem tudta feledtetni. A „mirelittel" telített terem sokat rabolt el a művészet élvezetéből.

Ugyancsak 1959-ben az Élet és Irodalom újságírója elkísérte Zalába a Déryné színtársulatot, hogy első kézből láthassa, hogyan teljesítenek a névadó nagy színésznő utódai. Arra volt kíváncsi, hogy milyen a vidéki közönség, milyenek a nézők igényei, milyen körülmények között játszanak a színészek. Zalaegerszegen például a szervező elfelejtette megérdeklődni, hogy a kultúrterem rendelkezik-e öltözővel. Az annak kinevezett teremben csorgott a falról a víz, a levegő nedves volt, és ivóvíz, mosdó, valamint világítás sem állt rendelkezésre.

Az épületnek ezt a részét ugyanis műszaki okokból — valószínűleg a túl erős terhelés miatt — egészen kikapcsolták az elektromos hálózatból, és nem is lehetett visszakapcsolni. A nézőtér, az újságíró szerint, inkább hasonlított pályaudvarra, mint nézőtérre. A nézők között sok volt a fiatal „kimenős" katona és környékbeli család, s az

első sorok előtt kisgyermekek szaladgáltak. A hátsó sorokban az előadást egyáltalán nem lehetett hallani, így a nézők egy idő után figyelmetlenné váltak, elunták az előadást, felálltak, sétálgattak, hangoskodtak. A színészeknek így még nehezebben ment a játék.[13]

Egy 1960-as szentgyörgyvölgyei beszámoló tanúskodik arról, hogy mennyire kitartó volt a zalai közönség. A község leglátogatottabb épülete, az italbolt előtt falragasz hirdette, hogy az Állami Déryné Színház a Nebáncsvirág című előadással szerepel a faluban. „Bent az italboltban áll a »vásár«. Hatalmas a tömeg. A szorongók két irányba áramlanak: A pult és az egyik sarok felé. A sarokban Csiszár Pál, a községtanács vb. titkára árusítja a színházjegyeket, míg a pultnál - amint az már lenni szokott - bort, sört, pálinkát mérnek."

A Déryné színházi előadások mindig eseményszámba mentek a faluban, ugyanis a helyi fiatalok elhanyagolták az amatőr színjátszást. 1958-ban játszottak utoljára, azóta a faluban egy-egy táncmulatságon kívül nem volt helyi rendezvény. „Az ajtón újabb csoport nyit be. Kipirult arcuk sietségről, csaknem térdig sáros csizmájuk hosszú útról tanúskodik. Van még jegy, titkár elvtárs? - kérdi az egyik. - Még akad..." Még a szomszédos Vas megyéből is érkeztek: Veleméről, Magyarszombathelyről, Gödörházáról. A szentgyörgyvölgyei kultúrháznak nagy volt a körzete, sokan egészen távolról utaztak ide. A hosszú utat legtöbbször gyalog, néha autóbuszon vagy taxin tették meg. Az utolsó ellenőrzés után kezdődött az előadás, s a több mint 100 km-t utazó színészek szinte már ismerősei voltak a nézőknek. Akadt olyan, aki soha egyetlen előadást sem mulasztott el: „Ez többet ér, mint egy szilveszteri kabaré! Nem bántam meg, hogy tizenkét kilométert kell gyalogolnom! Bánhatják Feriék, hogy nem jöttek el! Olyan kíváncsi vagyok a folytatásra - hallatszik innen-onnan."[14]

A nézők közül még többen emlékeztek arra, hogy 1956 őszén is meghirdetett egy előadást a Déryné Színház, a jegyeket mind el is adták, a kitűzött napon az előadás mégis elmaradt a forradalmi események

13 Izsáky Margit 1959. 1., 4. p.
14 Zalai Hírlap 1960. január 6. 4. p.

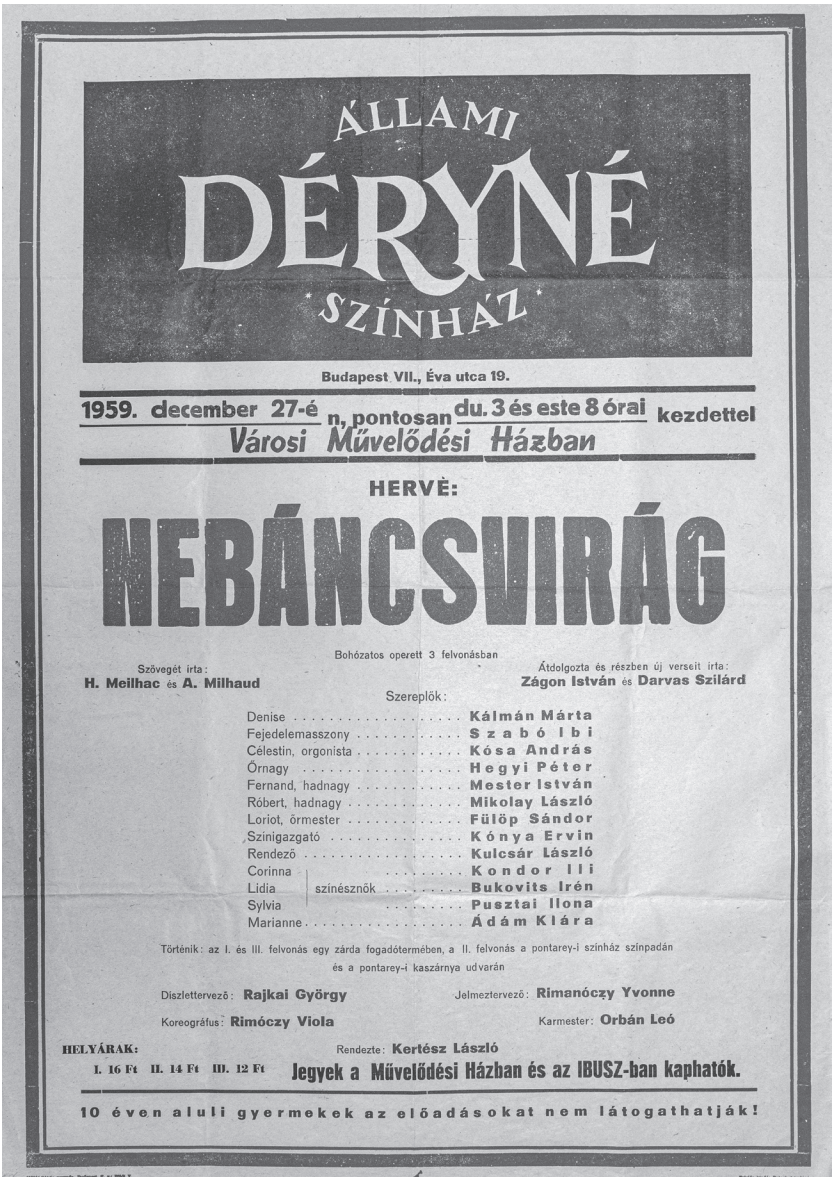

ÁLLAMI
DÉRYNÉ
SZÍNHÁZ

Budapest VII., Éva utca 19.

1959. december 27-é n, pontosan du. 3 és este 8 órai kezdettel
Városi Művelődési Házban

HERVÉ:

NEBÁNCSVIRÁG

Bohózatos operett 3 felvonásban

Szövegét írta:
H. Meilhac és A. Milhaud

Átdolgozta és részben új verseit írta:
Zágon István és Darvas Szilárd

Szereplők:

Denise	Kálmán Márta
Fejedelemasszony	Szabó Ibi
Célestin, orgonista	Kósa András
Órnagy	Hegyi Péter
Fernand, hadnagy	Mester István
Róbert, hadnagy	Mikolay László
Loriot, őrmester	Fülöp Sándor
Szinigazgató	Kónya Ervin
Rendező	Kulcsár László
Corinna	Kondor Ili
Lidia	színésznők Bukovits Irén
Sylvia	Pusztai Ilona
Marianne	Ádám Klára

Történik: az I. és III. felvonás egy zárda fogadótermében, a II. felvonás a pontarey-i színház színpadán és a pontarey-i kaszárnya udvarán

Díszlettervező: Rajkai György
Jelmeztervező: Rimanóczy Yvonne
Koreográfus: Rimóczy Viola
Karmester: Orbán Leó

HELYÁRAK:
I. 16 Ft II. 14 Ft III. 12 Ft

Rendezte: Kertész László

Jegyek a Művelődési Házban és az IBUSZ-ban kaphatók.

10 éven aluli gyermekek az előadásokat nem látogathatják!

Az Állami Déryné Színház előadásában 1959-ben és 1960-ban is láthatta a Zala megyei közönség a Nebáncsvirág című operettet (Göcseji Múzeum)

miatt. Kerek egy évet kellett várni, míg újra Szentgyörgyvölgyre látogatott a színház, és ekkor több mint 300-an jöttek el az egy évvel ezelőtt megváltott jegyekkel. Egy évig vártak az előadásra, egy évig őrizték a jegyeket.

Az Állami Déryné Színház az 1950-es, 1960-as években élte virágkorát.

1964-ben a Zalaegerszegi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága ülésének egyik napirendi pontja a helyi színház működésének kérdése volt.[15] Ekkorra a Déryné Színház előadásainak száma már jelentősen csökkent a megyében. Főleg a falvakban jelentkezett a kezdeti megszokott előadásszám után a hiány. Időközben a városban és megyeszerte javultak a feltételek: több lehetőség nyílt a színészek és a technikai személyzet szállodai elhelyezésre,[16] sőt az egervári vár turisztikai szállásként való megnyitása is javított a helyzeten. Ugyanakkor a közönség nagyobb elvárásokat támasztott az előadásokkal szemben, és elsősorban a díszletekkel kapcsolatban mutatkozott nagyobb igényesség. Főleg azok után, hogy a hatvanas évektől a Déryné Színházon kívül egyre több vidéki színház tájolt a városban, elhozva repertoárjuk legnagyszerűbb darabjait.

Vidéki színházak tájolása Zalaegerszegen

Az időközben fokozatosan kifáradó, elszürkülő Déryné Színház mellett – főleg Zalaegerszegen és Nagykanizsán – vele egy időben, más színházak is vendégszerepeltek.

„A Déryné Színház előadásait ritkán fogadjuk kis színpadi díszleteik miatt”[17] – hangzott el a Zalaegerszegi Városi Tanács ülésein. Megfordultak a megyében a budapesti Nemzeti Színház, valamint a győri és a veszprémi társulat színészei is. Már a hatvanas évektől, de rendszeresen a hetvenes évektől állandó vendég volt Zalaegerszegen két nagyobb városban működő színház: a kaposvári Csiky Gergely Színház és a pécsi Nemzeti Színház. A kaposváriak majdnem minden előadásukat eljátszották Zalaegerszegen és Nagykanizsán is, produkcióikkal

15 MNL ZVL XXIII. 631.a. 255/1964. vb. határozat.

16 Korábban előfordult, hogy a Zalaegerszegre érkező színészeket Hévízen kellett elszállásolni, ami jelentősen megnövelte a költségeket.

17 MNL ZVL XXIII. 631.a. 61/1968. vb. határozat.

A Nemzeti Színház színművészei a zalaegerszegi Megyei Művelődési Központ kiállítótermében, az 1974. december 13-ai vendégjátékukat követően. Balról a második Németh József múzeumigazgató, a negyedik Major Tamás,az ötödik pedig Kállai Ferenc (Göcseji Múzeum)

igényes színházi közönséget nevelve Zalában is.[18]

A kaposváriak, pécsiek és a győriek mellett a város igyekezett nagyobb kaput nyitni más társulatok előtt is. Így vendégszerepelt a városban a veszprémi színház és az Egyetemi Színpad, valamint szervezett fellépéseket az Országos Filharmónia és az ORI, vagyis az Országos Rendező Iroda[19] is.

A Városi Tanács Művelődési Osztályának feladata volt, hogy a színház nevelő hatását figyelembe véve, válasszon ki 10-14 produkciót egy évadra. Egy előadás költségei átlagban 5-8000 forintba kerültek, amelyet a bérletek árai nem fedeztek. Így egy-egy előadás, még ha teltházzal ment is, ráfizetéses volt. Emiatt a tervekben egyre gyakrabban szerepelt, hogy az öntevékeny színházi munkát kell propagálni. Az elképzelések szerint az iskolák, üzemek, intézmények legtehetségesebb embereit kellene a mozgalomba

18 Nánay István 2002. 70. p.

19 Az ORI a könnyűzenéért és a belföldi koncertszervezésért, illetve a műsoros előadás rendezésével, valamint az előadóművészi működésekkel kapcsolatos egyes feladatok ellátásáért felelős állami monopóliumjellegű szervezet volt a Kádár-rendszer idején. 1958-ban alapították, 1991-ig működött.

Németh László Széchenyi című drámája 1977. május 26–27-én vendégszerepelt Zalaegerszegen a Megyei Művelődési Központban. Balról a címszereplő Bessenyei Ferenc, jobbról a Görgent (dr. Gustav Georgent) alakító Körmendi János látható (Zalai Hírlap Archívum)

vinni; hivatásos színészek híján így próbálják megoldani az előadásokat, vagyis egy amatőr színjátszó réteg kinevelését tervezték.

Ezzel párhuzamosan visszatérő probléma volt, hogy nem tudtak elegendő színházi bérletet eladni, főleg az értelmiség körében: „nagyon kevés a látogató a tanácsi szervektől. Az értelmiségi, alkalmazotti réteg nem igen járt színházba."[20] Sajnos, ez Zalaegerszeg történelmi hagyományaival is magyarázható, hiszen itt nem alakult ki egy színházba járó széles polgári réteg. A propagandamunka hatására azonban a munkásemberek szívesen megvették a maguk színházi bérletét, főleg, ha látták, hogy az előadások között találnak 3–4 kedveltebb, könnye-

20 MNL ZVL XXIII. 632.a. 61/1968. vb. határozat.

debb szórakozást ígérő darabot is. Kustos Lajos városi tanácselnök felszólalásából tudjuk, hogy a tanács fontos feladatai közé sorolta a kulturális szórakozás lehetőségeinek megteremtését.

A tájoló vidéki színházak darabválasztása nagyon változatos volt. 1957-ben a győri Kisfaludy Színház például elsősorban olyan darabokat hozott Zalába, amelyet ritkán láthatott a színházat nélkülöző, de igényes zalai közönség. A műsorválasztásnál különös tekintettel voltak a zenés színdarabokra, az operettre, a könnyedebb és szórakoztatóbb műfajokra. A gazdag repertoárban szerepelt többek között a Mosoly országa, a Marica grófnő, a Gyertyafény keringő és a Fiúk, lányok, kutyák című szórakoztató vígjáték. Az utóbbi szereplői valamennyien fiatalok voltak, és külön érdekesség, hogy egy négylábú „színész" is akadt köztük, aki főállásban a győri rendőrkapitányság nyomozókutyája volt. Dorka, a négylábú „színész" elsők között sajátította el szerepét, ami nem esett nehezére, mert a színpadon is nyomozókutyát „alakított".[21]

Ha a statisztikai adatokat nézzük, az 1963/64-es évadban például összesen 20 művet mutattak be 32 előadás keretében, míg az 1965/66-os színházi évben 15 művet, 27 előadásban.

Az adatok alapján megállapítható, hogy a látogatottság nem növekedett, sőt csökkent, csupán a bérletesek száma emelkedett valamelyest. A művelődési ház színházi műsorainak megvalósítása évről évre ráfizetéses volt. „Hátrányos helyzetben van a város azokkal a városokkal szemben, ahol állandó színház van. Ott állami dotáció biztosítja a színházak fenntartását és működését. […] A vidéki színházak nem szívesen jönnek Zalaegerszegre, mert ezt a bevételt saját megyéjükben is biztosítani tudják utazás és kiküldetés nélkül."[22]

Vagyis más vidéki színházak csak ráfizetéssel tudják a zalaegerszegiek kulturális igényeit kielégíteni. A színházlátogatók számának stagnálása és csökkenése folyamatos munkára ösztönözte a városi tanács kulturális szakembereit. Propagálták, hogy az üzemek segítsék elő dolgozóik színházlátogatását. A Megyei Művelődési Ház egy-egy évad megnyitása előtt felkereste

21 Zalai Hírlap 1957. május 3. 4. p.
22 MNL ZVL XXIII. 631.a. 73/1967 és 74/1967. vb. határozat.

az üzemek, vállalatok, intézmények vezetőségét, hogy a szakszervezetekkel együttműködve a saját vagy az igazgatói keretükből vásároljanak színházi bérleteket, amelyekkel a jó dolgozókat jutalmaznák. Így törekedtek arra, hogy kineveljenek egy színházba járó közönséget.

1967-ben következőképpen alakult a bérletesek száma Zalaegerszegen: 1967 első hat hónapjában 467 fő váltott ifjúsági, 503 fő pedig esti bérletet, míg 1967 októberétől 382 fő ifjúsági és 434 fő esti bérletes volt, így abban az évben összesen 1786-an vásároltak színházbérletet.

Színházi előadások Zalaegerszegen 1967-ben[23]

Amint a táblázatból kiderül, 1967-ben összesen 16 produkciót láthattak a zalaegerszegi nézők 31 előadásban, többnyire bérletes előadásokban. Ebből 6 dráma, 3 nagyoperett, 3 vígjáték, 1 beat előadás, 1 irodalmi produkció és 2 táncdal előadást vittek színre Zalaegerszegen.

A színtársulatok egy-egy napig tartózkodtak a városban, s ezeken a napokon délután és este is tartottak előadást. A délutáni többnyire ifjúsági, míg az esti felnőtt-előadás volt. A darabok műfaji összetételéből látszik, hogy a legkedveltebb műfajt, az operettet (Csárdáskirálynő) ismételni kellett. A közönség visszajelzései alapján a Veszprémi Petőfi Színház előadásait kedvelték a legjobban, míg a legkevésbé vonzó előadások a Déryné Színházé voltak. Utóbbiak nem tudtak megfelelni a nagyszínpadi követelményeknek, nem tudtak nagyobb tömeget mozgatni a színpadon, valamint a jelmezek és díszletek terén sem feleltek meg a közönség elvárásainak.

Időnként viszont ősbemutatók is voltak a városban. Így például 1973-ban Zalaegerszegen tartotta az Állami Déryné Színház Renato Lelli Az éjszaka útjain című színművének országos bemutatóját. A fiatalokról fiataloknak szóló műben a fiatalkori bűnözésről, a szülők szerepéről és tennivalójáról esett szó. A bemutató az Ifjúmunkás színházi bérletakció keretében zajlott, és a közönség a zalaegerszegi 407-es Munkácsy Mihály Ipari Szakmunkásképző Intézet több mint háromszáz bérletese volt. A premier után a Zalaegerszegi Ifjúsági házban a

23 MNL ZVL XXIIII. 631.a. 61/1968. vb. határozat.

Időpont	Cím	Műfaj	Előadások száma	Néző szám	Tájoló színház
Január 15.	A kaktusz virága	zenés vígjáték	2	1214	Veszprém
Február 12.	A fejesek	vígjáték	1	389	Déryné
Március 5.	Elektra	tragédia	2	1035	Kaposvár
Április 12.	Aranyvirág	operett	2	1114	Kaposvár
Május 7.	Ház a város felett	színmű	2	1041	Veszprém
Május 12.	VIII. Henrik és 6 felesége	dráma	2	1030	Déryné
Május 20.	Nashville Teens	beat	2	627	ORI
Június 6.	Égigérő vas-csicsergő	kabaré	1	231	Egyetemi színpad
Október 17.	Csillagos Slágerek	zenés	2	948	ORI
Október 22.	Fáklyaláng	történelmi dráma	2	900	Veszprém
Október 29.	Pör a szamár árnyékáért	vígjáték	2	918	Egyetemi színpad
November 8.	Első lovas-hadsereg	színmű	2	861	Kaposvár
November 13.	Akar-e Ön nevetni		2	642	ORI
November 20.	Csárdás–királynő	operett	2	1219	Kaposvár
November 21.	Csárdás–királynő	operett	1	324	Kaposvár
November 29.	Három tavasz	operett	2	1131	Kaposvár
December 3.	Borisz Godunov	dráma	2	874	Veszprém

Színházi előadások Zalaegerszegen 1967-ben

A kaposvári Csiky Gergely Színház vendégjátéka Zalaegerszegen, 1977. november 11-én a Mágnás Miska című operettel. Középen Koltai Róbert áll zsebre dugott kézzel mint lovászgyerek (Zalai Hírlap Archívum)

darab szereplői és a többségében fiatalokból álló közönség hangulatos beszélgetés során értékelte az előadást.[24]

Amatőr színjátszó csoportok Zalaegerszegen

Az állandó színház hiánya és a színházak viszonylag ritka vendégszereplése miatt Zalaegerszegen is alakultak úgynevezett öntevékeny művészeti csoportok. Az ötvenes évek végén a Városi Művelődési Ház adott otthont egy színjátszó csoportnak. Az itt játszók nem hivatásos színészek voltak. Csupán az elvégzett napi munka után, a szabad idejükben próbálhattak, de olyan is akadt köztük, aki szabadságot kért, hogy az egésznapos próbákon részt vehessen.

A hatvanas években a városi tanács kulturális bizottságának ülésein többször elhangzott, hogy kevés a színjátszó csoport a városban. „Helyesnek tartanám, ha több színjátszó csoport lenne, sok taggal és akkor egyszerre több darabot tudnának tanulni" – fejtette ki véleményét Nátrán János, Zalaegerszeg Város Tanácsának elnöke.[25]

24 Zalai Hírlap 1973. október 27. 5. p.
25 MNL ZVL XXIII.632.a. 30/1960. vb. határozat.

1962-ben a Szakszervezetek Zalaegerszegi Munkásotthona (a későbbi Művelődési Ház) megalakulásakor több ilyen művészeti csoport is helyet kapott az új intézményben: színjátszó csoport, irodalmi színpad, bábcsoport, ifjú tánczenei, gyermekművészeti csoport. A színjátszó csoport magja a városi művelődési házból származott; 1962-ben 28 taggal dolgoztak, akik közül 15-en nők, 13-an férfiak voltak. A csoport két darabbal, A holtak nem fizetnek adót című vígjátékkal és A csodálatos Vargáné bohózattal készült az évadra. Sajnálatos módon az előbbi vígjáték próbáit a városi tanács művelődési osztálya kellő művészi felkészültség hiányában leállította. A város vezetése ezek után úgy döntött, hogy a csoport elsősorban meseelőadásokkal léphet fel. Az Árgyélus királyfi című háromfelvonásos mesejáték bemutatóját azonban el kellett halasztani, mert nem tudtak kellő felkészültségű szereplőket válogatni.[26] Ezekből az adatokból is jól látszik, hogy a városban még váratott magára a valódi színjátszás. Ugyanakkor továbbra is voltak próbálkozások, hogy a helyieket bevonják a színjátszásba; a művelődési ház több alkalommal hirdetett szereplőválogatást egy-egy darabra vagy egy egész évadra.

„Színésznő szeretnék lenni!" – hangzott el többször a válasz arra kérdésre, hogy miért jelentkezett valaki a szereplőválogatásra. 1969-ben a kaposvári Csiky Gergely Színháztól érkeztek megnézni az egerszegi színész-jelölteket. A Megyei Művelődési Központ 35-ös klubtermében tartott meghallgatásra alig tucatnyi fiatal érkezett, pedig Laczina László kaposvári színi igazgató nagyon szeretett volna egy-két olyan fiatalt találni, akik utánpótlást jelenthetnek a színháznak.

„Bolti kiszolgáló és tizenöt éves vagyok – válaszolta a csöppet sem táncosnői küllemű és adottságú leányzó. – A tanulás nem ment, viszont én többre szeretném vinni. Meg unalmas otthon. – Többet kell nyújtania egy jelöltnek, hogy hozzánk kerülhessen – így [válaszolt] a fűszerbolti leányzónak az igazgató. A július elején Kaposvárott sorra kerülő »második rostán« amúgy is kihullana. S a tanulás nálunk sem mellőzhető!" Az első

26 MNL ZVL XXIII. 632.a. 132/1962. vb. határozat.

meghallgatáson mindösszesen ketten maradtak fenn, két tehetséges táncos; egyikük üzemi munkáslány, a másik honvéd fiatal volt. Ők talán bekerülhetnek a színház tánckarába.[27]

Színházba járó művelt közönséget nevelni nem kis feladat volt Zalaegerszegen. Az előadásokra általában mindig ugyanaz a közönség volt kíváncsi, a bérleteket ugyanazok vették meg szinte minden évben. A Megyei Művelődési Központ egy-egy hangsúlyosabb, nagyobb port felkeverő előadása után úgynevezett stúdióbeszélgetéseket, ankétokat szervezett a közönség és a színészek vagy meghívott előadók között. Vitatkozzunk a darabról jeligével hirdették meg ezeket a beszélgetéseket, melyek sokszor igazán komoly eszmecserékké, vitaestékké alakultak.

Zárszó

Zárszóként a Zalai Hírlap 1969-ben Színházkultúra Zalaegerszegen címen megjelent összefoglaló írását ajánlom az olvasók figyelmébe.[28]A cikk szerint hatvanas évek legvégére a színházkultúra önmagára talált a megyeszékhelyen. Korábban erősen kifogásolható minőségben érkeztek a produkciók a különféle színházaktól, később viszont a bérletrendszer bevezetésével kialakult egy törzsközönség. Kezdetben - hogy legalább kára ne legyen az érkező társulatnak - a közönség összeverbuválása jelentette a legnagyobb problémát.

„Nincs több túlzás a megengedhetőnél abban a megállapításban, hogy Zalaegerszegnek színháza van, a város élő színházkultúrával rendelkezik annak ellenére, hogy állandó színtársulat sem a városban, sem pedig a megyében nincs" – írta a hírlapi cikk szerzője.

A tájoló színházi ellátás olyan szempontból volt szerencsés, hogy a városnak lehetősége nyílt válogatni. A Déryné színházat is beleszámítva öt színház kínálatából válogathattak; öt olyan színházéból, melyek országosan is elismertek voltak. A szervezők arra törekedtek, hogy sokoldalú, művészi élményben lehessen része a közönségnek az egerszegi színházi esték során. Külön gondot fordítottak arra, hogy ifjúsági bérletek keretében is kínál-

27 Zalai Hírlap 1969. június 21. 5. p.
28 Zalai Hírlap 1969. szeptember 28. 9. p.

janak előadásokat, sőt gyermekek részére is szerveztek előadássorozatot a Művelődési Központban. A város színházkultúrájának kialakulása a hatvanas évekre tehető, de a folyamat még a hetvenes évek elején is zajlott. Ennek eredményeként a „zalaegerszegi színház" mindinkább betöltötte feladatát: szórakoztatott, ugyanakkor a színházművészet sajátos eszközeivel nevelt, tanított is.

A „színházszervezés" kezdeti szakaszában nemegyszer ellenérzést váltott ki a szervezők kérése a vállalatok, üzemek vezetőihez, hogy váltsanak bérletet jó dolgozóiknak, s jutalmul adják nekik egy-egy előadásra. A maga idejében hatásos volt ez a módszer, de később túlhaladottá vált, ugyanakkor sok esetben beváltotta a hozzá fűzött reményt, és azok az emberek állnak sorba bérletért, jegyekért, és ülnek a nézőtéren, akiket egy-két éve jutalombérletekkel indítottak el a színházba. Akadt köztük olyan is, aki a felkínált jutalomjegyet már azzal utasította vissza: Van nekem saját bérletem. „Telt házat ma már nem csak a Csárdáskirálynő-ízű darabok vonzanak Zalaegerszegen, hanem meghallgatásra és megértésre találnak a világirodalom klasszikusai közé tartozó művek éppen úgy, mint a mai magyar drámairodalom alkotásai"– fogalmazott az újságíró.

A Zalai Hírlap cikke jól tükrözi azokat a változásokat, melyek az ötvenes évektől végbementek Zalaegerszeg színházi életében. Kezdetben a világítás és fűtés nélküli, színházteremnek nem nevezhető helyiségben kellett előadásokat tartani, a szó szerint odakényszerített közönség számára. A munkások, élen járó parasztok ismerkedtek a nagy klasszikusokkal, fedezték fel több-kevesebb sikerrel a drámák, tragédiák világát.

A kezdeti mostoha körülményeket valamelyest javultak, amikor 1962-ben átadták a Szakszervezetek Zalaegerszegi Munkásotthonát, mely méltó helye lehetett ezeknek a tájoló színházi előadásoknak. A körülmények javulása és a fentről érkező nyomás hatására lassan alakult Zalaegerszeg színházat szerető közönsége, és zalaegerszegiek már alig várták, hogy városuknak is önálló, állandó színháza legyen.

Rövidítések

Levéltári források

MNL ZVL - Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára
XXIII. 631.a. - Zalaegerszegi Városi Tanács iratai. Tanácsülési jegyzőkönyvek
XXIII. 632.a. - Zalaegerszegi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága iratai. Ülésjegyzőkönyvek

Irodalom

Izsáky Margit 1959. - Izsáky Margit: Déryné utódaival Zalában. In: Élet és Irodalom 1959. július 3. 1., 4. p.
Leposa Balázs 2020. - Leposa Balázs: A szovjetizált színházmodell Szokolov birodalmi színháza Budapesten. In: Újjáépítés és államosítás. Tanulmánykötet a kultúra államosításának kezdeti éveiről. (Szerk. Jákfalui Magdolna etal.) Bp., 2020. 11-20. p.
Nánay István 2002. - Nánay István: Ruszt. Bp., 2002.
Németh József 2001. - Németh József: Egerszegi örökség. Zalaegerszeg, 2001.
Ring Orsolya 2022. - Ring Orsolya: Színjátszás a propaganda szolgálatában a Rákosi-korszakban. In: Múltunk 2022. 4. sz. 142-162. p.

Turbuly Lilla

Mondjam vagy mutassam?

A Mesebolt Bábszínház ABC – BetűJáték című előadásáról

Korszakhatárához érkezett a szombathelyi Mesebolt Bábszínház: a nyugdíjkorba ért Kovács Géza tizenöt év után nem pályázott újra az igazgatói posztra. A generációváltás azonban ritka gördülékenyen és szépen zajlott: az általa ajánlott Csató Kata rendezőt (aki eddig is többször dolgozott a színházban) a társulat teljes támogatásával nevezték ki igazgatónak, ő azonban csak a jövő évadtól tölti be ezt a posztot, az idei évadban még Kovács Géza vezeti a bábszínházat.

Ez a kicsi (mindössze hét színésszel dolgozó) színház az egyik legmostohább infrastrukturális körülmények között működő, ugyanakkor az egyik legszínvonalasabb bábszínházi műhely ma Magyarországon.

Ahogy a honlapjukon is szerepel, alapelvük a hagyomány és a korszerűség ötvözése. És

valóban, a hagyományos technikák (mint amilyen a kesztyűs vagy a pálcás báb) és a népmesék mellett sok kortárs darabot játszanak, és nem riadnak vissza a formabontó vagy témájában merész előadásoktól sem. Utóbbira példa két legutóbbi díjnyertes, fesztiválok sorát megjárt előadásuk, az anya halálát tematizáló *Szólít a szörny* és az alsós korosztálynak a szexuális abúzusról beszélő *Lili és a bátorság*. De elviszik az osztálytermekbe az Árpád-házi királyokat papírszínházi formában, Szálinger Balázs szövegeivel, és folyamatosan kísérleteznek a népmesék tartalmi és formai megújításával is.

Legutóbbi bemutatójuk, az *ABC – BetűJáték* egy nagyon is hagyományos témát dolgoz fel: a beszéd- és az írástanulás folyamatát, azt az utat, amelyet az emberiség és minden egyes ember bejár az első, önkéntelen hangoktól a szavak és mondatok formálásáig, majd a betűkkel való ismerkedéstől az irodalommal való találkozásig.

Az ábécéskönyvek az iskolai tankönyvektől kezdve Móra Ferenc *Zengő ABC*-jéig és a kortársak közül például Háy János *Alfabéta és a negyvennégy rablój*áig mind-mind ezt az utat hivatottak kísérni és megkönnyíteni.

Az azonban már egyáltalán nem szokványos, hogy az ábécével való ismerkedést, a hangokkal és betű-

kkel való játékot egy színházi előadás válassza témájául. Ez az előadás éppen ezt teszi, mégpedig legalább annyira a mozgás és a látvány, mint a beszéd eszközeivel. Rendezője, Bartal Kiss Rita a zalaegerszegi Griff Bábszínház művészeti vezetője, aki rendszeresen dolgozik Szombathelyen is.

Látszólagos ellentmondás, hogy az előadás a beszédet és az írást nem szövegcentrikus módon közelíti meg. Nincs hagyományos szövegkönyve, a színészek hangokat és rövid szavakat mondanak csak, a leghosszabb szó, ami elhagyja a szájukat a rétipipitér (tudták, hogy viszszafelé ugyanaz a szó rejlik benne?). Van azért kivétel is: az előadás vége felé a színészektől is elhangzik egy-két versrészlet. Hogy mégis van szöveg az előadásban, az az alkotóknak inspirációt adó Weöres Sándornak köszönhető. Ő ugyanis a felvételről bejátszott, saját maga által mondott versei útján többször is megszólal. Ezek az idézetek részben a felnőtt nézőhöz szólnak – ahogy az előadás is legalább annyira szól nekik, mint a gyerekeknek.

Nyitányként az Örök pillanatból hallunk részletet: „Mit málló kőre nem bizol: / mintázd meg levegőből." Innen, a mozdulatokkal megjelenített hangoktól, betűktől jutunk el az előadás végére *A meséről* című

verséig: „A meséhez mennyi bizalom kell, / hogy kavics-mód sok legyen a kincs, /és a mondott rózsa illatozzék, / és nyisson az álmodott kilincs."

Különös hatása van annak is, hogy ezeket a sorokat egy idős ember kicsit reszketeg, kicsit reszelős hangján halljuk egy egyébként csupa élet és robbanékony fiatalság uralta előadásban. Összeér a gyermeki rácsodálkozás, a szavakra és a mesére való rátalálás öröme a szavakat keresgélő, emlékeket őrző öregkorral.

Három színész, Gyurkovics Zsófia, Kovács Bálint és Varga Bori járja végig ezt a nem szövegalapú, közben meg mégis a szöveg (a versek és a mese) megszületéséig tartó utat, a tábortűznél a kezét megégető ősembertől a Harry Pottert olvasó mai gyerekekig. A kezdetben üres térbe (középen egy fehér dobogó, rajta a fény hatására felsejlő betűk) mindössze néhány hajlékony fehér rúd kerül be, a kontrasztot a színészek fekete-piros öltözete adja. Aztán ahogy haladunk előre, játszanak kicsi és nagy labdákkal, talpas fehér betűkkel, könyvekkel. Mátravölgyi Ákos látványvilága azonban végig letisztult, minimalista, a színpad sohasem zsúfolt, teret hagy a színészeknek, a mozdulatnak. Vannak apró meglepetések: a Harry Potter-könyvből varázspálca bukkan elő, a Mary Poppinsból egy esernyő, de van, hogy kék eget vagy aranyló napsugarakat rejt egy-egy könyv.

A látványnak legalább ilyen fontos része a színészek mozgása, tánca Domokos Előd zenéjére és Góbi Rita koreográfiájára. A legötletesebb rész az, amikor a testükből formálnak betűket, néha már-már akrobatikus gúlákba állva – miközben a gyerekek a nézőtérről örömmel kiáltják be a felismert betűket, közös játékká tágítva az előadás kereteit.

A színészi játék nem teljesen egységes, Varga Bori és Kovács Bálint találják el jobban ezt a fajta, a mozgásra koncentráló, a természetes mimikának is nagy szerepet szánó játékmódot. Varga Bori könnyed, mégsem felületes játékossága, szerény, mégis erős színpadi jelenléte végig vonzza a szemet.

Az előadást hatéves kortól ajánlják – érthetően, hiszen a gyerekek ekkor kezdenek ismerkedni a betűkkel. A bemutatón kicsit kisebbek, négyötévesek is ültek a nézőtéren. Ha az alkotóknak voltak is kétségeik, hogy náluk hogy működik az előadás, a figyelmes csend és a játékba való lelkes bekapcsolódás meggyőzhette őket, hogy ők is értik és érzik ezt a betűjátékot.

Mesebolt Bábszínház, 2024. április 21.

Fotók: Unger Tamás, vaol.hu

Nadrai Róbert

Képeslapod jött, a Don-kanyarból

Pintér Béla darabja a magyar történelem egyik legfájóbb emlékéhez, a magyar hadseregnek a II. világháború során, a Don-kanyarban elszenvedett tragédiájához nyúl vissza. A doni veszteségekről nem állnak rendelkezésre pontos adatok, közvetve vagy közvetlenül anekdotákat, sebeket hordozva sok magyar család története kötődik az eseményekhez. Pintér nem pátosszal teljes könnyeket hullajt a bő nyolc évtizede begyógyulatlan sebekre, hanem kérlelhetetlen humorral, mégis ridegen - egy pillanatra sem félrenézve legapróbb rezdüléseikről - valós emberi sorsokat mutat meg; egy minden részletében éles pillanatképet készít a társadalomról, amely önkéntelenül a vállalhatatlan végzet felé sodródik.

Nagy Péter István rendezőnek a szombathelyi Weöres Sándor Színházban a *Candide*, valamint az *Az inishmore-i hadnagy* után a *Gyévuska* a harmadik munkája, amely alaposan megmozgatta, rendkívül részletgazdag, mégis erőteljesen fokuszált munkával kínálta, ajándékozta meg a társulatot. Jeli Sára Luca díszlettervezővel, Szabados Luca jelmeztervezővel filmszerű látványvilágot sikerült a színpadra vinniük.

Egy régi, roncsolt, megsárgult filmkópiát kezdünk el nézni, majd egyszercsak színesre vált a film, s egy varázslattal ott állunk a laktanya előtt. A Nyolcadik Kinizsi Pál kerékpáros lövészezred honvédei 1942. április 21-én értesülnek a parancsról, miszerint másnap csatlakoznak a Don-kanyarba vezényelt hetedik könnyűhadosztályhoz. A búcsú estéjét azonban nem tölthetik kedvesükkel, kötelező résztvenniük az esti Gizella-bálon, és megnézni Felkay ezredes (Szabó Tibor) feleségének (Németh Judit) avantgard műsorát. Az este folyamán - apró rovarokként - egyre idegesebben mászkálnak a szereplők a bál zajában. Tesznek-vesznek, ölelkeznek, veszekszenek, és ahogy fogy a pezsgő, egyre közeledik az elkerülhetetlen sors beteljesülése.

Főtisztek, tisztek, feleségek, honvédek és kedveseik megnyilvánulásaiból megértjük, hogy egyesek szorongva, mások megjátszott optimizmussal vagy feltétlen, buzgó rajongással várják a másnapot. A frontra készülve, van, aki Magyarország felemelkedését, van, aki csúfos bukását látja az elkövetkezendőkben, és

van, aki halálosan unja az egészet. Akárhogy is, a majdnem biztos halál vár mindegyik katonára.

A laktanya díszletelemei remekül szolgálják az előadás két dramaturgiai tömbjét, a laktanya illetve a Gizella-bál eseményeit. Első ránézésre mintha egy szélesvásznú film peregne a szemünk előtt: sötét, jobbra-balra eltolódó paravánok nyitnak az újabb jelenetekre, vagy zárják, takarják le őket, egy még újabbat felfedve. Mintha filmes vágások mentén haladnánk, helyenként egyszerre két teret is látunk, mint egy filmmontázsban. Például az egyik oldalon a fiatal Zsuzsanna (Mari Dorottya) morfiumot ad be Von Ziege ezredesnek (Szerémi Zoltán) a mellékhelységben, a másik oldalon Nyíri honvéd (Hajdu Péter István) Arankája (Herman Flóra) Kovács hadnaggyal (Nagy-Bakonyi Boglárka) flörtöl; az egyik oldalon, a bált látjuk, mindenki diadalittasan együtt énekel, a másik oldalon Kovács a mellékhelységben a hányingerrel küzd, mert már tudja: vége mindennek.

A harmadik dramaturgiai tömb

teljesen fehér térben, a forgószínpadon játszódik: a fronton, a mínusz 30-35 fokos fagy birodalmában. A színpadon egy üvegtömbben (Ascher Tamás megfogalmazása szerint ez a Nagy Péter István több rendezésében rendszeresen megjelenő "obligát kalitka") kerékpárt látunk, amit előbb Nyíri honvéd teker, majd mellette elterülve a fronton elesett Mikó honvéd holttestét. A kép szomorú válasz-képeslap az otthoniak által küldött reménykedő üzenetekre. A honvédek a fronton szembesülnek pusztító sorsukkal; gyilkos karácsonyuk van. Itt ismerik fel, hogy nem csak a tömegeket beáldozó parancs juttatta ide őket,hanem a saját hallgatásuk, tévedésük, buzgóságuk is.

Itt, az örkényi „semmi"-ben sem humánum, sem rangjelzés nem számít már igazán. Felkay nem áll elő kifogással, és bár a pisztolyát markolja, mégsem akadályozza meg, hogy a náci ezredes „csak úgy" kivégezze a szerencsétlen munkaszolgálatost. Némedi Árpád végig teljesen azonosul a szerepével, végül szó szerint lemeztelenítve, kisfia fényképét szorongatva, a halál árnyékában is szolgál: saját értelmetlen kivégzésén tolmácsol. Egyszerűen, de megrendítően jeleníti meg a

magyar lélekben oly mélyen gyökerező megfelelési kényszert. A jelenet, a napjainkig felszín alatt burjánzó feldolgozatlan (feldolgozhatatlan?) bűntudat nyolc évtizedét vetíti előre.

A színház által szervezett közönségtalálkozón egy néző teszi fel a kérdést az alkotóknak: Ki, mit mondana, hogy megállítsa az elkövetkező tragédiát?

A Szombathelyen megszületett Gyévuska-adaptáción érződik az a lendület és energia, ami feltehetően a próbafolyamatot is jellemezte. Nagy Péter István időkorlátokat feszítő, a nézők érzékeire következetesen, erősödő intenzitással ható rendezésmódja ezúttal keretek közé terelődik, mivel a darab előre megírt zene- és énekpartitúra ütemeire épül, meghatározva a játékidőt. Ez egyáltalán nem baj, mert minden részlet pengeéles kontúrokkal kerül a helyére, sokaságuk pedig, ahol kell, érzékletes árnyalatokká áll össze.

A drámai szöveget érzékenyen emeli meg Darvas Benedek humorban és drámai mélységekben is bővelkedő zenéje. A nézőnek első hallásra furán csenghetnek a Puccini operáit idéző, énekbeszédben előadott dialógusok, monológok, de a cselekmény előrehaladtával értőjévé válik ennek a különleges formanyelvnek. A szombathelyi társulat művészei, a remek kamarazenekart is vezénylő Máriás Zsolt zenei vezetésével, tiszta hangon adják át a huszadik század első felének magyar daloskönyvéből kedvesen ismerős, részben átköltött dalokat, katonaindulókat. Egy-egy dal még a színházlátogatást követően, napok, hetek elteltével is megszólal a néző lelkében, mint például a *Nincs kegyelem,* Nagy-Bakonyi Boglárka hangján.

Az énekbeszéd mindvégig érthető marad, a dialógusok sem válnak töredezetté azokban a pillanatokban sem, amelyeket pluszban (a Mikó honvédet alakító) Gyulai-Zékány István koreográfiája is felerősít. Az ő színpadi jelenlétének fontos és természetes eleme a néptánc, a fizikai színház.

Az alkotótársai számára kitalált tánc- és mozdulatsorai még dinamikusabbá teszik az előadást. Különböző magyarlakta tájegysé-

gek (Kalotaszeg, Mezőség, Erdőhát, Tiszapolgár) táncmotívumait hozza be a produkcióba, ezzel szellemi és érzelmi szinten is utalva arra, hogy az odaveszett katonák sötét balsorsa közös tragédiánk.

A Pintér Béla által megalkotott karakterek egytől egyig hálás feladatot kínálnak a szombathelyi társulat művészeinek, és ők ezt a feladatot szívesen, színesen teljesítik.

A próbafolyamat elején a rendező arra kérte a színészeket, hogy kutassák személyes kötődésüket a témához, hozzanak anekdotákat a családjuk történetéből. Sikerül is felhasználniuk a családi emlékezetet. Van köztük, aki a saját élethelyzetével megtalált párhuzamot hívja segítségül karaktere megformálásához, van, aki apró kövekből építi fel figuráját.

Izgalmasan hatnak a szereplők mozgásában megjelenő filmes utalások: Gizella művésznő megjelenése, az előadásában felvonultatott mozdulatai a német expresszionista filmeket idézik (Dr. Caligari); a valóság elől a morfiumhoz menekülő Zsuzsanna (Mari Dorottya) mozdulatairól a Kovásznai György 1980-ban készült animációs remekműve, a Habfürdő női alakjai című jut eszünkbe.

Különösen összetett a már említett Nagy-Bakonyi Boglárka által játszott Kovács hadnagy szerepe, amit a dráma szerzője szándékosan női színészre osztott. A tehetséges színésznő nagyon sok érzelmet, vívódást, odaadást képes átadni Kovács bőrébe bújva, főleg, hogy az általa megformált hadnagy olyan titkot hordoz, amihez képest az eljövendő doni kárhozat csak kirándulásnak tűnik. Őt valójában Kochnak hívják, és zsidó származása miatt már szorongó csendben elfogad minden rosszat, ami jöhet még. Halász százados megzsarolja, hogy mindenki előtt felfedi valódi személyazonosságát. Ezzel sarokba szorul, ám miután magára vállalja a felelősséget Felkay lányának, Zsuzsának morfium túladagolás okozta haláláért, kivégzése szinte megváltás számára.

A tragédiát még jobban elmélyíti Halásznak Kovácshoz fűződő homoszexuális vonzalma. Domokos Zsolt - szerintem korosztályának egyik legkiemelkedőbb színésze - emlékezetes alakítást nyújt a felfelé nyaló, lefelé taposó Halász százados bőrébe bújva. A felszínen eszközeiben nem válogató, kíméletlen zsar-

noknak mutatja magát, ám valójában elnyomja az érzelmeit, szenved. A bánat, hogy veszélybe sodorta, és veszni hagyta szerelmét, a frontra is elkíséri, nem tud szabadulni tőle, az orosz nőben is Kovácsot, elpusztult szerelmét látja.

A fronton is megjelenő Gizella művésznő harsány énekes műsora (mellyel a honvédek csüggedtségét feledtetni, az otthon maradottak problémáira rámutatni igyekszik) megpróbálná elterelni a katonák figyelmét a véres eseményekről, ám a rendező szándékosan felnagyítja a pillanatfelvételt, amin a díva a pusztulás színpadán táncol, ahol Mikó honvéd holtteste és Heinz munkaszolgálatos kivégzése képezik a díszletet.

A Jolánkát alakító Nagy Cili képeslapüzenetének monológjai bizonyos mennyiségű naiv optimizmust visznek a sötét történések közé. A Mikóval a búcsú éjszakáján megfogant gyermeküket hordja a szíve alatt, a frontra küldi üzeneteit, amelyekben közös életüket tervezgeti. A megszületendő gyermek majd apátlanul, de mégsem apa nélkül fog felnőni, ő maga a háború utáni Magyarország, amelyről az előadás

végén két percben a háttérre vetített vidomontázs szól (Sipos László Márk munkája).

Ismerős filmkockákon forog le előttünk a háborút követő újjáépítés, az 1956-os forradalom, a Kádár-korszak, a rendszerváltás, Magyarország előre megy nem hátra…). Nagy-Bakonyi Boglárka szívszorítóan énekli a Karády Katalintól ismert Gyévuska című dalt (*„Egy megőrzött kis kép felett, glória fénye ég, Gyévuska, nyújtsd a kis kezed,vigyáz* ránk majd az ég") , miközben a képek 2024-be repítenek, és a rendező egy határozott mozdulattal a homlokunkra csapja a Don-kanyarból küldött képeslapot.Halász százados sem bírja tovább. Öngyilkos pisztolylövése tesz pontot a történet végére.

Ez a pont azonban nem kínál megnyugtató lezárást, nem egyértelmű pont ez, hanem inkább kérdőjel, amely azonnal, osztódással szaporodik:

„Tudod kik vagyunk, és mi történt velünk?

Látod, mi történik, tudod, mi jön most?

Elkerülhető az elkerülhetetlen?

Mit mondasz?"

Pintér Béla – Darvas Benedek: Gyévuska / Weöres Sándor Színház, Szombathely, 2024
Rendező: Nagy Péter István

Foto: Mészáros Zsolt, forrás: WSSZ

Plakát:
Grafika: Bonyhádi Károly / Foto: Mészáros Zsolt, forrás: WSSZ

Illusztráció
Forrás: www.honvedelem.hu

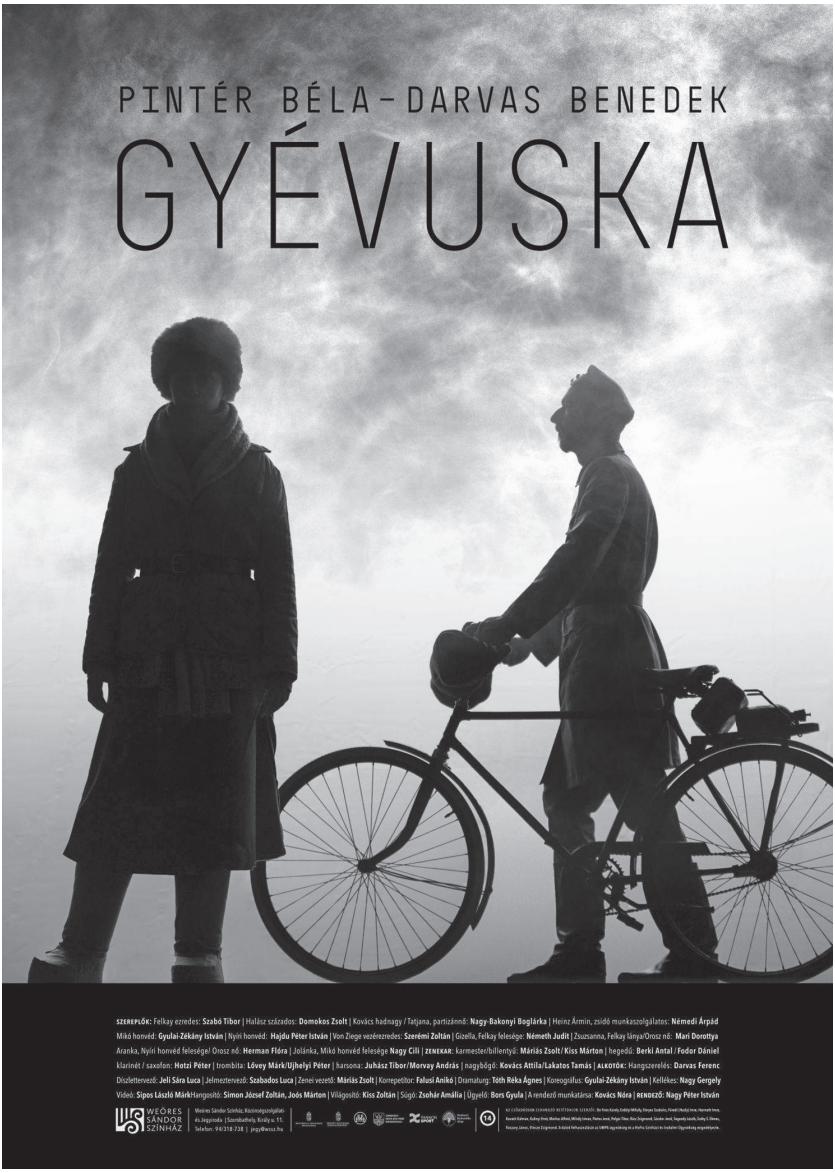
PINTÉR BÉLA–DARVAS BENEDEK
GYÉVUSKA
SZEREPLŐK: Felkay ezredes: Szabó Tibor | Halász százados: Domokos Zsolt | Kovács hadnagy / Tatjana, partizánnő: Nagy-Bakonyi Boglárka | Heinz Ármin, zsidó munkaszolgálatos: Némedi Árpád Mikó honvéd: Gyulai-Zékány István | Nyíri honvéd: Hajdu Péter István | Von Ziege vezérezredes: Szerémi Zoltán | Gizella, Felkay felesége: Németh Judit | Zsuzsanna, Felkay lánya/Orosz nő: Mari Dorottya
Aranka, Nyíri honvéd felesége/ Orosz nő: Herman Flóra | Jolánka, Mikó honvéd felesége Nagy Cili | ZENEKAR: karmester/billentyű: Máriás Zsolt/ Kiss Márton | hegedű: Berki Antal / Fodor Dániel
klarinét / saxofon: Hotzi Péter | trombita: Lövey Márk/Újhelyi Péter | harsona: Juhász Tibor/ Morvay András | nagybőgő: Kovács Attila/Lakatos Tamás | ALKOTÓK: Hangszerelés: Darvas Ferenc
Díszlettervező: Jeli Sára Luca | Jelmeztervező: Szabados Luca | Zenei vezető: Máriás Zsolt | Korrepetitor: Falusi Anikó | Dramaturg: Téth Réka Ágnes | Koreográfus: Gyulai-Zékány István | Kellékes: Nagy Gergely
Videó: Sipos László Márk/Hangosító: Simon József Zoltán, Joós Márton | Világosító: Kiss Zoltán | Súgó: Zsohár Amália | Ügyelő: Bors Gyula | A rendező munkatársa: Kovács Nóra | RENDEZŐ: Nagy Péter István
WEÖRES SÁNDOR SZÍNHÁZ
Weöres Sándor Színház, Kőszínpadi főépület
4s Jegyiroda | Szombathely, Király u. 11.
Telefon: 94/318-738 | jegy@weoz.hu

Kollár Bálint

A jövő ott van…

Az ELTE BDPK Vizuális Művészeti Tanszékének munkájáról

A jövő itt van… szólt az ELTE BDPK Vizuális Művészeti Tanszékének kiállításcíme az Eötvös 10 Galériában néhány hete. A jövőt mindig a fiatalok alakítják, akár jó, akár rossz irányba. Ugyanez vonatkozik a művészekre, művészetre. A 2020-as évek művészetét a most tanuló, végző művészeti egyetemisták alakítják. Meghatározó, hogy hogyan reagálnak a körülöttük lévő világra. A kiállításon a hallgatói művek közt vannak globális, az egész társadalmat érintő kérdések, bár

ezt inkább általánosságban teszik, környezetre, háborúkra reflektálva, nem az aktuálpolitikára. Az újrahasznosítás, a hulladékanyagok mind környezetvédelmi szempontból, mind a trash esztétikája szempontjából meghatározó számukra. A globális kérdéseken túl még több a lokális problémákat feldolgozó, s leginkább a saját helyüket, identitásukat kereső mű. Mindenesetre arra a társadalmi közegre reflektálnak, akár kritikával is, amiben élnek vagy egy olyan víziót mutatnak, amiben éppen szeretnének élni.

De kik is ezek a diákok, mit tudhatunk az intézményről? Valahogy a köztudatban a művészeti képzések tekintetében mindig a budapesti intézmények vannak, noha számos vidéki városban, például Pécsett, Egerben, Szegeden és természetesen Szombathelyen is komoly művészeti, művészetközvetítői képzés folyik. A szombathelyi ELTE valamikor a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola volt, majd Sopronnal fuzionálva jött létre a Nyugat-Magyarországi Egyetem soproni és szombathelyi kampusza, mely 2017-ig működött. Még ebben az évben a szombathelyi egyetem az ELTE-hez került. Minden fenntartóváltozás ellenére működtek a tanszékek,

A nagy dobás – tanszéki kiállítás a Karinthy Szalonban / *fotó Garas Kálmán*

Fekete Boglárka: Moráldráma című sorozatának darabja / *fotó Garas Kálmán*

ahogy a vizuális művészeti tanszék is, bár különböző néven. A művészeti élet fontos alakjai oktattak itt, mint például Polgár Csaba, a Kossuth-díjas Lovas Ilona, a szobrász Péter Ágnes, a grafikus Butak András és Stefanovits Péter és sokan mások. Jelenleg is a hazai művészeti élet meghatározó szereplői tanítanak itt.

A Vizuális Művészeti Tanszéket 2014 óta a Németh Lajos-díjas esztéta, Dr. Bordács Andrea vezeti, akinek nemrég jelent meg az – első kiadásban rögtön elfogyó – Múzsák lázadása című tanulmánykötete, s kellő aktivitással próbálja a szombathelyi intézményekkel (középiskolákkal, múzeumokkal, művészeti szervezetekkel) felvenni a kapcsolatot, s a hallgatókkal a különböző tanulmányutak keretében megismertetni a kortárs művészet legfrissebb tendenciáit mind a hazai, mind a nemzetközi színtéren. Szintén itt dolgoznak a Munkácsy-díjas grafikus-képzőművészek: Nagy Gábor György és Nagy Csaba, a lokálisan jól ismert festő Tóth Csaba és Dr. Szántó István, aki a Murális Műhelyt is vezeti. De itt tanít az országosan is jól ismert, neves festő, Dr. Hecker Péter és a szobrász Dr. Hübler János, aki 2009-ben a Fiatal Európai Művészek Biennáléján elnyerte az első díjat. A tanszék munkáját több óraadó is segíti, úgymint Salamon Júlia kurátor, Garas Kálmán fotós, Bonyhádi Károly tipográfus, Tóth Viki és Farkas Milán tervezőgrafikusok és Baki Orsolya intermédiaművész. A tanszék meghatározó oktatója volt a nemrég elhuny Dr. Szabó Eszter Ágnes, akinek nemrég zárt az Irokéz Galériában A csoda című kiállítása, melynek a kurátora szintén Bordács Andrea volt. A művész halála folytán a kiállítás egyben egy búcsúzás is volt tőle.

A képzések közt szerepel a Vizuáliskultúra-tanár és művészetközvetítő Képi ábrázolás szak. Ez utóbbi többféle specializációval. A korábbi festészet-grafika szakirányokat specializációként munkaerőpiachoz igazítva Illusztráció,

Falfestés a pingpong teremben / *fotó Garas Kálmán*

Díszítő- és díszletfestő és Vizuális művész specializációkra változtatták. Mivel manapság a vizualizációnak elég széleskörű megjelenésével találkozhatunk – pl. könyvillusztráció, adatvizualizáció stb. –, így az egyik specializációjuk az Illusztráció. Ehhez kapcsolódóan egy konferenciát is tartottak: Tedd láthatóvá! – Illusztráció és vizualizáció a tudományban, az oktatásban és a művészetben címmel, majd a konferencia anyagát könyv formájában is kiadták, mintegy tankönyvként a specializációhoz. A Díszítő-díszletfestő specializációt a Murális Műhelyt vezető Szántó István vezeti, aki a szombathelyi Bloomsday alkalmával is szervezi a városban a tűzfalak festését Joyce Ulyssesének témájában, ami ma már a város egyik látványossága.

Akik nem alkalmazott művészet területén szeretnének dolgozni, azoknak a Vizuális művészet specializáció keretében autonóm művészeti kurzusok is elérhetőek. A tanszék tervezi egy alapképzésre épülő mesterképzés, a Művészeti instruktor szaknak az indítását. Tanári szak a nappali 5 éves képzés mellett még különböző rövidciklusú formákban is működik, ezek már meglévő diplomákra épülnek. Mind az alapkép-

Igali Virág: Tekintet – fotográfia

zésre, mind a rövidciklusú képzésre magasak a jelentkezői számok. A képzés során az első két év végén nyáron különböző művésztelepeken, illetve szakmai gyakorlatokon kell résztvenni, ahol nem iskolai keretek közt, máshogy kell dolgozniuk a hallgatóknak, s ez nagyon inspiráló tud lenni a leendő alkotók számára.

A képzés során hangsúlyt helyeznek a klasszikus alapokra, de a fő fókuszt a kortárs művészeten kapja, mivel minden alkotás a kortárs művészeti kontextusban mérettetődik meg. Kortárs művészettel mind elméleti, mind gyakorlati szinten nagyon intenzíven találkoznak a diákok. A tanárszakkal egyértelműen leginkább tanárként tudnak elhelyezkedni, de a Képi ábrázolás szakkal nagyon különböző pályák születtek. Sokféle mesterképzésre lehet vele jelentkezni. Volt hallgatónk Sági Gyula, neves kortárs művész, aki a Molnár Ani Galéria művésze, s akinek most volt áprilisban kiállítása Budapesten, de vele párhuzamosan Sevillában egy ottani galéria megkeresése nyomán, s nemrég a Brüsszeli Art Fairen járt. Vannak, akik művészettörténészként tanultak tovább, a legtöbben tervezőgrafikusként, olykor animáció mesterképzésre jelentkeznek, de mehetnek a Vizuális művész mesterszakra is. Az egyik évben olyan konferenciát és workshopot rendezett a tanszék *Mi lettem, hogy nagy lettem* címmel, amelyiken volt hallgatók számoltak be a pályájukról, sikereikről, hogyan álltak fel egy-egy kudarcból, mire vitték az itt szerzett végzettségükkel és tudásukkal. Az idei diplomakiállítás szakmai megnyitóját is az egyik itt végzett, majd művészettörténész és tanári mesterképzést szerzett hallgató, Kovács László tartotta.

Ahhoz, hogy a hallgatók a munkáikat – különösen az órán kívülieket – bemutathassák, a tanszéknek galériára van szüksége, ez a Zéró Galéria. Olykor csoportos bemutatkozóknak ad helyet, olykor egy-egy oktatói projektnek, de leginkább a

tanszék által meghirdetett kiállítási pályázatra lehet jelentkezni kiállítási koncepcióval, látványtervvel. Az idei tanévben például ősszel a 2023-as OTDK-n résztvevő hallgatói munkákat mutatták be, majd Fekete Boglárka Moráldráma című kiállítását láthattuk, tavasszal Nagy Gábor György Bogáti művésztelepén készült művekből válogatott, majd Vajda Noémi művei szerepeltek a galériában, jelenleg Bicsák-Csigó Beáta és Császár-Varga Orsolya közös kiállítása látható.

De szerencsére a hallgatók más helyszínen is bemutathatják a műveiket. A tanszék jó kapcsolatot ápol a budapesti Karinthy Szalonnal, MET Galériával, s többször is kiállított már ezeken a helyeken, de idén a szintén budapesti Eötvös 10 Galériában kaptak felkérést, ez a kiállítás viselte *A jövő itt van…* címet.

De olykor oktatói szerepeléshez hívnak hallgatókat, így például februárban Hecker Péter kollégánkat kérték fel az Off Kijev Biennálén való részvételre, s ő vitte magával a Mocskos Múzsák névre hallgató performanszcsoportot, később Szabó Eszter Ágnes PIM-beli fellépését kísérték egy másik performasszal.

A tanszékvezető félévente szervez egy tanulmányutat, hol különböző, többnyire bécsi vagy budapesti kiállításokat néznek meg. Ezek szakmailag is segítik a hallgatókat, és a közös élményeket is adnak, ami a közösségformálást segíti. Feltehetően a végzett hallgatók közül ezért is jönnek vissza sokan a mesterképzésre, mert szerettek idejárni. S az év végi diplomakiállításokat is számos exhallgató látogatja. A tanszék sikere, hogy nagyon jó szakmai képzést és emberi viszonyokat tud teremteni.

Így elmondható, hogy Szombathelyen a művészeti középiskolától az egyetemi szintű művészeti képzésen át a művészeti profilú kiállítóhelyekig (Szombathelyi Képtár) és művészeti egyesületekig (Westwerk Egyesület) igen széles spektrum található, ahol a kortárs művészet meg tud jelenni.

Szabó Edina: Gombagyűrű

Salamon Júlia

Kapocs

Szabó Eszter Ágnes A csoda című kiállítása és búcsúztatója kapcsán

Kiállítási enteriőr

Szabó Eszter Ágnes 2024. április 3-án meghalt. Szabó Eszter Ágnes – a magyar internet széles nyilvánossága előtt mémesedett falvédőjéről ismert alkotó – 2024. március 4-én még nagyinterjút adott *Minden háziasszony DJ* címmel egy online életmód magazinnak.

Március idusa előtt két nappal *A sütimorzsától a posztkoloniális konyhakutatásig* címmel tartott előadást alma materében, a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, ahol intermédia-művészként végzett, majd később művészeti doktori fokozatot szerzett. Előadásában a harmincéves eat arttal kapcsolatos alkotói kutatásába adott betekintést.

Március 27-én az ELTE szombathelyi Vizuális Művészeti Tanszékén oktatott négy hallgatójával közösen *Az események lelke* címmel performált a Petőfi Irodalmi Múzeum időszaki kiállításán.

Április 6-án (szombaton) férje, a szintén képzőművész Ilauszky Tamás kiállítását nyitotta volna meg a Libellában, előtte egy nappal pedig kollégájával, Bordács Andrea esztétával véglegesítették volna a szombathelyi Irokéz Galériában április végén nyíló egyéni kiállításának apróbb részleteit és a végleges műtárgylistát.

A kiállítás címe – ***A csoda*** – már ekkor megvolt. Végül az alcím megváltozott: az időszaki kiállításból

Szabó Eszter Ágnes: Nem adlak másnak 2. – 2023

búcsúztató lett, a hétköznapi életet és a művészetet bizarrul, mégis magától értetődően összekapcsoló közösségi esemény. Eszternek, azt hiszem, tetszett volna.

A következőkben a rendezés vagy a munkák mélyebb elemzése helyett arra az egyetlen dologra koncentrálok a kiállítás kapcsán: a karnyújtásra lévő hétköznapinak és a művészeten keresztüli elemelésnek,„keretezésnek" dinamikus kettősére. A kiállítás anyagában – nem meglepő módon – egymás mellett sorakoznak a művésznő eltérő számban és személyben megvalósuló kollaborációi, közösségi kezdeményezései. Ezt lajstromszerűen számba véve szerepelnek a tárlaton az olyan korai, ezredfordulós falvédői, amelyeken magának a cserének az aktusa, a művészetcsinálás és a főzés relációja már előkerül (ld.:*Traffic Jam, Hecker Péter, Saját készítésű dzsem cseréje műtárgyra műgyűjtemény létrehozása céljából és az élelmiszer értékének felbecsülhetetlenségének okán*, 2001).

De szerepelnek a kiállítás központi tengelyébe helyezve nagy léptékű közösségi hímzései is (ld.:a holland-magyar 2023-as *Békehímzés* vagy a Ludwig Múzeum *Slow Life* csoportos kiállításán végső formáját elnyerő *12 nm – Jöjjünk le a falvédőről,* 2018-2022).

Az elmúlt évtizedben két hazai, a nála eggyel fiatalabb generációhoz tartozó alkotóval, Kocsi Olgával (művésznevén Holy Olga) és Fajgerné Dudás Andreával is rendszeresen dolgozott együtt.

A Kocsi Olgával közös pszeudo szentjük *Irma5seconds*, a *leesett falatok védőszentje* ***A csoda*** - kiállításban is autentikusan jelenik meg. Itt háttérként elmondható, hogy a Capa Központ *Let's Eat*zine-műhelye keretében dolgozták ki *Irma5seconds* alakját. (A kegytárgyakon keresztül manifesztálódó szent modellje egyébként Szabó Eszter Ágnes azonos nevű, szintén művészeti pályán mozgó lánya). Ennek is – mint Eszter más projektjeinek – megannyi leágazása van.

Az általam ismert egyik ilyen: a pesti Nagykörúton évtizedek óta gazdátlanul álló kapuszíni kirakatok egyikének-másikának a leesett falatok védőszentjének dedikált,

mosogatószivacs-füzérrel ékesített fülke-jellegű berendezése.

Amúgy ennek a műnek talán kevésbé tárgyalt aspektusa – amely megítélésem szerint Szabó Eszter Ágnes alkotómunkájának egyik motorja volt – a szülő és gyerek kapcsolat állandó, reflektív vizsgálata. (Hiszen a három vagy háztartásonként öt másodperces szabály is egy ilyen relációban működő hitrendszer azzal kapcsolatban, hogy még meddig számít higiénikusnak a falat.)

A csoda megnyitó-búcsúztató eseményén a pszeudo szentek területén kétségkívül jártas Kocsi Olga egy barokkosan sugaras, ám családi evőeszközkészlettel díszített szentségtartó formájú tárggyal (*Monstrancia*, 2022) küldött audioperformaszon keresztül egy rövid jelet az űrbe. (Valahogy úgy, mint ahogy Eszter 2020-as *Idődilatáció* című kozmikus falvédőjén olvasható felirat is hirdeti: *Hiába halad / Pillanat a jövőben / Elérhetetlen*).

Szabó Eszter Ágnes: Traffic Jam, Nagy Schrim Renáta, Saját készítésű dzsem cseréje műtárgyra műgyűjtemény létrehozása céljából és az élelmiszer értékének felbecsülhetetlenségének okán

A másik, több témafronton is rendszeres alkotótárs, a fentebb említett Fajgerné. Vele Szabó Eszter Ágnes bő tíz éve indította a *Common Jam* (CJ) című közösségi projektet, amelynek édes íztartományaival mind a megnyitón (lekvárral töltött bonbonként), mind a kiállítás finissage-on (üvegben konzervált formában) találkozhatott a látogató.

A CJ alapvetően a közterületen álló almafák szüretelésére hívó mozgalom, amelynek kiállítótéri vetületei az eltett dzsemek és műtárgyak közötti kulturális és gazdasági tőke-transzformáció, vagy a szüretekhez kapcsolódó, dokumentációként is szolgáló alkotások életre hívása.

Ezt láthatjuk Fajgerné egyes festményein vagy például Szabó Eszter Ágnes *Szentbékkálla község közterületi gyümölcstérképe* című hímzett falvédőjén. (Budapest online közösségi gyümölcstérképe tavaly óta elérhető a commonjammap.comurl-en.)

A másik kapcsolódási pont Eszter két korai művéhez, a *DJ-szimulátor abrosz*hoz (2000) és az *Anyatej-turmix*hoz nyúlik vissza. Ahogy a kiállítás kurátora, Bordács Andrea több ízben utalt rá, az anyatej felnőtt közönségnek való felkínálása szociokulturális határátlépés is egyben. A kiállításon ezt a közös performatív mozzanatot rögzíti Fajgerné *Hozzátáplálás* című festménye (2017), amelyen a képtér alsó harmadában magát a *DJ-szimulátor abrosz*t is felfedezhetjük.

A hétköznapi dolgok – sokszor művészeti kutatás keretében, hosszú távon vizsgált – területei közül Szabó Eszter Ágnes életművében kiemelkedik a főzés, az ételek mögötti gazdasági, történeti, politikai viszonyok feltérképezése. Ilyen az OFF-Biennále 2021-es kiadásán debütáló videóműve, a *Manióka show*, amely két televíziós formátumon keresztül (időjárásjelentés és főzőshow) beszél a klímaváltozás következtében elsivatagosodó Alföldről, és ennek nyomán a magyar konyha krumplis ételeket érintő kríziséről (és lőn, így születik meg a hamis- krumplis, maniókás tészta). [vö.: Az OFF-Biennále

Budapest 2014 óta a legnagyobb független kortárs művészeti esemény Magyarországon.]

A posztgyarmati érdeklődés itt is (illetve a rotterdami pop-up kalózkonyhában) vagy akár a lisszaboni ihletettségű, kék-fehér csempékből kiinduló A *felfedezések és a felejtések kora* című kiállításán (2019) is tetten érhető volt. (Ez utóbbi a búcsúkiállításon egy interjú-trailerként szerepel.)

Szintén az étkezéshez köthető médium a jellegzetes konyhai falvédő mellett a tányér, amelyet röviden – Szabó Eszter Ágnes terminusával élve – *politikai porcelánok*ként írhatunk le (pl. *Kilakoltatás*, Ételosztás – Budapest Bike Maffia, *Iványi Gábor gyerekek között – A bezárásra ítélt iskolák emlékére*, *Free SZFE*, stb).

Ezek és a 2023-as friss hímzett munkái pár hónapja szerepeltek a Kahán Art Space *Budapest Blue* kiállításán is. A humor mellett komoly társadalmi téttel „beszélnek" ezek a munkák aktuális viszonyainkról. Ennek egyik legeklatánsabb példája *Az istenek cselekedetei – Arakhné* vászna (2023-2024). Ez a mű a festészettörténetben oly sokszor feldolgozott versenyt (pl. Velázquez 1657-es *Szövőnők* című műve),

Szabó Eszter Ágnes: Szabó Eszter Ágnes találkozása David Bowie-val – 2024

Athéné és Arakhné vetélkedését tárja elénk 21.századi kontextusba helyezve azt. Zeusz állatalakban elkövetett abúzáló cselekedeteit (Léda, Európé, Danaé) veszi számba, amelyeknek jelenkori áthallása a MeToo-mozgalom után pár évvel szertefoszlatja a mitologikus köntös adta pátoszt.

Zárásként már csak két alkotást említek:

A *Superman otthonká*t (2016), intézményi szinten, amely a maga sötétkék egyszerűségével és a ready-made humorosan frappáns popkulturális átkeretezésével fogadta a kiállításba belépő nézőt (az előtérben szóló zenés etűd, a Tóth Károllyal közösen jegyzett *Gyökérdal* foszlányain túl).

A másik mű egy – az időben hozzánk legközelebb eső – közösségi hímzés, amely a megnyitón még igen, de a záró eseményen már nem volt látható a galériatérben.

Bár Szabó Eszter Ágnes ujjai ezt sosem érintették, mégis szervesen gazdagítja életművét. A közösségi hímzés a művésznő legismertebb művének – *Szabó Eszter Ágnes találkozása David Bowie-val* – parafrázisa, amely április 4. és a megnyitó közti időszakban készült. A hommage-gesztus mögött művészbarátok (Mindák Gergely, Szilágyi Csilla, Vámos Ágnes, Gubán Vera) álltak; a közösségi hímzésnek intézményi szinten a Vízivárosi Galéria adott otthont április 19-én. A hímzett falvédő végül *A csoda* kiállításról lekerült, hogy a művészet és élet tere közötti végérvényes kapoccsá váljon, május 7-én a tapolcai temetőben.

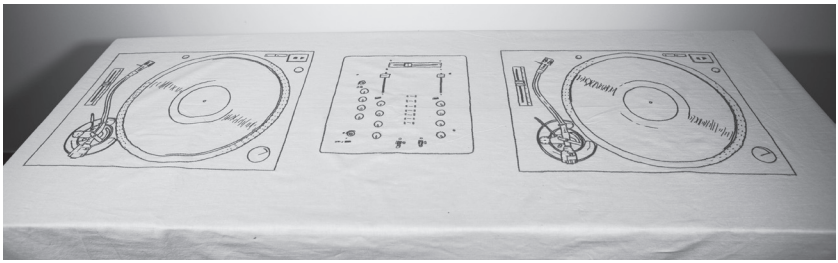

Szabó Eszter Ágnes: DJ szimulátor abrosz – 2000

Kocsi Olga – Szabó Eszter Ágnes: Visitatio – 2022

Bordács Andrea

Hajnali álom

Nyilas Márta kiállítása a Weöres Sándor Színházban

Nyilas Márta: Kiállítási enteriőr

Nyilas Márta szombathelyi kiállításának címe *Hajnali álom*. A hajnali álom egyrészt egy költői cím, másrészt az álomnak az a fázisa, melybe beleébredünk, sőt ébredéskor még homályos vagy épp éles emlékeink vannak róla. Egy öntudatlan, belső élmény. A címről rögtön Kosztolányi Dezső *Hajnali részegség* című verse jutott az eszembe, noha az meg a hajnali külső világra való rácsodálkozásról szól. Az alváskutatók az alvást különböző fázisokra osztják az alvás mélysége alapján. Az álomalvás, azaz a

REM-alvás az alvás utolsó fázisai közé tartozik, mely már készül a következő napra.

Nyilas Márta képeit végignézve azt tapasztaljuk, hogy a hasonló festésmód mellett – ami egységessé teszi a kiállítást – a tematikus különbségek mégis jól látszanak. A képek harsányan színesek, narratívak, azaz történetet mesélnek, mégis gyakran az absztrakcióhoz közelítenek. Nyilas Márta le sem tagadhatja alkotói gyökereit, bár mégis próbál elkülönülni tőlük.

Az alkotó a kolozsvári művészeti egyetemi diploma megszerzése után beiratkozott a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának festő szakára, amely képzést rövidesen követett az ugyanitt elvégzett doktori képzés. Mindkét tanulmányi időszak Keserü Ilona témavezetésével zajlott. Ezt azért is fontos elmondani, mert a „pécsi iskola" erőteljesen színes és absztrakt. Nem véletlenül Színerő a pécsi kiállítássorozat címe, amelyből tavaly volt a tizedik. Erről a szombathelyiek is meggyőződhettek, mivel a Szombathelyi Képtárban épp 2014 január végén nyílt egy kiállítás Keserü Ilona és tanítványai munkáiból. Az erős festőiséget és vonzódást a színek iránt innen érthetjük Nyilas Márta munkáiban, ám az absztrakciótól való elszakadás már saját utat jelez.

Nyilas Márta: Tartalak 4! – 2022
olaj/vászon, 43 × 38 cm

Az elszakadás azt jelenti, hogy a képein figurák, történetek jelennek meg, pontosabban emberi viszonyok. Ezt azért is érdemes hangsúlyozni,mert ezeknek a viszonyoknak a megragadása az, ami összeköti egyes sorozatait.

Nyilas Márta: Minden nap – 2000 / olaj, vászon 110 × 140 cm

Ha még egy kicsit tovább nézzük azt a művészeti miliőt, amivel Márta munkásságát rokoníthatjuk, akkor erős a kapcsolódás a 80-as évekbeli „újvad festészettel", ahol ismét szerepe van a szenvedélynek, a gesztusoknak. Most azonban nem az absztrakt expresszionizmus drippinggel, azaz csurgatásos festészetével találkozunk.

Számomra leginkább az osztrák Maria Lassnig neoexpresszív művészete az, ami párhuzamként megjelenik szín, energia, lendület szempontjából. Persze azért radikális különbségek vannak kettejük festészete között. Lassnig munkásságában dominál az önreprezentáció, a festészeti technikája sokkal töredékesebb. Tudatosan csak azokat a testrészeit ábrázolta, amelyeket munka közben ténylegesen érzett. Így sok önarcképe olyan alakokat ábrázol, amelyekből hiányoznak testrészek, vagy természetellenes színeket használ.

(Nem véletlenül alkalmazza a testtudat kifejezést művei leírására.) Ez a színes, vad festői attitűd azonban nemcsak a 80-as évek jellemzője volt. Ez a tendencia számos kortárs alkotónál is megfigyelhető, de leginkább talán az argentin Maria Jose Persano és a spanyol Alfonso Cuñado dolgozik hasonló színvilággal/ festésmóddal a figurativitás és absztrakció határán egyensúlyozva.

De melyek is azok a radikális különbségek, amelyekről az előbb szó volt Nyilas Márta és Maria Lassnig kapcsán?

Míg Lassnig elsősorban magát festi, Nyilas Márta esetében egyáltalán nem önarcképeket látunk (bár A művész című festménye akár ő maga is lehetne, de semmi konkrétan beazonosítható nincs rajta), hanem többnyire két embernek a viszonyát, akár egész testtel, akár csak egy kézmozdulattal jelezve.

Ráadásul Márta rendszeresen sorozatokban gondolkodik. Jellemzők rá a visszatérő témák/ motívumok, azaz egy repetitív attitűd figyelhető meg nála.

A kiállításon látható művek az Érintés, a *Kezek*, a *Tartalak*, a *Piéta* és az Álom témák köré csoportosulnak. A színorgiában ott a líraiság, ugyanis a színvilágot a téma és a témához kötődő érzelmi töltés befolyásolja. Ezért aztán a formák absztrakció felé történő stilizálása figyelhető meg. Egyszerre van benne gesztus és finomság; mire vásznat ér az erőteljes lendület, mintha szinte egy vizuális suttogássá válna. Mert a képeken megjelenő kapcsolatokkal, legyen az anya-fia (Piéta-sorozat) vagy párkapcsolati viszony, finoman kell bánni. Ezek így is gyakran megszakadnak, azért a töredezettség.

Nyilas Márta: Álom a narancsszínű virágról – 2023
olaj, vászon 58 × 58 cm

Nyilas Márta: Hajósi piéta – 2019
olaj, vászon 80× 60 cm

A Piéta a fiát elvesztő anya gyásza. A gyermek elvesztése - akkor is, ha az már felnőtt - a legnagyobb fájdalom.

A témát a korábbi korokban rengetegen feldolgozták. Érdekes, hogy a sok ábrázolásból Michelangelo korai, 1499-es Piétája vált ikonográfiai etalonná.

Ám Nyilas Márta festményein más, reálisabb kompozícióval találkozhatunk. Michelangelo szobrán az örök - tizenéves Mária finom arca elfedi az alsótest irreális erőteljességét, hiszen egy felnőtt férfit válltól térdig átfogni a valóságban is igen nehéz volna. Nyilas *Decemberi Piétáján* egy földön ülő anyát látunk, aki épp csak a halott fia felsőtestét fogja – ahogy különben fizikailag lehetséges.

Az ő Piétái hétköznapibbak, vagy ha már Michelangelót emlegetjük, akkor inkább a késői Rondanini Piétára (1552-64) emlékeztetőek: a függőlegesen tartott, összecsukló halott fiú jelenik meg a Hajósi és a Pécsi Piétán. Ráadásul megszoktuk, hogy a drámai művek többnyire sötétek, borúsak, ám itt szokatlanul színpompás Piétákkal találkozhatunk. Azt tapasztalhatjuk, hogy a fájdalomnak színe van.

A *Tartalak*- illetve az Érintés-sorozatokban főleg a közeli arcok, a párkapcsolati viszonyok dominálnak,bár a fejek éppoly elcsuklóak, félig alvók, eszméletlenek, mint a *Piéta*- vagy az *Álom*-képek esetében. A tökéletes bizalom, a teljes odaadás jelenetei, mindenesetre nagyon intim pillanatok.

A *Kék kezek* és a *Gyévuska*-képeken a kezeken van a hangsúly, és kicsit

a festésmód is más. Ezek a kiállítás legkésőbbi művei.

Külön kiemelném az *Álom*-képeket: *Az éjszaka*, az *Álom a narancssszínű virágról* és a címadó *Hajnali álom* mintha a romantika fő toposzait jelenítenék meg, csak itt nem a hölderlini kék virágot keresik, hanem egy narancssszínűről álmodnak. Ezeken a műveken ember és ló látható - mintha távoli vidéken járnának, épp pihennének - kissé elmosódva, ahogy az álom kezd elveszni, kicsúszni az emlékezetükből. Ezeken a képeken nagyon erős az elvágyódás- hangulat.

Az elvágyódás, a veszteség és az intimitás lengi be Nyilas Márta képeit, ugyanakkor az erős színekkel egyszerre kiemeli és elfedi a mindenen áttörő líraiságot.

Nyilas Márta képei, nemcsak a konkrét *Gyévuska* cím miatt kapcsolódnak a Weöres Sándor Színház új előadásához, hanem azzal is, hogy olyan témákat pendítenek meg, amelyek ismerősek, de Nyilas Márta mégis egy másfajta attitűddel nyúl hozzájuk.

Nyilas Márta: Kék kezek – 2024
olaj, vászon 110 × 140 cm

Nyilas Márta: Pécsi Piéta – 2020
olaj, vászon 75 × 105 cm

Salamon Júlia

Derkovits-éhség mint kulturális tartalék

A következő esszé a Szombathelyi Képtár *Derkovits 130 – Kényszerű különállás* című reprezentatív évfordulós kiállítás kapcsán rögzített széljegyzet az utcai háttérbeszélgetésektől a kiállítótéri benyomásokon, látogatói visszajelzéseken át a szakmai spekulációkig, hogy a tárlathoz, pontosabban az ott felrajzolt Derkovits-képhez további megközelítéseket adjon.

A 2024 februárja és májusa között látogatható időszaki válogatás vitán felül álló értéke, hogy – mivel Derkovitsot szép számban lehetett élőben nézni – jól kiaknázta a múzeumi reprezentáció adta autenticitás-élményt.

A Derkovitsot élőben tanulmányozni vágyók számára alapvetően az intézmény gyűjteményi kiállítása áll rendelkezésre, különösen három idevágó művel. Ezek az ikonikus darabok (Éhezők télen, *Halas csendélet I.*, Önarckép) költöztek most át az állandóból az időszaki kiállítás terébe.

A megnyitó és a kísérő tárlatvezetések által a helyi közönség körében generált érdeklődést nézve kétségkívül elmondható, hogy nagy a Derkovits-éhség. Ennek történetei okai a '89 előtti helyi közművelődés és közoktatás szerepvállalásában keresendők. Szombathelyen Derkovits mint a rajzszakkörök etalonja jelent meg a ma már ötven feletti generáció számára, de említhetjük a Derkovits-témájú brigádvetélkedőket, a róla elnevezett városrészt és oktatási intézményt, illetve magát a Képtár-alapítás közösségi eredetmítoszát is.

Az aczéli kultúrpolitika és a Gonda György- féle lobbi (tavaly óta G.Gy. nevét viseli az állandó kiállítás téregyüttese) nyomán

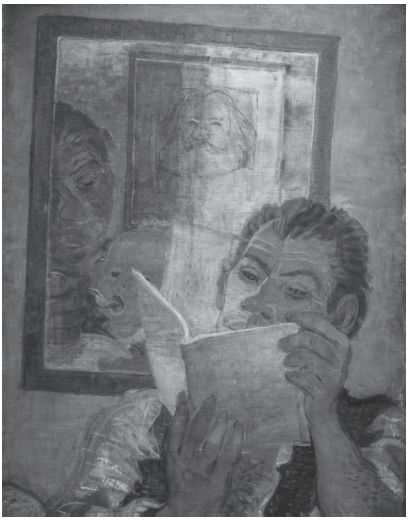

Derkovits Gyula: Nemzedékek (Három nemzedék) – 1932

épülő utolsó Kádár-kori múzeum, a Szombathelyi Képtár – részben a közösségi finanszírozás, részben az emblematikus téglajegyek Varga Imre Derkovits-szobrával – mindezt a lokális Derkovits-kultuszt erősítették. Igaz, hogy a kurzusnak megfelelő ideológiai keretezésben, vagyis a Derkovits-értelmezést fegyelmezett, moralizáló mederben tartva.

A *Derkovits 130 – Kényszerű különállás* című évfordulós kiállítás több ponton leszögezi, hogy már a '89 utáni narratívában kíván a Derkovits-témához hozzátenni. Tehát már nem „proletárfestőként" beszél Derkovitsról, ahogy azt a

Derkovits Gyula: Dózsa fametszetsorozat V „Dózsa a várfokon" – 1928.

1994-es (Szombathelyi Képtár, rendezés: Salamon Nándor és Gálig Zoltán) vagy a 2014-es (Magyar Nemzeti Galéria, rendezés: Bakos Katalin és Zwickl András) jubileumi kiállítások is tették.

A következőkben nézzük meg, hogy ez a Derkovits-képek iránti éhség most mégis hogyan került csillapításra!

Tizenegy – tartalom és műfaj szerint – tematikus blokkba rendezve láthattuk a döntően a Képtár gyűjteményéből, illetve részben más hazai közgyűjteményektől (MGN, Janus Pannonius Múzeum) kölcsönzött táblaképeket és grafikákat.

Ez a közel hetven tételes anyag egytől-egyig Derkovits-mű, leszámítva a művész halála utáni kanonizációt és intézményi reprezentációt illetve a privát családi dokumentumokat bemutató rövid történeti egységet.

Az előképeket, kortársakat, követőket (Kassák, Kernstok, Rippl-Rónai, Kmetty, Dési-Huber, stb.) csak a kísérő szövegek idézik meg. (Persze a szomszédos – a 20. századi törzsanyagot kronologikusan elbeszélő – állandó kiállításban ehhez kaphatunk adalékokat. Ez azonban már „önjáró" látógatói interpretációs munkára van bízva a direkt kapcsolatkeresés, a muzeológiai mediáció helyett.)

A tárlat alcímében és kiállítás-arculatban is a különállás hangsúlyozása némiképp hiányérzetet hagyhat maga után a látogatóban, hiszen az életút főbb pontjait követve mind a bécsi emigráció, mind a Budapesten töltött periódusok progresszív alkotói csoportokhoz és mozgalmi körökhöz fűzték a művészt.

Amúgy a válogatott művek (kurátor: Cebula Anna) közül többön tetten érhető a húszas-harmincak évek anyagi valóságát, ideológiai mozgásait, illetve az aktuálpolitikai történéseken keresztül a társadalom antagonisztikus viszo–

nyait megmutatni kívánó alkotói attitűd. Gondolok itt például az idealizálás-mentes pesti piaci és zuglói életképekre, az élelmezési és lakhatási szegénység visszatérő témáira (*Téli viharban*, *Vasút mentén és* a már fentebb említett Éhezők télen),vagy a Somogyi Béla szociáldemokrata újságíró meggyilkolását Krisztus- skurcban feldolgozó munkára.

A szociális érzékenység mint fogalom megjelenik ugyan a kiállítás tematikus rendszerében – sőt az előbb említett három kora-harmincas évekbeli munka központi pozíciója és a tárlat többi részében domináló kék háttértől eltérő, szürke display-jel való kiemelése jó stratégiának bizonyul – , ugyanakkor érezhető, hogy a rendezés egy neutrális, apolitikus hang megütésére szorítkozik. Mintha a „proletárfestő"- keretezést elkerülendő, átesnének a ló másik oldalára: a munkásábrázolások itt mitologikusan poétikus héroszokká (az tizenegy blokk egyikének ez a címe) szelídülnek. Ahogy maga a kiállításon olvasható kommentár is jelzi (a szövegeket Szántó István képzőművész jegyzi), egyrészt a redukált, absztrahált, néha már sorminta-szerű munkásfigurák stilisztikailag, illetve ideológiailag is szépen beleilleszkednek a két világháború közötti testábrázolásokba. (Tehát nem individuális megközelítésben látjuk az alakokat, hanem egy-egy társadalmi csoport illetve osztálytapasztalat elvontabb megfogalmazása a cél. Derkovits a kubizáló és expresszionista képszervezés tanulságait is beépítette az alkotó munkába).

Ez a neutrális bemutatásmód több pontokon is tetten érhető a kiállításban. Például a Derkovits monográfusai által és a későbbi fogadtatás során is az életmű egyik legjelentősebb állomásának tartott Dózsa-sorozat a kiállítás egy szerényebb, eldugottabb szegletében látható; a fametszetsorozat tizen-

Derkovits Gyula: Nagy fa alatt II. – 1920

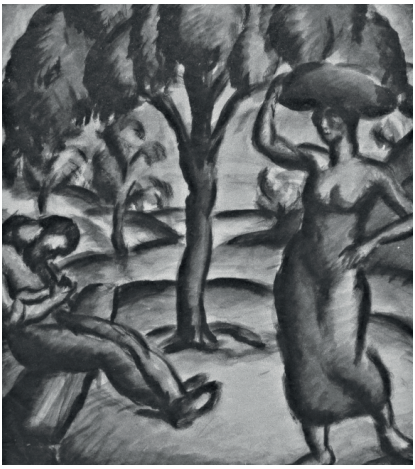

egy lapja közül csak két nyomatot tártak a látogatók elé. Emellett összességében is elmondható, hogy a kiállítás kommentár-szövegei a történeti kontextus felvázolása vagy a jelenkori reflexiók megfogalmazása helyett festészetszakmai, műfaji és biográfiai tájékoztatásra koncentrálnak.

Ez egyfelől erény, ha arra gondolunk, hogy egy szerkesztésében és közlésmódjában szándékosan alacsony „belépési küszöböt" felkínáló tárlatról beszélhetünk, amely a Derkovitscsal kapcsolatos ismeretterjesztés misszióját viszi tovább, akár az életművel korábban életkora okán sem érintkező fiatalabb generációkkal is megismertetve azt. Másrészt viszont, ahogy maga a Derkovits-recepció (a '48-as posztumusz Kossuth-díjtól a '73-as szombathelyi Derkovits-emlékház kiállításáig) bemutatása csak a nyolcvanas évekig jut el, úgy marad el a jelenkori, friss nézőpontok érvényesítése is az életmű darabjai kapcsán.

Izgalmas szegmens lehetett volna például Derkovits és felesége, Dombai Viktória emancipatorikus kapcsolatának, a korabeli modern nő-képnek (rövid frizurától, az erotizálás helyett hierarchiamentes intimitásig bezárólag) feminista nézőpontú elemzése.(Egy házassági anyakönyvi kivonaton olvasható, ahogy Dombai Viktória *festőnövendék*ként megfogalmazza saját szakmai identitását.)

Egy apró kitérővel megemlíthető lehetett volna a Szombathelyi Képtár gyűjteményében őrzött, erotikus tollrajz-fantáziaciklus (amely a 1994-es jubileumi válogatásban szerepelt), amely most szemérmesen kimaradt – ezzel is a semlegesebb, szélesebb közönségnek szóló elbeszélésmódot erősítve jelen kiállításban.

Még néhány gondolat a különálláshoz.

Ahhoz, hogy Derkovits jelentőségét saját történeti korának kontextusában érzékeltessük – akár abból kiindulva, hogy az állandó kiállításnak a két világháború közötti egységével összevessük –, behoznék egy másik, a jelen tárlaton túlmutató szempontot is.

Szombathely határmenti pozíciójából fakadóan ma is sokszor emlegetjük a regionális kapcsolatkeresést a kulturális területen épp úgy, mint a gazdaság- vagy infrastruktúra- fejlesztésben. Derkovits vonatkozásban a húszas-harmincas évek modern bécsi alkotóinak a teljesítményei releváns párhuzamokat kínálnak, már csak azért is, mert Derkovits kifejezetten kapc-

Derkovits Gyula: Mi ketten (Én és a feleségem) – 1927

solódott hozzájuk. Akár közös, csoportos kiállításokon keresztül (pl. a Hagenbund csoporttal, 1924), vagy akár mert ő magát is egy ilyen nemzetközi művészeti színtérre pozícionálta. (1925-ben önálló kiállítása volt Bécsben, amelyet több tengerentúli csoportos szereplés is követett). Tehát a témavilágukban vagy világnézeti elköteleződésükben hasonló alkotók (mint például Otto Rudolf Schatz fametszetei, az egy generációval idősebb Albin Egger-Lienz festményei, vagy a Hagenbundot a húszas évek közepén vezető Fritz Schwarz-Waldegg expresszív portréi és kubizáló tájai) párhuzamba állítása (ld. Belvedere 2018-as *Beyond Klimt – New Horizons in Central Europe* című kiállítását) a zárvány-jelleg helyett inkább_egy nyitott keretezésbe rakná Derkovitsot, amelyre méltán lehetnének büszkék a szombathelyiek (is).

A lokális vonatkozásokra koncentrálva: míg Derkovits korai – még 19. századi festészeti felfogásban, polgári megrendelésre – Szombathelyen készített zsengéi (önként jelentkezés a frontra, majd a Bécsbe, Pestre való költözés) után soha nem tér vissza gyerekkora helyszínére, addig a *Derkovits 130*-ra „ráharapó" helyi kultúrafogyasztó

Derkovits Gyula: Mi ketten (Én és a feleségem) – 1927

közönségben igenis_érzékelhetően megmozdult valami. Izgalmas volt nyomon követni, hogy a megnyitótól a tárlatvezetésekig mennyire széles körű volt az érdeklődés (száz fő pluszos eseményektől a csendesebb látogatási idősávokig is mindig lehetett nézőkkel találkozni a térben), amely a Savaria MHV Múzeumnak és tagintézményének, a Szombathelyi Képtárnak tagadhatatlan érdeme. Ez a továbbiakban is kiaknázandó kulturális, intellektuális tartaléka lehet a városnak, amelynek mégis csak „legsűrűbb" városrésze viseli a festő nevét.

Zárásul a reprezentatív kiállításon túl érdemes lehet pár szót ejteni más évfordulós kísérő eseményekről. A *Derkovits 130* finisével parallel nyílt pop-up tárlat, a *Vacsorázzunk Derkovits Gyulával!* (szervezés: Baki Orsolya), amely – valóban csak egy fallal kijjebb – a Képtár emeleti galériarészén mutatott be közel negyven, nyílt felhívásra készített *Halas vacsora* átiratot. Ez a tárlat a művészetcsinálásban eltérő tapasztalattal és érdekeltséggel bíró alkotókat sorakoztatott fel a kisiskolásoktól a helyi művészeti középfokú és felsőoktatásban résztvevőkön át a gyakorló designerig vagy konceptmailartos alkotóig.

Itt talán azok a „legerősebb" darabok, amelyek a parafrazálás során nem csak a kompozíciójukban vagy anyaghasználatuk (*Halas csendélet* MNG-ben őrzött darabjának kollázsolt felületei) révén utalnak vissza a kiinduló csendéletre, hanem napjaink fogyasztási kultúrájának (olcsóság, fastfood, étel és egészség) relációjában is, vagyis az étkezés társadalmi dimenziójában is spekuláltak.

Egy másik, abszolút múzeumi kereteken kívül eső, ám mégis vizuális eszköztárral is dolgozó projekt volt a Derkovits-lakótelepen szervezett megemlékezés épületvetítéssel, kis koncerttel, szaladgáló gyerekekkel. A szintén a festőről

elnevezett általános iskola előtti téren megvalósuló kora esti közösségi programon Derkovits-műveket mappingeltek sorminta-szerűen az iskola homlokzatára, egy-két mozgó effekttel dinamikát víve a slideshowba. (Nem meglepő módon a kontrasztosabb, grafikai jellegű munkák működtek jól ebben az adaptációs helyzetben). A szűk egy órás esemény izgalmas felvetése volt, hogy a vetítést kiegészítő hangszeres trió koncertje előtt egy rövid kommentárt hallhattak a téren összegyűltek Szántó István festőtől Derkovits művészetével kapcsolatban. (Ezzel a szakmai előszóval kapcsolatban talán annyi kritikával élhetünk, hogy kevéssé volt a helyzetre és a közönségre igazítva.) Összességében azonban elmondható, hogy az utcára kivitt Derkovits, a követlen közösségi együttlét megfelelő formátum volt és lehet a jövőben a művésszel kapcsolatos elmélkedéseknek.

Derkovits Gyula: Halas csendélet II. – 1929

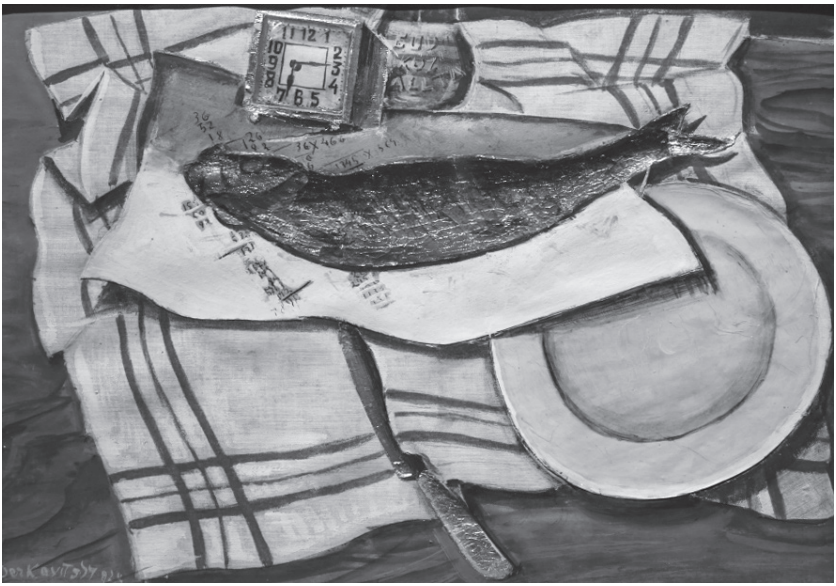

Még mindig túl sok minden érdekel egyszerre
Interjú a Pannon Tükör-díjas Pánczél Petrával

Pánczél Petra

Zalaegerszegen született 1977-ben, a helyi Kölcsey gimnáziumban érettségizett, felsőfokú tanulmányait a pécsi egyetem művelődésszervező és a társadalmi kommunikáció szakon végezte. A ZalaEgerszeg hetilap, a ZalaMédia online munkatársa-szerkesztője, saját blogot is vezet több, mint 10 éve KulTour-Vidék néven. Különféle helyi kiadványok szerkesztője, közreműködője szövegeivel, fotóival. A művészeti, kulturális érdeklődése mellett a társadalomtudományok iránt is fogékony, és kapcsolatot tart a helyi tudományos és művészeti élet szereplőivel, közgyűjtemények munkatársaival, alapítója a zalaegerszegi ZAZEE Kulturális Egyesületnek, éveken át szervezője volt a Color Arts összművészeti fesztiválnak. Tagja a Pannon Írók Társaságának, lapunknak pedig állandó tudósítja, szerzője. Elsősorban képzőművészeti események, kiállítások recenzióival van jelen a lapszámokban, de újságíróként is szorosan kötődik a Pannon Tükörhöz, programjainkról írt képes beszámolóival. Személyében a művészeti értékekre figyelő, arról a másokat is tudósító művészeti írót, a pannon kultúra reprezentánsát ismertük el a Pannon Tükör-díjjal. *Nagygéci Kovács József interjúja.*

A decemberi díjátadón, amikor az indulásról kérdeztünk, a szüleidet említetted és a rendszerváltás idejét. Otthonról hoztad az érdeklődést, de mi volt az első inspirációd, hogy újságíróként és szerkesztőként dolgozz?

Valóban ebben a közegben nőttem fel, így már egészen kicsi korom óta folyamatosan újságírók, rádiósok, fotósok között voltam. Állandóan szólt a tévé és a rádió, jellemzően nem a szórakoztató, hanem inkább a közéleti, politikai és kulturális műsorok. Mindez a '80-as évek közepétől még intenzívebbé vált. Ahogy nagyobb lettem, szüleim folyamatosan vittek is különféle rendezvényekre, és ha vendégek voltak nálunk, akkor sem zavartak ki a szobából azzal, hogy ez nem gyereknek való. A rendszerváltozás szellemisége és szabadsága volt számomra fontos inspiráció, és bár sokak szerint ez lejárt lemez, nekem még ma is fontos az akkori szellemi pezsgés, gondolati sokszínűség és vitakultúra. Igen, akkor még volt ennek kultúrája. Később is érdekelt a politika, olyannyira, hogy egy ideig gondolkodtam politológusi, vagy politikai tanácsadói pályán is. A húszas éveimben néhány évig dolgoztam is országgyűlési képviselő mellett. Lehet, hogy viccesen hangzik, de eközben jöttem rá arra, hogy mégis inkább újságíró vagyok, mint politikus (vagy ha úgy tetszik „homo aestheticus" és nem „homo politicus"). Túlságosan szeretek szemlélődni, kérdezni, dolgokat több nézőpontból körbejárni ahhoz, hogy hosszú távon elfogadjam a célirányos kinyilatkoztatásokat és a hierarchizált rendszereket, pártstruktúrát. Ráadásul a kritikai gondolkodás és az egészséges irónia sem áll távol tőlem, így amikor 26-27 éves koromban úgy alakult, hogy választanom kell, akkor inkább a családi vállalkozáshoz csatlakoztam, és újságíró lettem. Persze már előtte is voltam itt gyakorlaton, és menet közben is írtam néhány kulturális témájú cikket, úgyhogy nem a nulláról kezdtem. De az inspirációt valójában az adta, hogy egy időre eltávolodtam az újságírói közegből. Úgy látszik kellett ez a távolság ahhoz, hogy letisztuljon a fejemben a kép.

Amikor már kiderült, hogy ez a pálya lesz életed pályája, melyik élmény vagy esemény volt a legmeghatározóbb, amiből később is táplálkozni tudtál és tudsz?

- A 2000-es évek közepén Fischer György helyi szobrászművész körül egy fiatal alkotókból álló, nagyon jó kis művész csoport bontakozott ki. Tele

voltak friss ötletekkel, vagány kiállításokat rendeztek olyan helyszíneken, amikre Zalaegerszegen addig nem nagyon volt példa. Mivel nagyjából egy korosztály voltunk/vagyunk, és néhányukat ismertem korábbról is (iskola, bulik, stb.) így rendszeresen meghívtak ezekre az eseményekre. Aztán amikor a barátaimmal megalapítottuk a ZAZEE Kulturális Egyesületet, ebbe az irányba is szövődött egy kulturális szál. Nagyon gondolatébresztő találkozások voltak ezek. Ma is úgy érzem, hogy rengeteget tanultam a művészektől, és ez a lendület talán még mindig hat rám, annak ellenére, hogy a csapat azóta kicsit szétszéledt. Költözés, gyerekek, munka… Sajnos már nem mindenki alkot, vagy nem olyan intenzitással, mint régen. Szívesen gondolok vissza ezekre az időkre, mert általuk az újságírói munkámba is tudtam színt és kreativitást vinni. De abban is segítettek, hogy kritikusabban szemléljem mondjuk a hivatalos kultúrközeget, vagy a művészet finanszírozást.

Mi vonzott a művészeti, kulturális újságírás felé? Egyértelmű volt a kezdetektől, hogy a képzőművészet ennyire fontos számodra, esetleg már kisgyerekként is képtár- és múzeumjáró voltál?

Az már gyerekkoromban nyilvánvaló volt, hogy humán beállítottságú vagyok. Szüleim szintén, úgyhogy elég fura lett volna, ha hirtelen kiderül, hogy mondjuk a matekhoz értek. Először inkább az irodalom, a történelem (és helytörténet), a filmek, a színház érdekelt. A képzőművészet csak később jött. Valószínűleg az osztálykirándulások unalmas múzeumlátogatásai és a közoktatás szintén nem túl látványos „művtöri" órái miatt nem érdeklődtem korábban iránta. Aztán a főiskolán (első diplomámat a PTE-FEEFI művelődésszervező szakán szereztem) egy nagyon jó esztétika tanárom volt, és a már említett Fischer György, valamint más helyi alkotók is hozzájárultak ahhoz, hogy elkezdett intenzíven érdekelni ez a terület is. Ma pedig már szabadidőmben is rengeteg kiállításra járok (határon innen és túl), nemcsak képzőművészetire, hanem iparművészetire, történetire is.

Szerkesztő is vagy. Milyen kihívásokkal kell szembenézned a helyi kiadványok szerkesztőjeként és ezek mennyiben mások, mint az írói kihívások?

Igen, a lapunk online változatának vagyok a szerkesztője, ezenkívül időnként kapok felkérést különböző nyomtatott kiadványok összeállítására, megírására is. A szerkesztés nyilván egy sokkal tudatosabb, racionálisabb munka. A szöveget, a képeket kell egy egésszé „összegyúrni" úgy, hogy legyen a kiadványnak valami vezérvonala, íve és nem utolsó sorban üzenete, stílusa. Sokszor kompromisszumokat is kell kötni, hiszen ilyenek esetében mindig van külső megrendelő. Ami az online újságunk szerkesztését illeti, ott más kihívások vannak, mint a print lapoknál. A vidéki sajtó helyzetéről, lehetőségeiről elég hosszan tudnék beszélni, ami talán egy külön interjú témája is lehetne, úgyhogy inkább nem megyek bele a részletekbe. Legyen annyi elég, hogy a keresőmotorok, algoritmusok világa, és az a tény, hogy az online magazinokat jórészt a közösségi médiumokon keresztül lehet eljuttatni az olvasókhoz, egy folyamatos készenléti üzemmódot igényel. Főleg, ha mindeközben nem akar valaki bulvárosodni, hanem minőségi tartalmakra törekszik. Egy kisváros helyi lapjának (hetilapjának) online változatánál mindez azt is jelenti, hogy a napi hírek esetében vagy nagyon gyorsnak kell lenned, vagy máshogy kell egy-egy témát feldolgozni, mint ahogy a többi helyi sajtóorgánum teszi. Ez a „csináld máshogy" mentalitás amúgy is jellemző rám, úgyhogy ebben mindig látok fantáziát. Több szponzorációval és kollégával biztosan ezt is lehetne százszor jobban csinálni. Szóval ezekkel a szűkös forrásokkal (például ember és infrastruktúra-hiánnyal) is számolnom kell, ami néha bosszant, mert van hajlamom maximalizmusra. Az írás ezzel szemben teljesen más. Írónak egyébként nem gondolom magam, még annak ellenére sem, hogy nemrég megjelent az első önálló könyvem. Lehet, hogy inkább egy kreatív és sokfunkciós „médiamunkás" vagyok, aki ír, fotózik, szerkeszt, gondozza az online lapot és a cég közösségi média felületeit. Több mint 10 éve működik emellett a KulTour-Vidék blogom, melynek írásai a fentiekhez képest egy szabadabb, intuitívabb alkotási folyamat eredményei. Ráadásul a szövegek általában a fotóimmal együtt alkotnak egy teljes egészet. Kiegészítve, erősítve egymást. Szóval, míg a szerkesztés inkább ráció és logika, addig az írás inkább intuíció, elmélyülés, flow-élmény. De azért teljesen élesen nem lehet elhatárolni őket egymástól, talán csak a hangsúlyok mások.

Aki sokféle dologban, állandó mozgásban van, nagyon jól kell egyensúlyozzon a sokféle teendője között. Te hogyan csinálod, hogyan osztod be az idődet,

figyelmedet és az energiáidat? A felkérésre írt anyagoknál egyértelmű a motiváció, de azt mi dönti el, hogy magadtól miről írsz?

A belső hang! Hú, nehéz erre a kérdésre válaszolni. Az biztos, hogy nem vagyok egy 8-tól 4-ig típus. Délelőtt 10-ig például nem is vagyok képes komolyabb anyagot írni. Reggel inkább ügyeket intézek, esetleg rövidhíreket teszek fel az online újságunkra, vagy eljárok sajtóeseményekre, interjúalanyokhoz. A napi beosztásomat mindig meghatározzák, hogy az adott héten milyen kulturális-és sajtóesemények vannak a városban. A többi dolgot ehhez igazítom. A print lapunk hetilap, ennek lapzártáját veszem figyelembe a cikkek írásakor. Annak a hírnek/eseménynek a megírása, ami az online újság miatt gyorsaságot igényel, persze elsőbbséget élvez. A többi munkát, felkérést és a blogolást ezekhez viszonyítva oldom meg, beosztva az időt mondjuk este 10-ig, 11-ig. Hetente többször muszáj sportolnom is, mert mozgás nélkül nem bírom sokáig. Innen nyerem az energiáim jó részét. De szeretek leülni egy-egy kávéra, sütire, finom ebédre, vacsorára is. Szerencsére általában az van, hogy a húzósabb napok, vagy hetek után jön egy-két lazább nap, amikor ki tudom fújni magam, ilyenkor írok blogot is, feldolgozva a legutóbbi élményeket.
Ez így lehet, hogy bonyolultnak tűnik, de nekem ez a természetes állapot. Számomra van egy jól bejáratott rendszere, dinamikája mindennek. Nyilván olyan szempontból könnyebb a helyzetem, hogy nincs gyerekem, és a párom sem vár el tőlem hagyományos női szerepeket, így nem kell a házimunkán, meg a vacsorafőzésen agyalnom. Ha ez a beszélgetés most egy női magazinnak készülne, akkor azt mondanám, hogy óriási mázlim van, mert tele vagyok Én-idővel. Ebbe a munka jó részét is beleértem, mivel a legtöbb eleme örömet okoz. „Nemszeretem" rendezvények, vagy „muszájfeladatok" nyilván előfordulnak, de nem lehet mindig minden pozitív élmény. Néha kell morogni, dühöngeni is.

Volt célod induláskor? Időközben vagy, hogyan értékeled az eddigieket, egyáltalán hogyan értékelsz, ha önmagadról, a munkádról van szó?

Sosem voltak előre kitűzött, nagy és távlati céljaim. Szerintem sokkal jobb vagyok olyan szituációkban, amikor adott helyzetre kell reagálni. Inkább figyelek, szemlélem az eseményeket, lehetőségeket és a körülöttem áramló

dolgokból próbálom kifogni a „szerencsehalat". Aztán vagy sikerül, vagy nem. Alapvetően elégedett vagyok. Ebben az is benne van, hogy nagyratörő terveim sosem voltak. Nem álmodoztam sem pozíciókról, sem presztízsjavakról, sem luxusról. Fontosabb, hogy az érdeklődési körömnek megfelelően, akár autodidakta módon is képezzem magam. Hogy egy állandó szellemi és fizikai barangolásban legyek, illetve, hogy naprakész maradjak az újságírás, kommunikáció területén. Ez sajnos egyre nehezebb. Még mindig túl sok minden érdekel egyszerre, ezt a kíváncsiságot próbálom olvasással, utazással, tematikus csatornák hallgatásával kielégíteni. Majd ezekből táplálkozva írni. Bízva abban, hogy ami számomra fontos és izgalmas, talán másokat is érdekel egy kicsit, és tudok valami hasznos információt adni számukra.

Sokat utazol, de egyértelműen a legközelebbi, a szűkebb pátria a legfontosabb számodra. Mindent ismersz Zalaegerszegen és környékén, mik a kedvenceid és ad-e még valami újat a város, a környék?

Jól hangzik, köszi a bizalmat! De mindig kiderül, hogy egyáltalán nem ismerek mindent Zalaegerszegen. Ezért bármilyen hihetetlen, de még ennyi év után is tud újat adni a szülővárosom. Néha a legváratlanabb pillanatokban találkozom valamivel, amit még nem is láttam. Elfelejtett szobrok, vagy épületrészek. Egy-egy érdekes arc a múltban, vagy a jelenben. Pont a napokban futottam bele Németh János keramikusművész egyik dombormű-sorozatába, ami a volt zalaegerszegi laktanya (ma Pannon Egyetem) területén van, és igazából mindig csak egy szűk csoport tagjai (katonák, majd főiskolások) láthatták. Hogy mi a kedvencem? Köztér-mániás vagyok! Ez még az egyetemen ragadt rám (a másoddiplomát Pécsett, kommunikáció szakon szereztem, társadalmi kommunikáció szakirányon). Nagyon érdekelnek az átalakuló, folyton változó közterek; a szobrok, az épületek és ezek viszonyrendszere. Hogy alakítja azokat az aktuális hatalom, vagy miképp viszonyulnak hozzájuk maguk a városlakók. Mindennek milyen nyoma van a sajtóban. A változások rétegeit amúgy idegen városokban járva is próbálom megfejteni, vagy lefotózni.

Pályád elején sokat kaptál szüleidtől, de kik voltak, akik segítettek? És neked vannak-e mentoráltjaid, foglalkozol-e pályakezdőkkel?

Nem tudok ilyen segítőkről beszámolni, és az a helyzet, hogy nagyon nehezen is kérek segítséget. Már többször megkaptam, hogy ezen változtatom kellene. Szóval, most ilyen önfejlesztésben vagyok, próbálok kicsit tudatosabban figyelni arra, hogy ne akarjak mindent egyedül megoldani és ne féljek segítséget kérni, ha úgy alakul. Inkább azt emelném ki, hogy pályakezdőként is, és manapság is sok segítséget kapok attól a kulturális közegtől, amiben nap, mint mozgok. Örülök, hogy az elmúlt években sikerült jó partneri kapcsolatot kialakítanom a helyi kulturális intézményekkel, művészekkel. Ez arra is vonatkozik, amikor én szeretnék valami témát feldolgozni, meg arra is, amikor ők szeretnének a sajtóban hírt adni valamiről. Ez azért is fontos, mert a céljaink abból a szempontból megegyeznek, hogy valamiféle értéket próbálunk közvetíteni az emberek felé egy elbulvárosodott, kattintásszám-alapú világban. Ezt a falat egyre nehezebb áttörni.

A kérdésed második felére szomorú választ tudok adni. Sajnos nincsenek fiatal kollégák, akiket mentorálhatnék. A vidéki írott sajtó esetében óriási probléma az utánpótlás-hiány. Vegyes érzéseim vannak a jövővel kapcsolatban. Nem tudom, hogy néhány év vagy évtized múlva lesz-e egyáltalán hírlap jellegű nyomtatott sajtótermék vidéken, és ha igen, azt kik írják majd? Lehet, hogy az A.I...? És mivé alakul, hogyan változik az online sajtó? Folyamatosan képezni kell - vagy kellene - magunkat, hogy reagálni tudjunk ezekre a szakmai kihívásokra, különben mehetünk a lecsóba, mint semmihez sem értő „boomerek". Furcsállom, hogy nem szerveznek rendszeresen az egykori hallgatóknak továbbképzéseket, hogy naprakészek legyenek az online sajtó és közösségi média világában. Még bevételi forrás is lehetne nekik.

Nemrég mutattuk be önálló kötetedet. Mik a terveid a jövőben az írói és szerkesztői munkában? Esetleg újabb kötetek, műsorok? Mik a mostani céljaid, vannak még megismerendő helyek, vidékek?

A megismerendő helyek és vidékek száma végtelen. Mikor erre gondolok, sajnálom is, hogy az ember csak pár röpke aktív évtizedet kap ezen a Föld nevű bolygón (és van, aki ennek egy részét vasalással, vagy autók nézegetésével tölti). A KulTour-Vidéket mindenképpen szeretném folytatni, az egy stabil pont az életemben, de ha úgy alakul, akár kiugrási lehetőségként

is számolok vele. Mostanában többször kaptam felkérést tárlatvezetésre és beszélgetős estekre is, amik szintén nagyon izgalmas feladatok. Sokat tanulok ezekből, a felkészülési fázisból éppúgy, mint a nyilvánosság előtti szereplésből, ami sokáig elég nagy para volt nekem. Emiatt ez egy jó önismereti tréning is. Nemrég a Pannon Tükörben megjelentek a februári Egymondataim, amire sok pozitív visszajelzést kaptam. Nem is gondoltam, hogy ennyien olvassák majd. Többen bíztattak, hogy folytassam. A gyerekkori barátnőm Facebook-kommentje el is gondolkodtatott. Azt mondta, hogy ha a mindennapi naplóírást nyűgnek érzem, akkor találjam ki, hogy ezt hogy lehet egy-egy alkalomra szűkíteni, de mégis valami rendszert csinálni belőle. Ebből az a megoldás született, hogy havonta kettőt írok; a születési dátumomat felhasználva, minden hónap 3-án és 23-án. Így egy-egy hónap eleje és vége „dokumentálva" lesz. Most kezdtem májusban, úgyhogy még teljesen az elején vagyok ennek a kísérletnek. Amúgy a 0323 számsorban érzek valami ritmikát, vagy dallamot. Kicsit olyan mintha pulzálna. Majd meglátom, mi sül ki belőle. Az írás mellett jó lenne a fotóimmal is többet foglalkozni. Sok „unpublished" fekete-fehér fotóm, negatívvá alakított „képjátékom" van, amiket szeretnék egyszer kinyomtatni, kiállítani.

Sárközi Richárd

Levezetés a szépirodalomba

Mit is lehet csinálni Esterházy Péter emlékére? Az ember vagy ír vagy focizik. A kettőt egyszerre nem lehet, felolvasni lehet, ha nem is futtában, de két meccs között mikrofonba lihegve.

Április 13., Bikás park, itt lehet bikázni, ez már az V. EP-kupa, és az eddigi szokással ellentétben az időjárás velünk. Ki ellenünk?

Az úgy indult tavaly, hogy idén begyakorlott mozdulatok lesznek, összeszokás, fejből indított, lábba továbbított ösztöngondolatok irányítják a testet, láb és labda egybeforr, lábda lesz, úgy járunk a gyepen, mint mások a vízen, sziámi iker-gondolatok: már eleve tudom, hogy a másik mit gondol, mikor éppen gondolná, odaadom a bőrt a lábához, micsoda zsuga, álmélkodnak majd az alapvonalnál ülők, micsoda zsuga, álmélkodunk egymáson, és a gól csak hab lesz a tortán, non plus ultrázás, megengedhető luxus, cukorszórat a fagylalton – helyett megbeszéljük, hogy tavaly megbeszéltük, hogy idén elmegyünk összeszokni. Nem mentünk. Idegenek a pályán,a cukorszórat kongó tölcsérbe hull.

Az első meccsen egy gólt kapunk, a másodikon kettőt, aztán megint egyet, keretes szerk, ennyi telt ki a keretből. Egyet rúgunk is az elsőn, a Regős Matyi úgy fordul le a kapu előtt, hogy az már enjambement, és bement. Persze messze a középső meccsen játszunk a legjobban, 4-5 percre a kapu elé szorítjuk az ellenfelet, meddő fölény, abortált letám – gól nem lesz belőle. Ha a focit nem gólra játszanák – akkor nem foci lenne. Majd a harmadik meccsen megmutatjuk, ott jön szembe az Aranycsapat, Kukorelly hetvenhárom, de a teste mint egy negyven éve focizóé, nem is mutatjuk meg.

Schein Gábor beveszi a kapunkat, ennyi, vége, egészségedre, hozdalabdát. A csapat lelke, robbanómotorja Nagygéci Kovács Jóska sörrel hűti a kedélyeket: pedig jobban játszottunk, ha azt a meccset megfogjuk stb.

Mindenki a győztesekről beszél, pedig valakinek ki is kell kapni. A történelmet a vesztesek írják, mert nekik nem kell ünnepelni. Nem nyomja őket az ünneplés terhe. Hüphüphüp, Pannon trükk. Hazafelé olvasunk. Jövőre ugyanitt.

Szekrényes Miklós

Meseszag 4.

Nyári szünet volt. A magyar fociválogatott fontos mérkőzést játszott az Európabajnokságon Portugália ellen. Ha a mieink csak egy pontot is szereznek, továbbjutnak a csoportjukból, sőt, az osztrák – izlandi meccs eredményétől függően még az a bravúr is összejöhetett nekik, hogy mindezt csoportelsőként abszolválják. Óriási volt a faluban is a várakozás. Két helyre is szerveztek óriáskivetítős meccsnézést. A faluplázába és a Flamingó bárba. Az előbbinek az volt az előnye, hogy jobbak voltak a körülmények, nagyobb a képernyő, hűvös a hely, viszont oda nem lehetett piát bevinni. Misi ezért a Flami mellett döntött. Már egy órával a kezdés előtt megjelent a helyszínen, hosszú fekete Adidas melegítőalsót viselt és magyar címeres fehér felsőt. Sosem csinált még ilyet, de a tömegpszichózis őt is sodorta magával. Néhány barátjával kikértek egy felest meg egy korsó sört, kiültek a kerthelyiségbe (sikerült egész jó helyen asztalt kapniuk), s míg a hely tulaja a kocsma falára varázsolta a felvezető műsort, helyi aktualitásokról beszélgettek és a válogatott esélyeit latolgatták. egy fontos dolog már akkor feltűnt nekik. A derbi délután hatkor kezdődött, és a lemenő nap fénye pont megvilágította a falat, ami vászonként szolgált a vetítéshez.

És elkezdődött. A mintegy ötven ember azt látta, hogy nem lát semmit. A kommentátor lelkes hangja tisztán hallható volt, de a falon mintha szellemek mozogtak volna. Néha feltűnt egy-egy focista kontúrja, a labdát csak sejteni lehetett, merre kalandozik. De a hangulat így is fergeteges volt, a szerelmesek egymáshoz simulva nézték a szürreális képeket, jól fogyott a pia és a cigi. Ahhoz képest, hogy szinte semmit nem lehetett látnia pályán történtekből, néhányan komplett meccselemzéssel örvendeztették meg a publikumot. És eljött a 19. perc. Állítólag a portugálok kifejeltek egy magyar szögletet, amire Gera lecsapott a 16-oson kívül, és a torna talán legszebb gólját lőtte. A kommentátor hangja az egekbe szárnyalt. Ötven ember pattant fel a székéről, sörök löttyentek mindenfelé, cigiparázs szikrázott a cserebogaras levegőben. A helyi tömeg kirohant a kerthelység kiskapuján, egy hirtelen jobbkanyar után már a kocsma benti nagyképernyős tévéje előtt borultak egymás nyakába, miután háromszori ismétlésben megnézték Gera gólját. Aztán mindenki sietett vissza a söréhez és az asztalához. Egyetlen ember volt, aki bent maradt a hűvösben, és végig látta is az egész

meccset. Az első félidő vége előtt nem sokkal Nani egyenlített. Ekkor közel sem mindenki vette a fáradságot arra, hogy beosonjon megnézni a gólt. A szünetben csúcsra járt a slózi, volt, aki a csapba is, újabb felesek és sörök kerültek az asztalokra. Izgatott és bizakodó volt a hangulat, többen már bambán bólogattak, míg a szakértők elemzését hallgatták, néhányan vitába szálltak velük. A második félidő elején újra mindenki a fehér falon cikázó árnyakra meredt. 47. perc, Szalaival szabálytalankodtak a portugál tizenhatoson kívül. Dzsudzsák tekerte kapura a szabadrúgást, a labda megpattant a sorfalon, és a vetődő Rui Patrício keze mellett a hálóba vágódott. A tömeg újra beszaladt a kocsmába, hogy ismétlésben megnézhessék a gólt. Misi úgy érezte, az egész olyan, mintha mindannyian egy Hrabal novella szerethetően bumfordi szereplői lennének, ahogy ki-be rohangálnak egy kocsmaajtón, csak azért, hogy kis spéttel láthassák azokat a gólokat, amelyeket már hallomásból ismertek, s mindezt egy olyan nagyképernyős tévén, amely fölött a Nagy Bedécs örökre visszavonultatott meze lógott bekeretezve. Mire kiörömködték magukat, Ronaldo egy sarkazós góllal már ki is egyenlített. Az idióta, jegyezte meg egy vodkaízű hang, viszi a mixem. De öt perc múlva újra jött az isteni Dzsudzsák. Egy szabadrúgása kipattant a sorfalról, begyűjtötte a labdát, és a tizenhatos jobb sarka környékéről a hosszú sarokba tekert úgy, hogy ez a lövése is egy portugál védő lábán irányt változtatva kötött ki a hálóban. A kommentátornak az üvöltéstől már elcsuklott a hangja, a tömeg harmadszor is berohant a kocsmába, mindenki mindenki nyakában lógott, örök ellenségek ölelték egymást, míg a végig bent tartózkodó Fonák csodálkozva csóválta a fejét ennyi emberi gyarlóság láttán. Ronaldo egy fejesgóllal kiegyenlített, utána még volt egy kapufánk, kisebb-nagyobb helyzetek itt is, ott is. A legenda szerint a meccs vége felé Ronaldo már kérte a magyar játékosokat, hogy legyen ennyi elég, ez az eredmény mind a két csapatnak okés a továbbjutáshoz. A láthatatlan meccs vége 3:3 lett, a magyar csapat csoportelsőként jutott tovább, Portugália viszont a végén megnyerte a tornát. A Flamingó bárban bőven éjfél utánig folyt a sör, a vodka, a tequila, a whisky, ünnepeltek és szakértettek az emberek. Pörgött a csocsó, szálltak a darts nyilak, koccantak a biliárdgolyók. Misi idő előtt elrakta néhányszor a feketét. Aztán lassan hazaballagott mindenki, és alig várták, hogy vasárnap újra találkozhassanak a szomszéd falu elleni El Classicón.

Lapszámbemutató 2024/2

Lapszám- és kötetbemutató estet tartottunk 2024. április 26-án, pénteken Zalaegerszegen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Köszöntőt mondott Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke és az est házigazdája, Tóth Renáta, a könyvtár igazgatója. A lapszámot és a 2023-as év egymondataiból összeállított kötetet Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József főszerkesztő-helyettes mutatta be, megszólítva két, a lapszámban publikáló szerzőt, Csébi Gézát, aki verset és lengyel műfordítást, illetve Kiss Gábort, aki helytörténeti esszét közölt.

A Pannon Tükör a Futball EP-n

A Fiatal Írók Szövetsége idén már ötödik alkalommal rendezte meg a Futball EP-t, az irodalmi kispályás labdarúgó-tornát Esterházy Péter emlékére. A rend szerint az író születésnapján zajló tornán a Pannon Tükör szerzőiből, szerkesztőiből és szimpatizánsaiból verbuvált csapat, a Pannon Trükk Spartacus FC már harmadik alkalommal vett részt, ám teljesítményük romló tendenciát mutat. Az első fellépésen bronzérmet szerzett a csapat, tavaly 4 ponttal kiesett a csoportból, míg idén mindössze egy pontot sikerült begyűjteni, ami nagyon kevés, még akkor is, ha azt egy döntetlent a későbbi ezüstérmes csapat ellen érte el. A részvételért, a helytállásáért, a küzdeni akarásért nagy elismerés illeti a csapattagokat (Agóts Mátyás, Csengey Balázs, Dósa Balázs, Gábor Tamás, Kovács Bendegúz, Nagygéci Kovács József, Regős Mátyás, Sárközi Richárd) a lelkes szurkolótábort pedig köszönet, ám a jövőbeni indulás a fenti okok miatt meglehetősen bizonytalan.

A Pannon Tükör az Ördögkatlan fesztiválon

Lapunk a Magyar Művészeti Akadémia támogatásának jóvoltából az idei évben is részt vesz az ország egyik legnagyobb összművészeti fesztiválján, a baranyai Ördögkatlanon. Pannon Tükör Pódium programunkban előbb Jenei Gyula költő, az Eső című irodalmi lap főszerkesztője lesz a vendég, majd Wirth Imre költő, íróval beszélgetünk, illetve meghívást kaptunk a fesztivál zárónapján egy pódiumbeszélgetésre Beréményi Géza íróval. A programokról részletes beszámolókat közlünk majd.

Szerzőink

Ady Edina (1979, Dunaújváros) költő, író
Bérczes László (1951, Budapest) rendező, szerkesztő, író
Bödecs László (1988, Szombathely) költő, kritikus, író
Dr. Bordács Andrea (1964, Budapest), esztéta
Csabai László (1969, Nyíregyháza) író
Deczki Sarolta (1977, Debrecen) irodalomtörténész, kritikus
Erős Krisztina (1979, Zalaegerszeg) muzeológus, történész
Fancsali Kinga (2000, Marosvásárhely) költő
Fehér Renátó (1989, Szombathely) költő, író
Gerencsér Anna (1994, Budapest) író
Horváth Florencia (2002, Celldömölk) költő, író
Izer Janka (1996, Budapest) író
Jász Attila (1966, Szőny) író, költő, szerkesztő
Kiss László (1976, Gyula) író, szerkesztő
Kollár Bálint (1996, Budapest) filmesztéta
Kustos Júlia (1996, Szombathely) költő, kritikus
Nadrai Róbert (, Zalaegerszeg) kritikus
Nagygéci Kovács József (1977, Erdőkertes) kritikus
Oláh András (1959, Hajdúnánás) költő, író
Salamon Júlia (1990, Szombathely) esztéta, műkritikus, egyetemi oktató
Sárközi Richárd (1980, Budapest) költő, slammer
Szabó Imola Julianna (1984, Budapest) író
Szabó T. Anna (1972, Budapest) költő, író
Szekrényes Miklós (1965, Békéscsaba) író, tanár, fociedző
Székely Szabolcs (1983, Budapest) költő
Takács Nándor (1983, Mór) költő, szerkesztő
Tóth Kinga (Sárvár, 1983) író, vizuális- és hangköltő, performer
Tóth László (1949, Dunaszerdahely) költő, író, szerkesztő
Turi Tímea (1984, Budapest) költő, író, szerkesztő
Turbuly Lilla (1965, Budapest, Náprádfa) költő, író, kritikus
Vincze Bence (1997, Szombathely) író, újságíró
Vörös István (1964, Budapest) költő, író, irodalomtörténész

A lap fotóit Mészáros T. László készítette.

Kocsi Olga – Szabó Eszter Ágnes: Kedves vendég nem kínálunk – 2022

PANNON TÜKÖR FOLYÓIRAT KULTURÁLIS

MMA
Petőfi Kulturális Ügynökség
Nemzeti Együttműködési Alap